

ПРЕДГОВОР

У лето 1917. и лето 1918. год. имао сам прилику да путујем по Јужној Македонији. На томе путовању, поред посла који ми је био службено додељен, бавио сам се и својим географским радом. Један, и то највећи, део тог рада представљају ова антропогеографска испитивања.

Сматрам да бих више користио, да сам могао обрадити једну област по «Уставима за испитивање насеља». Међутим се, нарочито поменутих ратних година, ово показало као немогуће. Прва, ја се ни у једној области нисам могао дуго задржавати. Затим различите власти, којима и грађанске, како гласи тако и француске и енглеске, мотрале су нарочито на ова испитивања, која стоје у мањкој мери са државним становништвом. Али је највећа препрека била у неповерљивости македонског света. У јужној Македонији нема ниједне области чије становништво не би било равносвесно стигмичи и верски. Податоци о досeljавању својих породице међу македонским Македонцима, нарочито међу Турцима и Арнауцима, било је скоро немогуће прибавити не само пре светског и балканског рата, него и пре почетка македонског рата уопште. Турци су у ове крајеве дошли пре неколико векова, а Арнаути су се у најновије доба сасвим настанили. Македонским Словени, који су много патили од разних пропагандистичких организација, ставили су најзад скоро сва толика мудрости, да су постали веома неповерљиви и опрезни пре давању података о себи.

Проматрања, анализа и обрађена у овом раду, прибрали су на пространој области, која се пружа од преспанске и костурске котлине на западу до кукушких планина на истоку. Тако су, у разним крајевима, поредане антропогеографске појаве запажене у разним својим варијететима; и

упоредним posmatranjem ovih razlikih vidova utvrđene su grupe antropogeografskih pojava i njihovi oblici i masni uzorci.

Имајући на уму најновије дело Ј. Цајфа: „La Péninsule Balkanique, Géographie humaine“, покушао sam да у овом раду издвојим anthropogeografske факторе и anthropogeografske факте.

Као anthropogeografski факте или чињенице (или као anthropogeografske појаве) овде су узети насеља, привреда и саобраћај, она факта духовне културе, која су од важности за општу географску слику. То су факта проучена у другом, најновијем делу овог рада. Ту је највише пажње обрађено разнек питањима о насељима — оним питањима, која су изложена у поменутом „Упутствима“ и која представљају најглавнију област anthropogeografskog проучавања. Дале су додати разматрања о привредним и саобраћајним приликама: она разматрања не само допуњују излагања о насељима, већ својом сабом чине и самостални предмет anthropogeografskog истраживања.

Први део овог рада посвећен је anthropogeografsким чињеницама или факторима, којима се објашњавају свеколик особине anthropogeografskih факата. Једни од тих фактора — особине османлија — довољно су познати из ранијих проучавања, и због тога су о њима свопштеви само најужњи подаци. Али, и ако су они фактори само само скицирани, у другом делу овог рада њихови утицаји у области anthropogeografskih факата свуда су тражени и волело треба наглашавати. Међутим је, у првом делу, доста места дато anthropogeografsким факторима друге врсте, — оним особинама становништва, која са своје стране, и често у претежној мери, доприносе схватању и објашњавању anthropogeografskih факата.

ПРВИ ДЕО
АНТРОПОГЕОГРАФСКИ ФАКТОРИ

На неколико издјелих страница наводиће се, у најједнијим цртама, оне особине земљишта, чија је антропогеографска значај овде најистакнутија. Оне су особине у јужној Македонији довољно познате по дела Ј. Цајлџића: «Основе за Географију и Геологију Македоније и Старе Србије». Књига I-III.

А.) Морфолошке црте.

За поставку данашњих облика земљишта у јужној Македонији најглавнији тектонски процес био је раседање. Између раседа, на једној страни, спустиле су се котлине, а на другој издигле планине. Овај је процес у главномме завршен пре горњег миоцена. Дуж раседа су се спустиле котлине: преспанска, костурска, битолска, острвска, мегленска и солунска; а између њих су се издигле планине: Баба и Класурска Планина; Наче; Караташ и т. д.

После раседања образовано је Јегејско Језеро, које се простирало преко знатних делова не само македонског, већ и оног копно, што је постојало на месту данашњег Јегејског Мора. За време најниже фазе овог језера, на време тераса од 650—750 м., Круша-Балкан и Белик на истоку солунске котлине направили су као острва. Према северу се језеро пружало око данашњег Вардара и излазило Метеса; обална линија на овој страни ишла је око Пајина и испод Кокуфа. На западу је она била испод Караташа. Према северозападу, солунско-мегленско језеро, данашњом жутиаревском удолином, било је у вези са језером у острвској котлини; а на југозападу се пружало око Баистрице све до њених изворних крајева у костурској котлини. Језеро острвског котлине, преко праваца Карла-Дербенда, комуницирало је са језером битолске котлине. На крајњем западу, без никакве везе са Јегејским Језером, постојало је језеро у преспанској котлини; његова тераса, синхронична са најнижом јегејском, иша међу апсолутно висину.

Од овог најнижњег стања Јегејско Језеро почело је скупљањем. Кад се спустило на висину од 650 до 680 м. његов ниво се дуго задржао, и тако се урвали карактеристична тераса. За време ове фазе ова острва Јегејског Језера, источно од солунске котлине, знатно су се узвишавали. На северу западу и западу од Солуна, око Пајина, и испод Кокуфа, Наче и Караташа, на строжије странама, језерска обала се знатно спуштала, али се у хоризонталном правцу мало удаљила од равније обале. Кроз жутиаревску удолину

одрекла се вода са језером острвске котлине; оно је сада било знатно редуцирано. Језеро у долина Вистрице, међутим, било се врло смањило; оно је било испустило горња два поменута реке и востурски котлина је онда тада била сува. Али је и долина Карли-Дербенд, за време ове Језерске фазе, имала ванад Језерског нивоа. Тако се језеро Батољске котлине одвојило од остале језерске површине на истоку.

При даљем спљашњавању Јегејског Језера најзначајније догађај био тај, када је и мукаремска удолина имала на суво. Тиме се и језеро острвске котлине одвојило од језерске масе на истоку. Овако изоловано језеро острвске котлине има терасу од 620 м. Затим се оно распало на четири језера: Петрово, Острвско, Замерско и Рудничко, оно којих се виде више терасе. Синхронична са терасом од 620 м. у острвској котлини јесте тераса од 130 м. у солунској котлини. За време ове терасе постала су изишле Меглен, подгорине Карпаџа и Пајина, и Равна, искористан око Кукуша. Солунско језеро ове фазе обухватало је солунску равницу, "изишло" се за долину Вистрице, за долину Вардара до Каргунца и за долину Галица до Кукуша; на југоистоку обила му је нива ванад Солуна. За време ове терасе постала је самосталном и дугадиска котлина.

Током даљег спљашњавања језера у солунској котлини јавило се и данашње стање.

Урок оном спљашњавању Јегејског Језера лежи у томе, што се на југу стварало Јегејско Море: услед новог распадања у плейстоцену и дилувијуму, Јегејско море, са разгранатим јужним делом Јегејског Језера, стропоштало се и постало део Средоземног Мора. И у којој се ниво мора — доним ерозионим базис — померао на север, у толико је и регресиона ерозија језерских отака у јужној Македонији постајала интензивнија. Најзад је, са спуштањем јужног оквира солунске котлине и са отицањем солунског језера, јако спуштена прва ерозиони базис оних језера, која су се налазила у позадини солунског. Регресиона ерозија је услед тога нарочито ојачала и тиме је почело испуштање оних позјаданских језера.

У јужној Македонији одржале су се неке црте праегрејенске палистике. То су дубоке пресоднице: карли — дербендска и мукаремска, које представљају делове старих, праегрејенских долина. Облика Језерске палистике особито су очувани. На оквирума језерских котлина, које су испу-

шесне или имају релативна језера, развијене су, у равним висинама, језерске терасе. Стара острва Језерског Језера, која су сада често простране плавине, рашчлањена су дубоким долинама. Следијући спљашљивому језеру (и његовом настајању на ниским висинама), на јужну, између језера, удубљивале су се и долине ритичке. Отуда се језерске терасе, на котлини, продужују у речна, у долинама.

Б.) Климат.

Солунска котлина је област врло неравног средовечног климата. Савремен, у македонској, и северозападно, у острвској, средоземни климат је у знатној мери измењен. А већ даље на западу, у битољској, преспанској и кустурској котлини климат се све више приближује средњеевропском.

У солунској котлини максимум кише пада у јуну, док је лето сировошном кишом (на јуни, јули и август долази преко 30 мм). У осталим котлинама, максимуму киша пада такође у јуну, а минимум у лето (на поменуте летње месеце долази преко 100 мм). Годишња дебелина таласа у солунској котлини не достиже 500 мм, у македонској и острвској прелазом ту цифру, а у осталим прелазом 700мм.

Скоро цела Јуна Македонија лежи јужно од јужне изотерме од 20°C. Јануарна изотерма од + 4°C иде јужно, а јануарска изотерма од + 2°C иде северно од јужне Македоније.

Најповишатији ветар је вардарац. Он дува зими, највише у солунској котлини. Вардарац се јавља услед тога, што се на Балканском копну зими успели барометарски максимум, док изнад Белог Мора постоји барометарски минимум.

В.) Хидрографија.

Врело. Неколика врела, врло обилна водом, набијају по дну котлини испод арктичких страна. Така су врела: изнад Заграда (на обали Малог Језера), изнад Дуџака (на обали Кустурског Језера) и изнад Петровог (на обали Петровског Језера). Врело Алек-Вунар, група врела Табана (обје код Пазара) и врело Маринова Бања (код Постола) широм на арктичној линији између страна и равни. Температура њихова је стајала у току целог године и висине око 14°C. У неким групама врела набија језерска и речна вода, која је на поворе ушла у подземне канале. У Курада и Речи (око села Гутова) појављује се вода Цетровског

Језера, а у Галици (северозападно од Пилира) вода оне речнице, што понире у Коринтском.

Рата. Потоци и реке које особито јавно зависе од климатских промена. Рецимо, које копају у планинским и шумовитим околину војводине, и теку по дну те војводине, прелазе изнад опашаду. А оне реке, чија изворна врана не допире до окова, лети пресуше; али, услед кишне, оне јавно избујају. Често су такве реке изворне од Палара. — Друге реке (као Вардар у Боснији), долазећи из области у којима и лети кишне падају, прелазе у свако доњем току преко солунску равнину, чије је лето сиромашно кишом.

Језера. Од изотеника језера јуниг Мавродинаје одржали су се скоро потпуно она, која лежи у савној Јадранској Мори. То су Преслањско и Мало Језеро. А она језера, чије котлине припадају савној Белој Мори, или су редукцирана на најдуће делове, или потпуно исушена. Као реликтна језера изостали су: Костурско; Острвско, Петровско, Заверско и Рудничко; и Ајвасишко. На Битољско, маглинске и озонске котлине Језера су потпуно отекла. Пакарско Блато је репентно постепено и изгубило је планински Бистрице и Вардара. — На Острвском Језеру су утврђени колебања отекла са периодом ниског и високог стања од 36 до 37 година. Она се колебања виде и на осталим језерима острвске котлине, као и на Малој Пресли и на Малом Језеру. Али овим класичним знањем, да се огледају овај језера колебају и у знатно дугим периодима

【2】 中国工商银行北京分行

Солунска котлина је у области прве средоземне вегетације. Магленска и острвска котлина представљају прелазне крајње између средоземне и средње-европске фитогеографске зоне. Западне, више котлине, Битолска, пресавска и костурска, имају у главном средње-европску фитогеографску физиономију.

У солунској vegetaciji koste и површи су лети срасле, по њима је трава и оне културне биљке, што усплевају на суши. Прву супротност овој жутој представља зелена vegetација, која чини рачне оазе око Арабина, Воденице, Бардара и Галица. Овд културних биљака средоземних су типови у овој vegetацији: ланси, свиха и маљина¹ (ша-пар). Рачне врсте покривају аналити групује него у средоземној зони.

У Македону се од средовековних културних бивања гоја памук. У острвској котлини особито је распрострањена култура винове лозе.

Битољска, преспанска и костурска котлина имају познате средње-европске врсте жита и дрвета.

II. НЕБОЛШКЕ ОСОБИНЕ СТАНОВНИШТВА.

A) Верске и етничке групе.

I. Општа разматрања.

У овом одељку, на издугим странама, саопштите се као грађа бројеви кућа у сваком поједином насељу. Подаци о поштомалима свакоко су прави, које о поштомалима треба нишати.

Осим тога, код сваког насеља, поред узвиног броја, коште се и бројеви кућа по верским и етничким групама. Ово је потребно стога, ште се у једној Македонији пошало, да су верске и етничке особине од великог антропогеографског значаја.

Утврдј поменутих особина види се већ код расподела насеља.

Власи, православни, сточари, имају села на планинским прелима између појединих котлина: на прелима између преспанске и битолске, костурске и острвске, острвске и солунске, моравске и моравске и моравске и солунске котлине. — Међутим, на обалима Преспанског, Малог, Костурског и Острвског Језера и по равнинама котлина имају села Словени земљорадници. Али Словени имају једну јужно — македонски народ, који је подигао села у равнинама. Турци, који су у ове крајеве доселили после турске инвазије и који су земљорадници, изумли су плодне равни неких котлина, нарочито југоисточном део острвске и солунске котлине око Пазара и Кукуша. И Арнауди, који су продрили са запада и основали неколико села у преспанској и битолској котлини, изумли су равни. Поред ова три земљорадничка народа, по селима у равнинама има и Цигани, који су земљораднички арасти и занатлије, великиот помоћан у земљорадњу. — Градске, насеља са занатлијским и својбрајним пољопривредом, економски средњашта појединих области, подизали су Грци, а затим Власи и Словени, који су се у градове досељавали и ту се поштомали. Осим ове хришћанске, градови имају и мухамеданску

групу, коју сачињавају послезато Турци, мана Арнаути и Словени.

Насела по високим обавестима подигли су, дакле, последњом Власто; села по равнинама засновани су најпре само Словени, доконије у анатолској мери Турци, а у најновије доба мешто и Арнаути; градове су подигли Грци, али су се у њих доконије прибавили елементи из свих јужно-македонских народа и вера.

Код типова насеља могу се уочити и етнички и верски утицаји. Етнички утицаји су савише у томе, што Турци, и ако имају велика села, имају и многобројна мала насеља (махази). Оне су махази нарочито многобројне источно од доњег Вардара и у околини Кукуша. Утицај верских разлика особито је јасан код типа великх насеља: када у једном истом насељу живе две групе становништва, различите по вери, оне увек станују у два махаза, више или мање одвојених.

Код куће, поред значајних других, види се и верски утицаји. Куће мухамеданца свих народа имају извесне особине прте ч у унутрашњем распореду и у спољашњем нагледу — прте које потичу од верских разлика.

За живот насеља и за промене на њима од огромног је значаја била супротност између мухамеданске и хришћанске групе. Услед различит у верским схватањима, у начину живота и у социјалном положају, поменуте две групе су се јако разликовале. Ова је разлика (нарочито на мухамеданској страни) имала своје непосредне последице, када је противничко становништво растеривано и уништено, а противничка насеља рушена и паљена. Мухамеданци, и Арнаути и Турци, прогонили су хришћане, поглавито Словене, крајем 18. и почетком 19. века, за владе Али-Паше Јанинског, за време Македонског Устанка у 1903. год. и за време Балканског Рата у 1913. год. Хришћани су најзад, такође за време Балканског Рата, добили прилику да над мухамеданцима имају своју мржњу, вековима прикупљану.

Како што је познато, у јужној Македонији постоје две главне верске групе: мухамеданска и хришћанска. И једна и друга група обухвата по неколико етничких (али језичких) група. У току прошлости мухамеданска група ширала се на рачун хришћанског насилних средстава: било непосредно хришћанску, било преобраћајући је у мухамеданство. Са променом верских разлика променило се и

један антрополошко-географски фактор, — морски утицаји на антрополошко-географске појаве постали су друшчији.

У јужној Македонији често се догађало, да су муслиманци, Турци и Арнаути, хришћане Словене савом изгонили из њихових села, и у овима се потом они настанили.

У Жеранима (у острвској области) прича се, да је одавно Ослово било чисто словенско, и да је у њему живео само један Турчин, и то господар. Овај се Турчин означио Турцима на другом селу, изврше земљу и доведе рођаке и пријатеље у Ослово. Турци тада стану правити друге Словенима, и они се почну расељавати. У Жеранима има данас неколико породица, које су се доселиле на Ослово у току 19. века. А Ослово је сада чисто турско село, у коме живи свега једна старица Словеница. — По народном причању и остала села острвске области, у којима данас живе Турци, били су раније словенски. Славци су на пр. били велико словенско село. Пуљаци, у којима данас има само једна кућа словенска, били су раније велико словенско село. У Пуљацима постоје и данас црква; поред тога имају хришћанска „гробница“, две свете воде и „стенах од кућа“. Турци су истерали Словене из овог села и извели плодну земљу. Последње словенске породице напустиле су на Пуљацима у Горње Врбине од 1840. до 1850. год. У Новограду, који је данас турски, имају хришћанска „гробница“. Редом, у коме сада има неколико словенских кућа, био је оада, кад су Турци дошли у ова крајина, већи од Лерина. Сатар, данас мало турско село, имао је некада црква и био велико словенско село. И данас у овом селу постоје темени од цркви. На Сатару су такође последње словенске породице напустиле у Горње Врбине од 1840. до 1850. године. Нови-град, на обали Острвског Језера, имао је чисто и многобројно словенско становништво. По народном предању, кад су Турци дошли на Боснах и истерали Словене из острвских села, они су се повукли у штру, на пречату између острвске и битољске котлине, и тамо где су нашла изворе основали села. Тада су настали: Селца (која су била изнад Горњих Врбина), Лабаница (која је била до угљеног мајдана у Баници) и т. д. Доцније, кад је турски сави попустили, Словени су из тих планинских села дошли у Горње Врбине и у друга села. По једном предању Словени Новограда напустили су испред Турака у Босну. — И село, које се данас зове Чарско-кој и лежи на обали Заверског Је-

вера, још око 1861. год. звали се Свети Тодор и било је чисто словенско. Тада су у њега насељени Черкези, који су били довели са руске границе у Азији. Од њихма оних Черкези (Словени из Светог Тодора) раселили су се на Ајтосу и другим околним местима.

Као год Турци, исто су се тако и Арнаути мухамеданци сазом насељавали у словенска села. У Сукој Гори Раквица, данас често арнаутска била је раније чисто словенска. На месту цанаје била је црква Свете Петке. У Раквицу су прво дошли из словенске Арнауте са овцама. Затим су се две—три арнаутске породице стално населиле. Арнаути су се потом почели све већом досељавати, а Словени, услед арнаутских зулума, побегли су из Раквице. — У Малом Језеру, Словени из Трикова причају да су суседно село Шуца и Заградец, у којима данас живе Арнаути, била раније словенска. Арнаути шутећи о њим кажу, да су прваци у Шуцу живели Хришћани, и да су они — Арнаути — досељеници у томе селу. До Шуца постоји црква црквени, а једно место у атару зове се „Горинац.“ У Заграду има „расељана црква“ и „света вода.“ Ту је био манастир „Свети Танах“ и манах на коме се свет тинао. Поред тога постоја и једна цела црква, нерасута, „Бемер-лијата.“ У суседном Градлану има породица, чија су праци живели у Заграду: то су последње словенске породице, које су побегле из овог села. — У јеринској области, у првој половини 19. века постојао је само једна Клештина (на месту данашње Горње Клештине) и имали чисто словенско становништво. Кад су се у ову Клештину стали досељавати Арнаути мухамеданци, они су чинили Словенима равне зулуме, нарочито зулуми по земљи. Словени су се због тога морали иселавати, и око 1862. год. основали су данашњу Доњу Клештину. Али су ускоро Арнаути из Горње Клештине почели емигрирати у Доњу. — У једном случају Арнаути мухамеданци преселили су словенско становништво целог села. Почетком 19. века у Градлану (у Сукој Гори) живели су Арнаути мухамеданци, а у Висенима (у Малом Језеру) Словени хришћани. Арнаути су онда прешли у Висаке, где је поред једног пространијег поља, а Словени су преселили у Градлану, у кршну крај.

Словени хришћани су само онда мухамеданци места Турци мухамеданци, када је онима била изграђена новина села. Тако се прича да су села: Топчајево, Бугаријево, Кавкасијево, Ватилан и т. д. (у околини Солуна)

била турска села, са великим бројем турских кућа. Затим је изашла нека болест, којега или чума, од које није било лека, и своје сас Турци изатра; преостали Турци су се разишли. После тога у горња крајна села дошли су Словени.

Али су мухамеданци не само истискивали хришћане и изумишљали њихова места, већ су их насилним средствима претвараћали у мухамеданце. У костурској области Словени мухамеданци ишау у селом, а Македони мухамеданци у два села. И једни и други примили су ислам услед насилја Али-Паше Јаманског. У Меглену Словени мухамеданци живе у двадесет и шест, а Македони мухамеданци у једном великом селу. Они су Мегленци прешли у мухамеданство онда, кад је узмунута османска патријаршија, а Меглен потпао под грчку цариградску.¹⁾ Ислам су примили само ова села, која леже у равни котлине; села у долимама планинског оквира остала су своје хришћанство. У народном предању сачувале су многобројне успомене на насиља којима су Турци принудили мегленске хришћане да оставе своју веру.

3. Број кућа у селима по верским и етничким групама

а) Мегленски одаље

Редни број	Насел. село:	Словени хришћани	Срби
1	Бобошаница ¹⁾	200	200
2	Дреново	130	130
	Сума кућа	330	330

¹⁾ На карта Бобошаница.

¹⁾ Ј. Цахајс: *Описи из Географије и Етнографије Македоније и Старе Србије*, Српски Краљевски Академија, Београд, 1908. Книга I, страна 333.

б) Мала Шрема

(област око западног језерског краја).

Редни број	Имена села:	Селезне припадности		Свега
3	Тужинац ¹⁾	55		55
4	Горна Горина	12		12
5	Долна Горина	6		6
6	Глумбач	30		30
7	Шутина	30		30
8	Пустец	80		80
9	Лесна ²⁾	8		8
10	Зрновце ³⁾	15		15
11	Нашаца	93		93
	Свега кућа	329		329

На карта: 3 Белинцко; 4 Лесна; 5 Црковна.

в) Орава Гора

(област између језерских крајева).

Редни број	Имена села:	Селезне припадности	Архивна мултимедија		Свега
12	Равница	—	65		65
13	Црје ¹⁾	8	—		8
14	Греховце ²⁾ ...	60	—		60
15	Орлове ³⁾	40	—		40
	Свега кућа	108	65		173

На карта: 1 Црје; 2 Греховце; 3 Орлове. 4 Село Тодарец (помицено на карта) не постоји.

г) **Мало Језеро**
(област око источног језерског крака, који је на карти обележен
именом Мала Преспа).

Редни број	Назив села:	Словени хришћани	Ариаути мухамедан- ци	Свега
16	Винени	5	18	18
17	Дробетишта ¹⁾	11	—	5
18	Трново ²⁾	—	8	11
19	Шуец ³⁾	—	8	8
20	Заградец	15	—	8
21	Дреново	17	—	15
22	Буковик	25	—	17
23	Љк ⁴⁾	30	50	25
24	Оровник	22	—	30
25	Попли	50	—	72
26	Рудари	20	—	50
27	Штрково ⁵⁾	20	15	20
28	Медово ⁶⁾	235	—	250
29	Герман	50	—	50
30	Рамби ⁷⁾	13	—	13
31	Ајил ⁸⁾	513	99	612
Свега кућа				

На карти: ¹⁾ Добротиште; ²⁾ Травова; ³⁾ Суец; ⁴⁾ Линк; ⁵⁾ Стр-
ково; ⁶⁾ Метово; ⁷⁾ Рембил. ⁸⁾ У Опаји (која је на карти означена као
село) јесу зграде и њиве неких сељака из Рудара.

д) Девол

Редни број	Назив села:	Словени хришћани	Свега
32	Смрдеш	240	240
33	Вамбели	127	127
34	Врник	80	80
Свега кућа		447	447

Abstract

Република	НАЦИОНАЛНА СЛАВА	Орден на храброст	Орден на заслуги	Медаль на храброст	Медаль на заслуги	Орден на храброст и заслуги	Орден на заслуги	Орден	Орден на храброст и заслуги	Орден
37	Пеоцери ^(*)			200						200
38	Зелени ^(*)	250								250
39	Ошени ^(*)	60								60
40	Трени ^(*)	80								80
41	Босани ^(*)	70								70
42	Рези ^(*)	100								100
43	Крени ^(*)	130								130
44	Габри ^(*)	100								100
45	Слени ^(*)									
46	Калени ^(*)	55								55
47	Зелениград		40							40
48	Ново Село	10								10
49	Лабани ^(*)	80								80
50	Босени ^(*)	150								150
51	Крени ^(*)	50								50
52	Трени ^(*)				130					130
53	Трени ^(*)		5		8		7			80
54	Горно Папрат									
55	Долно Папрат		50							50
56	Ошени ^(*)	12								12
57	Света Неделя	3	54							150
58	Домбени ^(*)	18	53							70
59	Четари ^(*)	380								380
60	Жупани ^(*)	25								165
61	Жупани ^(*)	120								120
62	Костур	50		70		200		800	50	2000
63	Слени ^(*)	80								80
64	Пилени ^(*)	60								60
65	Липови ^(*)	80								80
66	Омьтско	15								15
67	Слени ^(*)	16								16
68	Чука	30								30
69	Босени ^(*)	455		10						165

Примеры для $M = 3$ и $N = 3$

3

[illegible]

Ред. бр.	НАЗИВ СЕЛА:	Слика крсташа	Слика крсташа у оклопу	Висина крсташа	Висина крсташа у оклопу	Висина (укупна и у оклопу) у јузи	Укупна укупна укупна	Укупна	Висина крсташа	Други	УКУПА
102	Дупјак	50	—	—	—	—	—	—	—	—	50
103	Бобаште ^(*)	40	—	—	—	—	—	—	—	—	40
104	Загорачина	300	—	—	—	—	—	—	—	—	300
105	Олашча	65	—	—	—	—	—	—	—	—	65
106	Бобаш ^(*)	40	—	—	—	—	—	—	—	—	40
107	Горна Комани- чево	70	—	—	—	—	—	—	—	—	70
108	Долна Комани- чево	150	—	—	—	—	—	—	—	—	150
109	Чернечево ^(*)	70	—	—	—	—	—	30	—	—	70
110	Горница	300	—	—	—	—	—	300	—	—	300
111	Мокрово	100	—	—	—	12	—	120	—	—	228
112	Делашча ^(*)	70	—	—	—	—	—	95	—	—	165
113	Черешница	70	—	—	—	—	—	—	—	—	70
114	Влада	35	—	—	—	—	—	—	—	—	35
115	Вашеца	200	—	—	—	—	—	—	—	—	200
116	Шештенево ^(*)	150	—	—	—	—	—	—	—	—	150
117	Четина	90	60	—	—	—	—	—	—	—	150
118	Апошча ^(*)	250	—	—	—	—	—	—	—	—	250
119	Топовишча ^(*)	150	—	—	—	—	—	—	—	—	150
120	Кендореба ^(*)	75	—	—	—	—	—	—	—	—	75
121	Бабчор ^(*)	300	—	—	—	—	—	—	—	—	300
122	Жарина	—	80	—	—	—	—	—	—	—	80
123	Турја	80	—	—	—	—	—	—	—	—	80
124	Трје	100	—	—	—	—	—	—	—	—	100
125	Горна Станица	60	—	—	—	—	—	—	—	—	60
126	Долна Станица	40	—	—	—	—	—	—	—	—	40
127	Коповица	230	—	—	—	—	—	—	—	—	230
128	Подвешча	135	—	—	—	—	—	—	—	—	135
129	Кривовица	40	—	—	—	—	—	—	—	—	40
130	Државина ^(*)	150	—	—	—	—	—	—	—	—	150
Свита кука		7224	616	264	138	977	58	1830	50	150	11 696

На карти: ^(*)Покорна; ^(*)Жаљина; ^(*)Ботина; ^(*)Руча; ^(*)Калови-
шча; ^(*)Котина; ^(*)Трестина; ^(*)Олашча; ^(*)Делашча; ^(*)Шештене; ^(*)Вашеца;
— ^(*)Радоса; ^(*)Галина; ^(*)Делоса; ^(*)Кривина; ^(*)Мариба;

в) Лерински олимп.

Ранг олимп.	НАЗВО СЕЛА:	Служба архивиста	Архивна служба	Архивна служба	Туризъм	Национална служба	Централна служба	Численост
131	Ракоска ¹⁾	100	—	—	—	—	—	100
132	Опщарина ¹⁾	100	—	—	—	—	—	100
133	Света Петка	50	—	—	—	—	—	50
134	Несочани	50	—	20	—	—	—	70
135	Бегуша	100	—	—	—	—	—	100
136	Кладушница	50	—	20	—	—	—	70
137	Бурф	250	—	—	—	—	—	250
138	Горно Косишана	7	—	200	—	—	—	207
139	Долина Косишана	15	—	50	—	—	—	65
140	Горно Казина ²⁾	80	—	—	—	—	—	80
141	Долина Казина ³⁾	15	—	—	—	—	—	15
142	Кладраб ⁴⁾	50	—	—	—	—	—	50
143	Косишница ⁵⁾	80	—	—	—	—	—	80
144	Арменско	150	—	—	—	—	—	150
145	Лерин ⁶⁾	250	—	25	1400	30	175	2580
146	Арменско ⁷⁾	120	—	—	30	—	—	150
147	Новосело ⁸⁾	150	—	—	50	—	—	200
148	Лакена ⁹⁾	18	—	—	—	—	—	18
149	Латра ¹⁰⁾	100	—	—	—	—	—	100
150	Нерет	800	—	—	—	—	—	800
151	Кратовица ¹¹⁾	70	—	—	—	—	—	70
152	Мала ¹²⁾	—	—	—	100	—	—	100
153	Клево ¹³⁾	—	6	—	—	—	—	6
154	Белковина	—	50	—	—	150	—	200
155	Горно Котора	70	6	—	—	—	—	80
156	Долина Котора	120	30	—	—	—	—	150

¹⁾Мирен; ²⁾Домбров; ³⁾Нестина; ⁴⁾Пера; ⁵⁾Кривина; ⁶⁾Добро-го; ⁷⁾Бутин; ⁸⁾Самовина; ⁹⁾Жардин; ¹⁰⁾Кобина; ¹¹⁾Бон-дан; ¹²⁾Берин; ¹³⁾Лакена; ¹⁴⁾Шарков; ¹⁵⁾Алексо; ¹⁶⁾Таво-вина; ¹⁷⁾Каландор; ¹⁸⁾Беллар; ¹⁹⁾Вн. пастора на вода, која су на мртви манастир; Каланд (манастир) Косишана и Долина; Кратовина (манастир) Нестина и Белл (Пера); и Долина (манастир) Клево и "Берин"; Филаната и Котора (на манастир Кривина) на обали Ка-сторини Котора (осу притока вода).

Ред. бр.	НАЗИВ СЕЛА:	Селото ерџане	Артане ерџане	Артане ерџане-Делце	Турско	Мана ерџане	Ерџане ерџане	СВСТА
157	Панџевина ⁽¹⁾	—	—	80	—	—	—	80
158	Кучковина	100	—	—	—	—	—	100
159	Неговина ⁽²⁾	—	110	—	—	3	—	113
160	Јесовина	30	—	—	—	—	—	30
161	Вртане	—	—	70	—	—	—	70
162	Панџевина	120	—	—	30	—	—	150
163	Церово	60	—	—	—	—	—	60
164	Балџа	400	—	—	—	—	—	400
165	Горанџево	160	—	—	—	—	—	160
166	Вабрџане ⁽¹⁾	40	—	—	—	—	—	40
167	Росија	70	—	—	—	—	—	70
168	Борџевина	40	—	—	—	—	—	40
169	Петорџане ⁽²⁾	20	—	—	—	—	—	20
170	Панаџа ⁽²⁾	20	—	—	—	—	—	20
171	Цетина ⁽²⁾	70	—	—	—	—	—	70
172	Крунорџане ⁽¹⁾	60	—	—	—	—	—	60
173	Овџарџане ⁽²⁾	200	—	—	200	—	—	400
174	Несовина ⁽²⁾	60	—	—	4	—	—	64
175	Врџане ⁽²⁾	80	—	—	—	—	—	80
176	Поповџане ⁽²⁾	120	—	—	—	—	—	120
177	Савуџево	37	—	—	15	—	—	52
178	Асџане ⁽²⁾	80	—	—	—	—	—	80
179	Орџане ⁽²⁾	—	—	—	60	—	—	60
180	Рамџане ⁽²⁾	12	—	—	—	—	—	12
Свста куџа.....		1438	202	465	1869	183	175	2622

На карта: 1) Ратане; 2) Овџарџане; 3) Г. Колџане; 4) Д. Колџане; 5) Кадџане; 6) Колџане; 7) Вабрџане; 8) Арџанџане; 9) Грџане; 10) Балџане; 11) Лџане; 12) Лџане; 13) Краџане; 14) Манаџане; 15) Лџане; 16) Панаџане; 17) Петорџане; 18) Вабрџане; 19) Петорџане; 20) Овџарџане; 21) Сетина; 22) Крунорџане; 23) Овџарџане; 24) Несовина; 25) Дџане; 26) Врџане; 27) Балџане; 28) Поповџане; 29) Савуџево; 30) Орџане; 31) Рамџане; 32) Не ерџане-во манаџане, која е на карта означена Орџане (јужно од Балџане); а Балџане (северно од Ратане).

в) Сербская область

Рядов. №	НАЗВІЕ СЕЛА:	Възникъ поселеніе	Възникъ поселеніе възникъ	Турецкі	Архидіаконъ поселеніе	Възникъ поселеніе	Церковь поселеніе	Церковь възникъ поселеніе	СВѢДѢ
181	Жерин	40	—	—	—	—	—	—	40
182	Чегин	180	—	—	—	—	—	—	180
183	Пател	300	—	—	—	—	—	—	300
184	Петрово	85	—	80	—	—	—	—	165
185	Горно Прбана ¹⁾	350	—	—	—	—	—	—	350
186	Гуляница ²⁾	—	—	15	—	—	—	—	15
187	Спанца ³⁾	2	—	25	—	—	—	—	27
188	Лубетина ⁴⁾	20	—	—	—	—	—	—	20
189	Алто	160	—	—	—	—	—	—	160
190	Новоград ⁵⁾	10	—	10	—	—	—	—	20
191	Горно ⁶⁾	—	—	25	—	—	—	—	25
192	Велени ⁷⁾	310	—	190	—	—	—	—	500
193	Нивени	—	—	—	—	500	—	—	500
194	Прекосана	170	—	—	—	—	—	—	170
195	Сребрени	170	—	—	—	—	—	—	170
196	Лекони	—	—	—	300	—	—	—	300
197	Свети Тодор ⁸⁾	—	10	20	—	—	—	—	30
198	Сараицево ⁹⁾	150	—	—	—	—	—	—	150
199	Сотар	—	—	25	—	—	—	—	25
200	Чифлик Ново Село	—	—	5	—	—	—	—	5
201	Ветно Ново Село	—	—	5	—	—	—	—	5
202	Вратина	—	—	8	—	—	—	—	8
203	Нови град	—	—	200	—	—	—	—	200
204	Калени	—	—	50	—	—	—	—	50
205	Чадрлар	—	—	200	—	—	—	—	200
206	Рушан	—	—	7	—	—	—	—	21
207	Ракета	100	—	—	—	5	—	—	105
208	Чар	—	—	200	—	—	—	—	200
209	Баранца ¹⁰⁾	70	—	120	—	—	—	—	190
210	Кену ¹¹⁾	30	—	40	—	5	—	—	75
211	Мокрени	200	—	—	—	—	—	—	200
212	Кавсура ¹²⁾	—	—	—	—	700	—	—	700
213	Палеор ¹³⁾	150	—	35	—	—	—	—	185

Редни број	НАЗОВ СЕЛА:	Село у Краљевини	Село у Аустро-угарској	Укупно	Краљевина Србија	Влада Краљевине	Краљевина Србија	Влада Аустро-угарске	УКУПНО
214	Лана ⁽¹⁾	—	—	30	—	30	30	—	100
215	Ембери ⁽²⁾	250	—	30	—	—	30	—	300
216	Карадар.....	—	1500	—	—	—	—	—	1500
217	Дебре ⁽³⁾	120	—	250	—	—	—	—	370
218	Радуняшта.....	6	—	—	—	—	—	—	6
219	Сипови ⁽⁴⁾	—	—	180	—	—	—	20	200
220	Липовица ⁽⁵⁾	120	—	120	—	—	—	—	240
221	Дорутево ⁽⁶⁾	40	—	30	—	—	—	—	70
222	Ковачи ⁽⁷⁾	60	—	—	—	—	—	—	60
223	Равица ⁽⁸⁾	240	—	30	—	—	—	—	270
224	Трешини ⁽⁹⁾	42	—	—	—	—	—	—	42
225	Ниселови ⁽¹⁰⁾	—	—	30	—	—	—	—	30
226	Трешница ⁽¹¹⁾	40	—	60	—	—	—	—	100
227	Кодлу-вај.....	—	—	100	—	—	—	—	100
228	Војковина.....	—	—	30	—	—	—	—	30
229	Моралар.....	—	—	30	—	—	—	—	30
230	Учени ⁽¹²⁾	—	—	30	—	—	—	—	30
231	Крестелер ⁽¹³⁾	—	—	25	—	—	—	—	25
232	Крочи ⁽¹⁴⁾	—	—	25	—	—	—	—	25
233	Коралица ⁽¹⁵⁾	—	—	100	—	—	—	—	100
234	Каленица ⁽¹⁶⁾	—	—	45	—	—	—	—	45
235	Катранеша.....	250	—	250	—	—	—	—	500
236	Ботани ⁽¹⁷⁾	—	—	350	—	—	—	—	350
237	Домо Граматичево ⁽¹⁸⁾	45	—	90	—	—	—	—	135
238	Горно Граматичево ⁽¹⁹⁾	—	—	—	—	100	—	—	100
239	Друшка ⁽²⁰⁾	3	—	—	—	—	—	—	3
240	Ручилово ⁽²¹⁾	45	—	—	—	—	—	—	45
241	Острово.....	100	—	95	—	—	—	—	195
242	Ослово ⁽²²⁾	—	—	350	—	—	—	—	350
243	Патичи ^{(23) (24)}	—	—	—	—	150	—	—	150

Село укупно 3502 10 3328 380 1170 30 25 10194

На карта: 1)Ковачи-вај; 2)Трешини; 3)Сипови; 4)Ниселови; 5)Д.Трешница; 6)Горно-вај; 7)Ботани; 8)Крестелер-вај; 9)Крочи-вај; 10)Крочи-вај; 11)Крочи-вај; 12)Крочи-вај; 13)Крочи-вај; 14)Крочи-вај; 15)Крочи-вај; 16)Крочи-вај; 17)Крочи-вај; 18)Крочи-вај; 19)Крочи-вај; 20)Крочи-вај; 21)Крочи-вај; 22)Крочи-вај; 23)Крочи-вај; 24)Крочи-вај.

[illegible]

Редни број	НАЗИВ СЕЛА:	Словени хришћани	Словени мухаме-данци	Власи хришћани	Турци	Цигани мухаме-данци	Цигани хришћани	Ариаути мухаме-данци	Погрчени Словени и Власи; и Грци	СВЕГА
358	Големо Власе ⁴⁷⁾	15	—	—	—	—	—	—	—	15
359	Турско Власе ⁴⁸⁾	—	—	—	—	8	—	—	—	8
360	Чичегъз ⁴⁹⁾	30	—	—	—	2	—	—	—	32
361	Мустаф - агово . (ело ⁵⁰⁾	12	—	—	—	—	—	—	—	12
362	Голо Село ⁵¹⁾ . . .	15	—	—	—	7	7	—	—	29
363	Карјотица ⁵²⁾	25	—	—	—	15	—	—	—	40
364	Плугар	10	—	—	—	3	—	—	—	13
365	Призна	14	—	—	—	5	—	—	—	19
366	Вреш ⁵³⁾	10	—	—	—	50	—	—	—	60
367	Пласничево ⁵⁴⁾ . .	18	—	—	—	17	—	—	—	35
368	Корнишор ⁵⁵⁾ . . .	100	—	—	—	—	—	—	—	100
369	Касаларе ⁵⁶⁾	—	—	—	100	—	—	—	—	100
370	Вадришта	60	—	—	—	20	—	—	—	80
371	Ветки Пазар ⁵⁷⁾ .	10	—	—	—	—	15	—	—	25
372	Балџа ⁵⁸⁾	6	—	—	—	—	—	—	—	6
373	Крушаре ⁵⁹⁾	45	—	—	—	—	—	—	—	45
374	Рамна	20	—	—	—	—	—	—	—	20
375	Цигарево ⁶⁰⁾	15	—	—	—	—	—	—	—	15
376	Радомир	40	—	—	—	—	—	—	—	40
377	Пилурић ⁶¹⁾	35	—	—	—	—	—	—	—	35
378	Пазар ⁶²⁾	1000	—	—	1200	60	—	—	—	2260
379	Дамјан ⁶³⁾	12	—	—	—	—	—	—	—	12
380	Аларе ⁶⁴⁾	23	—	—	—	—	—	—	—	23
381	Киркалово ⁶⁵⁾ . . .	12	—	—	—	—	—	—	—	12
382	Постол ⁶⁶⁾	80	—	—	—	—	—	—	—	80
383	Зурба ⁶⁷⁾	50	—	—	—	—	—	—	—	50
384	Романово ⁶⁸⁾	—	60	—	—	—	—	—	—	60
385	Берекарце ⁶⁹⁾ . . .	80	—	—	—	—	—	—	—	80
386	Петгаз ⁷⁰⁾	120	—	—	—	—	—	—	—	120
387	Крива	155	—	—	—	—	—	—	—	155
388	Гуменџа ⁷¹⁾	780	—	—	—	—	20	—	—	800
389	Либихово ⁷²⁾	40	—	—	—	—	—	—	—	40
390	Ашиклар ⁷³⁾	—	—	—	350	—	—	—	—	350
391	Литовој	35	—	—	—	—	—	—	—	35

Редни број	НАЗИВ СЕЛА:	Словени хришћани	Словени мухамеданци	Власи хришћани	Турци	Цигани мухамеданци	Цигани хришћани	Армаути мухамеданци	Погрчени Словени и Власи; и Грци	СВЕГА
392	Баба-кеј ⁷⁴⁾	60	—	—	20	—	—	—	—	80
393	Петровоо ⁷⁵⁾	115	—	—	—	—	—	—	—	115
394	Грубеш ⁷⁶⁾	30	—	—	—	—	—	—	—	30
395	Кошиново ⁷⁷⁾	15	—	—	—	—	—	—	—	15
396	Тагармишево ⁷⁸⁾ ..	15	—	—	—	—	—	—	—	15
397	Ремељ ⁷⁹⁾	28	—	—	—	—	—	—	—	28
398	Бозеч.....	150	—	—	—	—	—	—	—	150
399	Ливадица ⁸⁰⁾	30	—	—	—	—	—	—	—	30
400	Горно Куфалово ⁸¹⁾	170	—	—	—	—	—	—	—	170
401	Средно Куфалово ⁸²⁾	50	—	—	—	—	—	—	—	50
402	Долно Куфалово ⁸³⁾	100	—	—	—	—	—	—	—	100
403	Јалаџик ⁸⁴⁾	30	—	—	—	—	—	—	—	30
404	Дауца ⁸⁵⁾	—	—	—	25	—	—	—	—	25
405	Ментешели.....	—	—	—	25	—	—	—	—	25
406	Сарачево ⁸⁶⁾	30	—	—	—	5	—	—	—	35
407	Чув ⁸⁷⁾ лари.....	35	—	—	—	10	—	—	—	45
408	Мустачево ⁸⁸⁾	—	—	—	25	—	—	—	—	25
409	Крџалево ⁸⁹⁾	32	—	—	—	3	—	—	—	35
410	Кангалић ⁹⁰⁾	25	—	—	10	—	—	—	—	35
411	Голема Ливада ⁹¹⁾	—	—	850	—	—	—	—	—	850
412	Мала Ливада ⁹²⁾ ..	—	—	150	—	—	—	—	—	150
413	Баровица.....	—	—	135	—	—	—	—	—	135
414	Црна Река.....	—	—	125	—	—	—	—	—	125
415	Габрово ⁹³⁾	115	—	—	—	—	—	—	—	115
416	Тушилово ⁹⁴⁾	42	—	—	—	—	—	—	—	42
417	Тумба.....	45	—	—	—	—	—	—	—	45
418	Валгаџи ⁹⁵⁾	35	—	—	—	—	—	—	—	35
419	Оризарџи ⁹⁶⁾	80	—	—	—	—	—	—	—	80
420	Дьбово ⁹⁷⁾	35	—	—	—	—	—	—	—	35
421	Бојмица ⁹⁸⁾	180	—	—	100	—	—	—	—	280
422	Купа.....	—	—	100	—	—	—	—	—	100
423	Извор.....	22	—	—	—	—	—	—	—	22

© Издательство «Эксмо» 2014

Регистр (рег.)	НАЗВАННЯ СЕЛІ:	Число домогосподарств	Число населення	Титул	Число господарств	Число населення	СІМ'Я
433	Мачуковське.....	200	—	—	—	—	200
434	Смол.....	35	—	—	—	—	35
435	Байдишів(?).....	15	—	—	—	—	45
436	Орсовиця.....	33	—	30	—	—	65
437	Спачковське.....	15	—	—	—	—	15
438	Карасулів.....	80	—	35	12	—	127
439	Седелів.....	—	—	40	—	—	40
440	Безирів.....	—	—	40	—	—	40
441	Роскив.....	—	—	40	—	—	40
442	Демидів.....	—	—	50	—	—	50
443	Кривотинів(?).....	—	—	80	—	—	80
444	Чидемів.....	—	—	45	—	—	45
445	Арши.....	—	12	—	—	—	12
446	Байриш.....	—	—	30	—	—	30
447	Бурчаків(?).....	—	—	30	—	—	30
448	Челев.....	—	—	30	—	—	30
449	Долів Мисаки(?).....	—	15	—	—	—	15
450	Калинково(?).....	50	—	—	—	—	50
451	Чугунів.....	55	—	—	—	—	55
452	Майданів(?).....	12	—	—	—	—	12
453	Видишів.....	20	—	—	—	—	20
454	Ново Село(?).....	20	—	—	—	—	20
455	Патарос.....	45	—	—	—	—	45
456	Гол.....	12	—	—	—	—	12
457	Крундарів(?).....	52	—	—	—	—	52
458	Патариш.....	—	—	—	—	—	—
459	Рисово(?).....	55	—	—	—	—	55
460	Мушаків(?).....	—	—	25	—	—	25
461	Чарушів.....	—	—	30	—	—	30
462	Дукшин.....	—	—	25	—	—	25
463	Демидів(?).....	—	—	30	—	—	30
464	Харинлар-Мисаки.....	—	—	25	—	—	25
465	Дуринів.....	—	—	30	—	—	30
466	Босмев.....	—	11	—	—	—	11

Бројни списи	НАЗИВ СЕЛА:	Укупно становништво		Турско	Црква православног	Црква католичка	ОСТАЛИ
		Укупно	Муслиманско				
167	Ирвине	35	—	18	—	—	13
168	Јанешице ⁽¹⁾	35	—	—	—	—	35
169	Хаџи-Јонка	—	—	125	—	—	125
170	Хаџдрин	30	—	—	—	—	30
171	Армута	—	—	80	—	—	80
172	Гришица	30	—	—	—	—	30
173	Врши-Турци ⁽¹⁾	30	—	—	—	—	30
174	Масовица	30	—	—	—	—	30
175	Гаватаница	30	—	—	—	—	30
176	Драгошерице ⁽¹⁾	140	—	—	—	—	140
177	Вршице ⁽²⁾	100	—	—	—	—	100
178	Каласово	25	—	—	—	—	25
179	Батаријево ⁽¹⁾	35	—	—	—	—	35
180	Кочановице ⁽¹⁾	40	—	—	—	—	40
181	Ишница ⁽¹⁾	—	—	10	—	—	10
182	Дутли	30	—	—	—	—	30
183	Дур-асани	—	—	40	—	—	40
184	Ишница ⁽¹⁾	40	—	30	—	—	10
185	Вардено	5	—	—	—	—	12
186	Долна Колаба	—	—	—	—	15	15
187	Аматово	30	—	—	—	—	30
188	Вардаровица	40	—	—	—	—	40
189	Сара-пазар	30	—	—	—	—	30
190	Ајвено ⁽¹⁾	15	—	5	—	—	10
191	Вршица	—	—	250	—	—	250
192	Варкошаново ⁽¹⁾	—	—	40	—	—	40
193	Долница	—	—	—	—	—	10
194	Батаријево ⁽¹⁾	35	—	—	—	—	35
195	Дрмица ⁽¹⁾	15	—	—	—	—	15
196	Топчијево ⁽¹⁾	25	—	5	—	—	20
197	Горно Кавалијево ⁽¹⁾	5	—	—	—	—	5
198	Кочаре ⁽¹⁾	250	—	—	—	—	250
199	Ишница ⁽¹⁾	150	—	—	—	—	150
200	Кулиница ⁽¹⁾	550	—	—	—	—	550
201	Пошница	—	—	300	—	—	300

Редни број	НАЗОВ СЕЛА:	Својина трговина	Својина трговина поземе	Трговина	Власна трговина поземе	Власна трговина	ВКУПНО
502	Теклеа	65	—	—	35	—	100
503	Сарамурово ⁽²⁾	20	—	—	—	—	20
504	Бугаријево ⁽²⁾	100	—	—	—	—	100
505	Нареа	8	—	—	—	—	13
506	Коритице ⁽²⁾	30	—	—	—	—	50
507	Ал-ошлар ⁽²⁾	35	—	—	—	—	55
508	Толбас ⁽²⁾	20	—	—	—	—	20
509	Постолари	20	—	—	—	8	28
510	Кара-бунар	—	—	52	—	—	52
511	Салиманли	25	—	—	—	—	25
512	Јајинлар	40	—	—	—	—	40
513	Кивили	—	—	10	—	—	10
514	Кара-клар ⁽²⁾	25	—	—	—	—	25
515	Хасан-салис ⁽²⁾	—	—	60	—	—	60
516	Сарибол ⁽²⁾	—	—	75	—	—	75
517	Кукуш	1000	—	700	—	—	1700
518	Сефери	22	—	—	—	—	22
519	Серева ⁽²⁾	—	—	25	—	—	25
520	Кара-милли ⁽²⁾	65	—	—	—	—	65
521	Грешница	60	—	—	—	—	60
522	Етими ⁽²⁾	—	—	27	—	—	27
523	Касовили ⁽²⁾	—	—	28	—	—	28
524	Јаринили	—	—	28	—	—	28
525	Махмуди	—	—	10	—	—	10
526	Вајисли ⁽²⁾	—	—	15	—	—	15
527	Алексија	200	—	—	—	—	200
528	Моравца	200	—	—	—	—	200
529	Рама	—	—	40	—	—	40
530	Синева	10	—	50	30	—	90
531	Ошати	—	—	18	—	—	18
532	Исмаили	—	—	40	—	—	40
533	Јапи	—	—	15	—	—	15
534	Келеменли ⁽²⁾	—	—	20	—	—	20
535	Сиравли ⁽²⁾	—	—	10	—	—	10
536	Вајисли ⁽²⁾	—	—	30	—	—	30

Етнографска Збирка кн. XII

3

Годы	НАЗВІЯ СЕЛЪ:	Число крестьянъ въ селѣ	Число крестьянъ въ селѣ	Число крестьянъ	Число крестьянъ	Число крестьянъ	Число крестьянъ
337	Индеево	—	—	8	—	—	8
338	Сари-догово	—	—	40	—	—	40
339	Кари-нахмуды ⁽¹⁾	—	—	30	—	—	30
340	Чорылы	—	—	16	—	—	16
341	Лени-мала	—	—	23	—	—	23
342	Фенерлы ⁽²⁾	—	—	25	—	—	25
343	Арсланлы ⁽³⁾	—	—	3	—	—	3
344	Асанлы ⁽⁴⁾	—	—	—	—	—	—
345	Порылы	—	—	10	—	—	10
346	Кейбасы	—	—	27	—	—	27
347	Оглылы	—	—	20	—	—	20
348	Сараджы ⁽⁵⁾	—	—	12	—	—	12
349	Маршлы	—	—	15	—	—	15
350	Дурмушлы ⁽⁶⁾	—	—	10	—	—	10
351	Душлы	11	—	11	—	—	22
352	Селенно	100	—	—	10	—	110
353	Сиренно	25	—	—	—	—	25
354	Челменлы ⁽⁷⁾	300	—	—	—	—	300
355	Мутуллово ⁽⁸⁾	35	—	—	—	—	35
356	Сертлы	—	—	—	—	—	—
357	Ражанно	65	—	20	—	—	85
358	Горны Тодорлы ⁽⁹⁾	150	—	—	—	—	150
359	Долны Тодорлы ⁽¹⁰⁾	150	—	—	—	—	150
360	Планца	25	—	25	—	—	50
361	Кирек	—	—	150	—	—	150
362	Кочлы ⁽¹¹⁾	—	—	80	—	—	80
363	Бежово ⁽¹²⁾	—	—	150	—	—	150
364	Делово	—	—	—	—	—	—
365	Мендурлы ⁽¹³⁾	—	—	—	—	—	—
366	Куш-Малы ⁽¹⁴⁾	—	—	—	—	—	—
367	Пакрат	300	—	—	—	—	300
368	Цахи-Мала	—	—	—	—	—	—
369	Хочы-Мала	—	—	—	—	—	—
370	Нурлы	—	—	250	—	—	250
371	Степны ⁽¹⁵⁾	—	—	25	—	—	25

Рядовый номер	НАЗВАНІЕ СЛА:	Среднее количество	Среднее количество	Среднее количество	Среднее количество	Среднее количество	Среднее количество
		в слове	в слове	в слове	в слове	в слове	в слове
572	Арбуз ⁽¹⁰⁾	—	—	300	—	—	300
573	Саврань ⁽¹¹⁾	—	—	28	—	—	28
574	Дурруга ⁽¹²⁾	—	—	27	—	—	27
575	Суджук ⁽¹³⁾	—	—	25	—	—	25
576	Хачмадлу-обаси.....	—	—	25	—	—	25
577	Периш ⁽¹⁴⁾	—	—	24	—	—	24
578	Саманли.....	25	—	—	—	—	25
579	Калебаси.....	—	—	2	—	—	2
580	Семиджик.....	—	—	100	—	—	100
581	Дустуф-ини ⁽¹⁵⁾	—	—	25	—	—	25
582	Дутли ⁽¹⁶⁾	—	—	—	—	—	—
583	Павран.....	—	—	40	—	—	40
584	Нинли.....	—	—	30	—	—	30
585	Сары-кей.....	—	—	15	—	—	15
586	Дени-Михали.....	—	—	30	—	—	30
587	Али-Михали.....	—	—	30	—	—	30
588	Алиш-кисес ⁽¹⁷⁾	—	—	30	—	—	30
589	Шерметли.....	—	—	20	—	—	20
590	Сакимли.....	—	—	30	—	—	30
591	Гридан ⁽¹⁸⁾	—	—	20	—	—	20
592	Цеванли ⁽¹⁹⁾	—	—	25	—	—	25
593	Келели.....	—	—	25	—	—	25
594	Дузи-Михали.....	—	—	30	—	—	30
595	Амбар-кей.....	25	—	8	—	—	33
596	Салкили.....	—	—	25	—	—	25
597	Сидили.....	—	—	20	—	—	20
598	Хачмад.....	—	—	25	—	—	25
599	Амалли ⁽²⁰⁾	—	—	20	—	—	20
600	Миралли ⁽²¹⁾	—	—	—	—	—	—
601	Кали.....	—	—	30	—	—	30
602	Стефанли ⁽²²⁾	100	—	—	—	—	100
603	Карац-кей.....	—	—	80	—	—	80
604	Дени-кей.....	—	—	20	—	—	20
605	Рихимли.....	—	—	15	—	—	15
606	Кама.....	—	—	8	—	—	8

Број	ИМЕНА	Численост			
		Српски	Македонски	Турци	Всего
665	Саријар	—	—	30	30
666	Решлиани ¹⁾	—	—	150	150
667	Насога	250	—	—	250
668	Хале-Масала	—	—	60	60
669	Башича	50	—	—	50
670	Доанди ²⁾	—	—	40	40
671	Тевен	—	—	60	60
672	Хортан-кој	—	—	200	200
673	Артисла	—	—	80	80
674	Прого ³⁾	—	—	200	200
Свита кућа		913	1720	530	3163

Напомене: ¹⁾ Арванци; ²⁾ Каландар; ³⁾ Мисеца; ⁴⁾ Мисеца; ⁵⁾ Зоран; ⁶⁾ Динчи; ⁷⁾ Иришани; ⁸⁾ Доанди; и ⁹⁾ Парга. 9 а) Не постоје ови го и сматра се да су: ¹⁰⁾ Ситина и Туца.

¹¹⁾ У овом је само бројем поменута свита стале пред Тодовиќа Гат.

В.) Економске правине.

У јужној Македонији издвајају се неколике врсте жита, поделене на одређене групе становништва. То су групе: паштари — свита, сточари — номади, земљорадници — чифчије и трговци — турбаније.

Једна врста живота одликује се поглавито свитом занимањем становништва. А свака врста има и наседа, прилагођено томе занимању. Тако су наседа по положају, типу и кући и тако су привредне правине различите према томе, на које су врсту земље. Врста живота је, дакле, једна стваралачка сила, један антропогеографски фактор, који у особитој мери одређује антропогеографске појаве.

Али поменуто врсте нису истих животних способности: једнах настаје, док се друге шире. Тако се група паштара — свита и сточари — номади, које, и једна и друга, прелазе поглавито у земљорадничку. Група трго-

лица — турбецији унешена се животно нишом придолаживањем земљорадничког, а мање сточарског — стока. На многобројној земљорадничкој групи овај се субтип слабо поклапа.

С променом врсте живота, једног антропогеографског фактора, јављају се промене и у маслама, у антропогеографским фактима.

1.) *Врсте живота.*

Групу кочевара — скитача чине Цигани. Ова се група могла видети на пр. у Балишани, у солунској области. Дец су се бавили у том делу, Цигани су становили у туђим кућама и плаћали марању. Људи су били поглавито кочевари, а жене су нишом и просице.

Цигани се у јужној Македонији кољу «Турци» или «Турци», и једни су православни, «мурти», а други мухамеданци, «турци». Православних Цигана има у неким земљорадничким селима. Али је највише Цигана, и једне и друге вере, по многобројној чигулицкој солунској равнини.

Представници друге групе, кочадског — сточарског, јесу Власи. Овај врсту живота најбоље су одражали Власи на Гализи и Мало Липкоу у Горњем Моглену. Они проводе летњу пашину године са овцама на Пајину; за стадама иду само токови, а породице им живе у поменутим селима. Почетком јесени сазнаје у солунску равнину, работорежују се у мање групе, закулајују кошу за стоку, а за своје породице умијају у селима куће под марању или поднају влаторе у колу.

Земљорадничку групу чине не само Словени, већ и Турци и Арнаути. Ова група живи у највећем броју насеља — сели и чигулица — и она је најмногобројнија.

Земљорадничка насеља леже скоро сва у равнинама котлина. Она имају нарочите граде и нарочите делове града назване земљорадама. Становништво је због тога тежачки постојанима, у колу и код куће, преко целе године, сем у зиму. Словени су још поглавито и чигулице, те од свога плода морају одводити више део отама; Турци и Арнаути, међутим, сопственици су земље, коју обрађују. Земљорадници гаје култура, сточа жита, разне поврће и неке културне бивље. Према особинама исламских претечајује једна од ових култура. Као споредна занимања долазе тога сточарство и где-где рибарство. Али у неким, многобројним селима ова занимања животно протекла, добијајући велики значај. Код Словена постоје и неке привредне заједнице, које ће се додације поменуте: заједнице у земљорадничким

(неподнашању), сточарству и рибарству. Многа Словени земљораднички иду у гурбет, у северне балканске земље, у београдска пристаништа и у Америку, и раде као ба- штовани, маџари, видари итд.

Чаршијску (трговачку и занатлијску групу) чини становништво чаршија, подељено на две верске целине. Једну целину представљају хришћани (нешто Грци и највише погрчени Влахи и Словени), а другу мухамеданци (поглавно Турци и мало Арнаути и Словени). У овом се по- гледу разликују Солун, где је највећегбројније чаршијско становништво састављено од Јевреја.

У свима градовима чаршије су издвојене од маса. У њима су многобројне продавнице, радонице, трговине, занони и т. д. Ту се зарађује без тежког рада, поглавно дукањством и искоришћавањем солара (земљорадничке) простоте. Људи, који раде у чаршијским кућа, дво- спратно и угонде, у малима. Нарочито трговци и чаршије, гурбетчије, налазе на овим високим зидовима насеља, у којима је сточарство напуштено. Они иду у гурбет у околиш земљорадничка села, и у градове јужно-македонске, бео- градске и северно-балканске.

2.) *Односи између најбогачијег дела живота.*

Врсте живота, које су горе омишране, претварају се једна у другу. Ово се врши на тај начин, што се нова врста губи у старој: занатлијско-свештени и командско-сто- чарска прелази у земљорадничку, а ова делимично у трго- вачку. Има случајева да командско-сточарска врста прелази непосредно у трговачко-занатлијску.

Врло многа Цигани, маџари-свештени, напустили су свој начин живота (или га и данас напуштају), па постају чифчије, стално се постанујући и одијају се земљораднич- ки. У Мелену, у Капанованима и Суботском на пр. они се, да су »бушти маури«¹ били раније маџари, а антики су постали »ирције«² (чифчије). У солунској области постали су на исти начин чифчије Цигани у Ракову, Орнарицима, Обору, Граднику и т. д.

Мог овог високог културно-економског положаја и због грубих недостатака у свесности Цигани су прешли свет. Словени кажу да имз да су »одез драма«, и то им и у очи кажу. Цигани налазе на овог високог положаја усвајајући живот Словена (православних) или Турака (мухамеданаца). Они показују велику тежњу, да се што пре слију са сво-

јом новом групом. Отуда одмах признавају и са великом ревношћу одржавају све перске (и стинске) одлике те групе. Чакмак се Цигани надају на Словене или Турке, и непријатно им је кад их не постоје на њихово порекло. Али се од Словена или Турака разликују по својим антропоморфним особинама, по начину како говоре словенски или турски, и по оделу и понашању. Антропологографски резултат овог промиса је тај, што Цигани остављају своје саставно занимање, па се настанују по читлицама и обрадују земљу.

И многи су Власи напустили номадско-сточарски живот, па су се стално настанили и одали земљорадњу. Они су учинили у малим групама. У костурској области, у словенском селу Нестраму има око 10 кућа Власи, који ту живе од 1877. год. У истој области, у Маџару имају 3 куће Цедљовица, чији је дед пореклом из Греница. У солзуској области, у словенском селу Гулишану стално су насељени 3 куће Власи, које су дошли из Лугунаца (у Горњем Меглену). У Нестраму, а где су се настанили од пре 40 година, Власи се још баве сточарством, а зато вулцу. Остале групе, насељене по земљорадничким селима, одале су се земљорадњу.

Власи из невиних села у Горњем Меглену — из оних села, која су до раније — скоро потпуно су прешли на земљорадњу. То је случај са Власима из Црне Рече, Баровице, Криво и т. д.

Неки су Власи били силом приморани да напусте сточарски живот. У костурској области, у Горњем Папратском и Греници, када су примили ислам услед брака Али-Паше, Власи су се морали и настанили и одати земљорадњу.

Са напуштањем њихових станишта и са сталним насељаванјем у равници, Власи престају бити сточари. И Власи у селима по ободу Пајина одале су се земљорадњу. По својим општим особинама они још нису нијеас погодни и за земљорадњу и за сточарство. Сточарски живот се одржао, потпуно развијен, у средишњем делу Пајина, у Голешкој и Мажој Ливади. Живећи у додиру са земљорадничким животом и видећи како је он удобнији, Власи сточари бивају најзад њему и привучени. Антропологографске последице овог процеса су двојачке: с једне стране, постаје шатора, која се у јесен подижу у солзуској равници, и нестаје великих стада, која лутују по планини, а лутују у поменутој равници; с друге стране, стална насеља се ујачавају и културне површине се шире.

У најновије време nastanjuју се на чаршијама поглавito Словени земљорадници и затим Власи стојари. Чаршијски живот, са својом материјалном и духовном културом, привлачи и једне и друге. Ту се, уа лакши рад, више зарађује и уопште угодноје живи. Ту су, сав тешки, имали своја средишта хришћанске т. ј. грчке црквене и школске организације. А представници ових организација, као предводници хришћанске групе, умјетали су кметови узледа код турских власти. Тако су и Словени и Власи, примивши грчко-македонску културу, могли доћи до извесних пољскоја и до невоје угледа.

Али се многи земљорадници Словени настањују у чаршијама по повратку на Америке, где као турбације живе највише у градовима. Многи селаци на невојске околне на пр. враћају се на Америке, настанили су се у Волону.

На време турске управе, селско становништво, и земљорадници и стојарско, због једног нарочитог узрока било је као нагомљено да се прибави у градове. Тргом турских управних није никада успијавало да у своје подручја узведе лични и имовни безбедност. Тако су селаци-привлака бивали на селу, испред харамја, кулуджара и кметја, и долазили у чаршије. А у овима је било релативно више безбедности.

Узледа ових ових узрока, прибављање селског становништва у чаршије постало је у новије доба најлакшија врста миграција.

Дошавши у чаршије, селско становништво не предлази одмах на чисто градски начин живота; оно се у почетку прилагођава овим животима, која су слична његовим досељенима. Тако Словени, новија досељеница у Рушишту и Идрицу, гаје поврће и воће по баштама око тих градова. Власи, ранија стојарско-номади, баве се у Рушишту занатлима, која су у овим са способјајем: они су саварације, -жатошари и т. д. Чаршије се сави сама шире и угледају, и привредни живот у њима постаје све интензивнија.

В.) Друштвене прилика.

Од друштвених прилика антропологеографски значајни су: чистући систем и живот у кући или надружни живот.

На другој деци овог рода налазе се, како жма паровитих типова насеља и паровитих типова кућа, која се јављају као последица чистућког система. За промене на насељима овај је систем такође од значаја. Као

што se zna, u čitajući na zemlji je (na)čistoće na kući
mogu svojima čitajući. I kad za jednog čitajući na do-
datičnom čitajući nastupe neposredno pogodbe, ali mi
čitajući na drugom mestu više pogodnije prilaze — on
ostavlja svoj čitajući i prilazi se na drugi. Tako je
stvari čitajući čitajući pokretnosti: one se sa čitajući
lako rastavljaju i u njih lako pribiru. Usled toga nastaju
na čitajući značajne promene. One mogu biti čitajući
da čitajući svojim svojstvom, č' druge strane, u svojim t.j.
u svojim t.j. je sebi samim na jedno mesto time, što
su zemlji i kući njima svojima, nema on pokretnosti
stvari čitajući na svojim promeni koje ona donosi.

И задружни живот има утицаја на живот антропо-географске појаве. У селима и у омањим четвртима, где чинеће сави себи подижу куће, — задружне куће, да би примиле у се све чланове задруге, морају бити просторне и високе. Њиме имају више одјела, које прили збогу ветра. Утицај задружног живота на саву кућу сави је потпуно јакан. Али сваког високе и просторне куће дају саву широчину и висину и тиме утичу и на њу. Задружни живот одражава до-ста-ли и начин развића у једном насељу. У свакој задружној кући уствља се број појединачних породича и тиме припрема становништво, које ће једног дана, при добу, подићи неколико кућа и тиме ствратије уствлати саво насеље. Задружни живот, тако, има иже постојану да се материјално развиће насеља прили ређе (у дужим размакама времена), али доноси веће промене на њима. Насеља са задругама остају дужи времена саво једног броја кућа. Напротив, у сави насељима, где се од-дуге не одржавају, већ сави човек, когичаши се, шалили на родитељске куће и подиже нову — материјално развиће насеља прили се чистије (у краћим размакама времена), али доноси више промена. Број кућа у сави насељима, и ако нешто, сави се стално уствља.

1.) Читалачки систем. Словени, асиморфиди, најчешће делом су цифрије и живи на читалачима. У Милу Пресији читали је Зрињкови у Сухи Гори (Просио у Милу Јасуру; Дробњакци, Трпачи и Медови; у заступској котлици читали су: Ново Село, Кршишта, Делно Папирско, Радошчи и т. д.; у јужном делу Битолске котлике потпуно или делимично читали су: Забрдени, Цетина, Крушораци, Савицки, Рамала и т. д.; у северној котлици читали је Јасови; у Меланов Губровци; и у солунској

вотливи читавци су: Држица, Тезова, Гулишана, Монашита, Надрашта, Јембел, Тезова, Дудулар и т. д.

Односи између чифчија и бегова или ага различити су у појединим областима, па чак и у појединим селима једне исте области.

У Малој Прести, у Зрвонском селу, досељеник покладе себи кућу својом тројом и својим радом. Целовкупно обрађивање земље је чифчијина работа. Од готовог зрна одвоје се минималне количине за порез, семе и вршпаду, а остатак се дели на пола између беге и чифчије. За порез се одвоје на сивама 8 кила¹⁾ по једно кило; семени се узима онолико, колико је потребно (8 до 15 кила); и за то што врше својим коњима, чифчија узима на сивама 10 кила по једно кило.

У истурској области, бег Доњег Памратског живи у Лесковцу. Бегова је дужност да сагради куће и племине, и да да семе чифчији само једном, онда кад се чифчија настели. Сва даља земљорадничка работа је чифчијина. Од готовог зрна, од овершене раке, јетма, пшенице и од културне чифчије су припадале две трећине, а бегу једна; бег је свој део продавао. Од пре неколико година осељаци имају са бегом «десима» т. ј. цело село плаћа бегу за годишњу 150 турских лира. — У Шаранарима, у истој области, односи су знатно другачији. Овершено жито овде се подели на две половине. Ага је дужан да даје од своје половине овершено т. ј. десетак, и да одвоји и да чифчија сваке године потребну количину зрна за семе. Чифчија припада сва слава и све душе (шаша). Чифчијина је дужност да ради са својом стогом и својом радном снагом или да плаћа врште.

У леринској области, ага Забрдина је један Сазуналин. Од готовог зрна овде половина припада ага, а половина чифчији. Приликом добе, ага и чифчија се доглаголе, колико ће се погома²⁾ земљашта засадити својим жетом у идуще године, и семе дају по пола и један и други. Свој део ага потом односи и продаје. Чифчија прави на аганој земљи кућу и племину, и њих му ага, ако хоће, може откупити. У Забрдинским чифчијама Омарцу, кад се био доселио око 1887. год из Омарина, ага је дао и вољно. — У Сакулону су до скоро имали читаву немоћну бегова из Витола, Лерина и Лесковца. Ту има читаву и један хришћанин из Лерина. Бегова су својина не само земља, већ и кућа у којој чифчија станује. Он и чифчија деле рад на пола. — У Ливанима бег је саградио чифчиј-

ске куће. — У Цетини је око 1867. год. била зантарија: т. ј. чифчија је морао са својим жлима и жловима преносити из села у Бегово бегово пољовину.

У острвској области, бег Жервија живи у Корчи. Онда је бег дуван да да семе за рак, јечам и овас, а чифчија за кукуруз. Кад се жито оврше, онда се од њега одвоји једна осмина као «царско» (за државу), две осмине наваде се за семе (које бег не носи, већ га уступа чифчија за идућу годину), а преосталих пет осмина деле се на пола између бегу и чифчије. Кад се пак део кукуруза, једна осмина се такође одвоји за државу. Али овог пута чифчија нема права да изводи семе, које је он сам део, већ се преосталих осам осмина кукуруза деле на пола између бегу и чифчије. Свој део плода бег је складицао у амбар, а доцније продавао. За време турске управе у Жервици су ставно одела два до три бегова човека. Они су правили да се не секу дрва у беговој планини, и да сељаци на осмине не доводе стоку у пашу тог читавог. Бегове чифчије, међутим, смале су у планини крпите сува дрва, и напасати своју стоку. Куће и плањина је градио бег. Кад би чифчије градили кућу, бег би шаћкао издаре, а чифчије су морале издаре храните и доносити вајем и дрва за грађење. Али би се увек доцније народили спорови између бегу и чифчије око тога, чија је својина кућа саграђена на овој начин.

У Мелану чифчије се зову «аризијас». Они су душни или дванасти пољовину од рада. У Суботском мухамеданци Словени су бегови.

У солунској области, у Телову, бегу припада једна трећина, а чифчијама две трећине зрач; али чифчије морају дати семе од свог дела. У Моконишту, од овршеног жита узима се «царско» и одвоји семе, а остатак деле ага и чифчија на пола. У Гулишанима, ага, један Влак из Негоша, даје чифчијама семе од сивихних буба; чифчије хране бубе лишћем од агних дубова, а чигуре деле с агном на пола.

У народу се али на многе случајеве насмљот читучења. У Малом Језеру, у Дробетништима и у Тринују прича се, да су се Аришти мухамеданци наметали своме за бегове свим словенским сељацима, који нису били набегали. — Палеор, у острвској области, био је у почетку 19. века «царско» т. ј. давао је пољовину од рада цару. У то је доба Али-Паша одвео сељаци на Палеора, те су му обради три године у селу Качки, код Јамине. Да би била осло-

kuće od Turana, što prelaze u Voden. — Mnoge čifčije su savladale sa domaćom grčkom upravu u ovoj krajevnoj — sa domaćom jedine grčkom upravu — prestaje i savna obdela čifčije prema njima.

2) **Задружни живот.** Скоро у свима словенским селима јужно Македоније задруге су општа појава. У Малој Преспи, у Зринском, у кући Петра Арѓари има двадесет душа. Најстарија је члан Петре, чија је жена умрла. Син Петров има жену и седморо деце: двојица од оних Петровина упуца су оженили и један од њих има два детета. Сам тага, један синовац Петров има жену и двоје деце. И најзад, у кући су Петровеј жене и деце једног умрлог му синова. У Сукој Гори, у Градну, у кући Доса Ристова има двадесет и пет душа. Доса је имао два брата и три братучеда; сада има по једног брата и братучеда, и ожењеног синова од једног покојног братучеда. У истој области, у Орошу, у задружн Поповића има тридесет и две душе: поред најстаријег члана ту су један брат његов и два братучеда. У Малом Језеру, у Ајлу, задруга Марковића броја је 1914. год. око шест душа. У Јоринској области, у Содрену, у кући једног Пуцуловића и у кући Србинковића има по тридесет душа, а у кући Рамизитовића и Кара Јовића по двадесет; у Јаженицима, у кући једног Павловића има такође двадесет душа; у Арсениру, (истод Теркиа) у кући Тана Марковићева има четрдесет душа, а у кући Делу Фузуловића петнаест. Делу са женом, троји синовица, десет сестара, десет синова и шесторо унука; и у Јабрдинима, у кући Петка Арѓарија има двадесет душа; Петко има жену, два унука од покојног сина (чија се удовица — Петкова снаха — пресудила) и синовца, који је оженио и има шесторо деце. Од свих острвских области, у Острену, у једној кући Ђерикућа живе четири савезана брата са децом. Двојица од те браће били су 1917. год. у петицији у Америци; у Катринци рођени браћа Хаим-Огуз, Атисис и Никола живе у задружн. Обојица имају жене и по осморо до десеторо деце; и у Делу Грамадинову, до 1914. год. у једној кући Гусовића било је двадесет душа: четири рођени брата са својим женама и децом, и са својим сином и синовом. Исто тако задругу има и у свима савезним областима: у Гулишанима (истод Негоша) у кући Трочеа Демшира има петнаест душа: Троче са женом и петоро деце, један брат Трочев са женом и троје деце, и други брат са женом и једном де-

тетом; у Горьком Копаневу, у кући Карабатакована, има двадесет душа: четири брата са женама, од којих један брат има петоро, други троје, а трећи двоје деце. Са овом браћом живе њихова мајка и сестра; у Моношину, у кући Дина Мила има двадесетак душа: Дине, његова жена, шест синова, две кћери, три сина и шесторо унука (од првог сина троје, од другог двоје и од трећег једно); у Куфалову била је једна задруга од тридесет и седам душа; у Тончијеву, у задруги Маномл живе десет душа: браћа Тројко и Нао са женама. Један од њих има троје, а друга двоје деце; и у Сарачеву, до 1870. год. у задруги су живели петорица браће Стамболија.

Осим по селима, задруге се одрже код словенског становништва и изд се оне пресели у градове. Тако у Рупиницу, у костурској области, шесторица браће Пандоваца живе у једној кући.

Код словенског становништва ови области не постоје рач задруге. Место тога, у Зринском се каже да браћа живе «наједно»; у Савурску се задруга зове «друство»; у Острогу се каже, да браћа «наједно» живе, а у Доњем Граматикову да живе «у кући»; и у селима словенске области задруга се означаваје турским речима: «калбалик» и «тиџа».

Својом задруга је «наказ», какав је и досад познат. Као што се из горњих примера види, у задругама су најстарији чланови отац и мајка; са њима су њихови синови, сина, унук и некедашње кћери — девојке. Код умру отац и мајка, а сестре се разводеју, у задругама остају браћа са својим женама и децом. Од свих наведених примера, у највишем ступњу сродства стоје једни према другом одрасли чланови сина задруга, у којима живе стричеви и синовица.

Исто је тако и распоред рада у задругама исти као и у досад познати. У Граматичу, жене се скупају у кући као «куварке» по два дана. У Доњем Граматикову, две су Гущице живе «у кући», њима су обрађивали појединици; жене су куваале и радиле у кући «по реди»; а свици је сажиме члан задруге, са женом и децом, сажиме у засебној одаји. Ова подела рада постоја ишту слугама, изд се одрасли чланови не били земљорадњом, већ трговачком. Поменица је у Катранци задруга Атанаса и Николе, браћа Хаџа-Оглу. Они имају једног момка, који им ради код куће и оре, и другог момка, који чува овец. За остале пољске послове, за копање, животиње и вршње унимају надничаре. Атанас држи дућан у Сарајеву, а Никола у

Катраница. Жена и деца Атанасова ише у Катраница, заједно са породицом Николеним. И кад Атанас долази у Спронићено, да га га да то време замени у дућану.

Задружни живот доноси корист свима члановима. Задружне куће по правили су најмишљивије, и старешина задруге уше је зборбација. Из задружне куће неки итиски чланови могу отићи у печалбу. У Граждану, кад један члан задруге оде у Америку, његова жена и деца остају у задруги. И кад се он врати на Америку, новац који је специјално унео у задругу. У најновије време селаци су увидели, како им задружни живот доноси још једну корист: кад један члан задруге оде у војску, несе да би његова жена и деца умрли од глади кад их не би хранио свекор (дед) или довер (стриц).

На овако се види, да код јужно-македонских Словена није угушено осећање за ширку сродничку заједницу, на заједничку крвну жену и порода. Један члан задруге у Арменију, који има мање деце, био је упитан: како то, да он ради и уноси у задругу онолико што, колико и његов брат, који има више деце. Као одговор на то, тај брат што има мање деце, повласе је, да његовом брату који већ има више деце: „Господ пошине дѣла (деце). Од нарочитог је значаја то, што задруга има у Катраници и Доњем Граматикову, у оним словенским селима, чије се становништво била тргованом, и стоји под општим утицајем византијско-грчке културе. Тај је значај у томе, што се зна да поменути култура ствара дух себичности и саможивости,²⁾ па се могло мислити да је њим угушено словенско осећање заједнице.

Задруге се деле, кад број њихових чланова изитно нарасте. У Зрношком се вели, да се задруге деле „кога се изомне свите деца“; у Тимчијеву кажу да се задруге деле, кад имају више од петнајест душа. Слаба међу женома наводи се као разлог за деобу задруга у неким селима солунске области, у Варјотина, Габрову и Сарачеву. Чланови оне велике задруге у Ајду раздани су се стога, што је сваки узео да ради она крффа.

¹⁾ У ово се овак рачун 40 ош.

²⁾ Поган је простор дугачак и широк по 40 м.

³⁾ Ј. Цајић: Основе за Географију и Етнологију Македоније и Старе Србије. Книга III. Београд, 1912. Стр. 192.

Г.) Миграције основног становништва.

Од свих антропогеографских фактора, поредом становништва је у „Насељима Српских Земаља“ најпотпуније проучавамо. Али овим антропогеографски значај овог фактора није довољно развијен. На односима између миграција и живота насеља треба управо да буде уредно уређена пажња једног антропогеографа. Миграције утичу на насеља наснивајући их, унећимајући их или сменајући их. Огуд се, са подацима које ове пружају, могу изводити закључци о заснивању и развоју насеља.

У „Предговору“ су истакнуте све изговорне прилике, узвод којих није било могуће утврдити порекло свих становништва у селима. У појединим стилима је извесно порекло појединих породица. На основу тих података изведени су у овом одељку неки закључци о правцу, времену и урочима миграција. Али су исти подаци недовољни, да се утврди постанак насеља и да се прати њихово развиће.

У другом делу овог рада, у једном засебном одељку, разгледани су, у својој суштини и последицама, сви ови фактори, узвод којих су нека насеља била наменена.

1. Општа разматрања.

Једна разграната породица, која обухвата неке кућа сроднички по врли или мушкој страни, и која има једно или неке прамике, зове се у јужној Македонији „сој“. Све куће једног соја имају заједничку службу (злаву). Према томе сој означаје оно исто, што у Србији означавају или у Црној Гори обрствова.

У испитиваним областима јужне Македоније има прво староседелачки сојева. Затим има тихих, који су се пресељавали из једног села у друго у једној истој области, или из једне од испитиваних области у неку другу; савицеку су и многи од ових пресељеничких сојева староседелачки у јужној Македонији. Често су и досељенички сојеви т. ј. они који су се у области, ода испитивано, досељили из неке другог краја. Најзад појединачни чланови јужно-македонских сојева стално су се иссељавали.

а) Староседелачки сојева. — Староседелачки сојеви заближавају су у селима скоро свих области јужне Македоније. У Малом Јегору, у Трину има један староседелачки сој са 10 кућа; у истурској области староседелачки сојеви има: у Неорину два са 11 кућа, у Шарларина један са 1

кућом, у Бобиштима два са 38 кућа и у Овнштима један; у леринској области: у Лакенима један са 5 кућа и у За-бранима шест са 42 куће; у острвској области староседеоци су: у Пателанима један сај са 12 кућа, у Палесору три саја са 39 кућа, у Катранима два са 12 кућа, и у Острону два са 9 кућа; у Меглену сви сајеве мухамеданских Славних старинаштва су: у Њоланима је седам таквих сајева са 22 куће, у Суботском четири, у Гостолуђу један са 3 куће и у Капишанима седам (од којих шест имају 28 кућа); у последњој, солунској, области староседеоци су: у Горњем Копанову један сај са 4 куће, у Тихову два саја са 7 кућа, у Вадрову три са 38 кућа, у Водену осам сајева, у Вртовоцу један сај са 1 кућом, у Ђађанима један са 1 кућом, у Карјотаци један са 1 кућом, у Крушару један са 6 кућа и у Сарачеву један сај са 8 кућа.

У староседеоце треба урахуновати и један сај са 6 кућа у Топчијеву, који су стари досељеници непознатог порекла.

б) Преселанима. — Као што је поменуто, у овим областима су врло често преселанима т. ј. често су случајеви, да је један сај преселин из једног у друго село исте области, али из једне у другу од војевистинских области. Према томе је преселанима унутрашње кретање становништва. За многе сајеве, који су се преселили, може се узети да су староседеоцима у оквиру војевистинских области.

Најстарије забележено преселанима јесте славни један сај из Селва (која су била између острвске и леринске области) у Горње Рибаре (у острвској области).

Друго преселанима је из почетка 18. века. У солунској области, у Тихову се тада доселио један сај са 1 кућом из Горњег Родина (у Меглену). Један сај са 7 кућа из Турнице (која је била близу Пателанина у острвској области) и један сај са 16 кућа из преселанског Германиа.

Треће преселанима по времену је из средине 18. века. Тада је из Цетине (у леринској области) дошао у Острону један сај, који данас има 9 кућа.

Крајем 18. и почетком 19. века сви ове области трпеле су злуте Ази-Паше Јананиског. Људи Ази-Пашини вршили су верски и економски насиља над православним хришћанским становништвом. Услед тога је настало јаче кретање и многобројна преселанима. У Малој Преспи, у Арнонцово је тада доселио један сај са 1 кућом из Ајла (у Малом Јохеру) и један сај са 2 куће из суседног Шуманиа. У костурској области, у Неграм су досељени: један сај са 2 куће из Орешца (која је била близу Неграма), и један сај

с

Перашора, који је био недалеко од Његоша; премаз овог соја синао је у Његош после 1831. год., пошто су Турци уништили његошко стамеништво. У Бајјана су дошла два соја са 2 куће из суседног Спиритова; у Крушаре два соја са 11 кућа из Корашора; у Постоа један сој са 1 кућом из Ремеца; и у Топчијево један сој са 2 куће из Гаде. Премаз овог последњег соја дошао је као колонизар.

Нагледа да је пресељивање ојачало крајем 18. и почетком 20. века. У Сухој Гори, у Орско је тада досељен из Добротишта (у Малом Језеру) један сој са 2 куће. Отац овог соја био је тако чифчија, а онда је купио земљу. У костурској области, у Доње Пипратско је досељо један сој са 1 кућом из суседних Крчишта, а у Шкараре један сој са 1 кућом из Оматовог (у костурској области) и један сој са 1 кућом из суседних Бајјана. У леранској области, у Зибрине је дошао један досељеник из оближњих Омарана као чифчија. У Острово су дошла два соја из суседних села, и то један са 4 куће из Горинчева, и један са 1 кућом из Чегана. У Меглену, у Суботском су се настанили шесторица досељеника из Војана као трговци. У солунској области, у Момониште је дошао један досељеник из суседне Марине, а други из Светог Илије (у солунској области) због беговог зулума. У Гулишане је прешао један досељеник из суседног Царморанова, а други из оближње Воденске Вештице, где није имао аграде на стоку. У Вртокон су у ово време дошли: један досељеник из Луковице (као дете, кад му се мата преудала), и по један досељеник из суседних Оршара, Писовотије, Калишица, Боменица и Грошеница. У Вадрашта је дошао један досељеник са 1 кућом из суседног Карјотца; он се одделио од брата због свађе женој и одделио се. У Карјотцу су дошла три соја из околиних села: један са 1 кућом из Крушара, један са 1 кућом из Кирилџи и један са 1 кућом из Вротије. У Каргузан је дошао један сој са 1 кућом из суседног Кретова, у Топчијево један сој са 4 куће из суседног Ватлика, а у Токелн један сој са кућом из Малог Нишана (у доњој Емстрини) и други са 1 кућом из суседних Колопанана. Најзад, у Градобор је дошао један досељеник (као «доминет») из оближњег Карјотца. — Крајем 18. и почетком 20. века у села солунске равнице синао су многи досељеници са севера, из планиног Меглена. У Горица Коланова је дошао један досељеник из Превртана, и један из Зиборског; овај последњи је морао побећи од војата. У Гулишане и Св. Илију дошли су по један досељеник из Дренова. У Ново

Село су дошли два досељеника: један из Сарајџинаца, а други из Кривцаљца; обојица су, досељеници се, купили куће и имања од Турака, падајући су они, после 1912. године, отишли у Вадеу. И у Вадеу је дошао један соја са 3 кућа из Пожарског, беошки од турских кулума.

Један нарочита врста унутрашњег пресељавања код словенског становништва јесте његово прибирање у градове. Почетком 19. века, због кулума Али-Пашина времена, дошли су из околних села у Вадеу: у Вадеу два соја из Црномена и један из Текова; и у Нову Малу: три соја из Мисмира, и по један из Црномена, Доњег Грамањиноца и Драгоманца. Пресељивање у градове вршило се и овог средине 19. века. У Вадеу, у Вадеу су тада дошли по један сој из Рувалова, Ђакова и Каленице; у Нову Малу један сој из Мисмира, по два из Текова и Вазојанова и три из Ђакова; и у Турску Малу један сој из Суботског и два из Ђакова. У Пазар су средином 19. века дошли по један сој из обилишких: Коринџора, Ђакина Села и Ошени. Крајем 19. и почетком 20. века, због арапијских и комитских кулума, словенско становништво почело се са села све више прибирати у градове, у места веће безбедности. У Костур је тада досељен један сој са 1 кућом из Пилата. У Рупиште су тада дошли из околних села четири соја: један са 3 куће из Жумоцаца, два са 3 куће из Лавраде и 1 са кућом из Галашта. У Вадеу су тада дошли у Нову Малу по један сој из Текова и Катранице, у Турску Малу четири соја из Текова, и у Турску Малу један сој из Новоселаца. У Пазар су, у ово време, дошли такође многи досељеници из околних села. По један је је дошао из: Антоноја, Ђупица, Коринџора, Трифунчеца, Куфалова, Каротина, Хасар-бегова и Постола. Два досељеника, оба из околине, дошли су на Гумење.

в.) Досељивање. — Словенско становништво досељивало се у области јужне Македоније у главном из два правца: са севера и са југозапада.

Најстарије виђено досељивање јесте из почетка 17. века. У Градско (у Сухој Гори) тада су се доселили из Колуша (Колоче у Енџи) према Колушци, којих данас има 8 кућа. Њихови су према дошли из Словени.

Око средине и крајем 18. века јавља се досељивање из северног правца. У то доба је из Крушевца досељено у Локене један сој, који данас има 8 кућа. Из Врхова (код Битола) досељено је један сој у Енџору (у острвској области) и сада броји 35 кућа.

Крајем 18. и почетком 19. века појављује се као врло снажна југозападна струја досељавања. Досељеници из овог правца сви су Словени из околине Јањине (где данас има Словена, већ само словенски топонимски остаци) и сви су бешали од Али Пашиног зулума. У Ново Село (у костурској области) дошао је тада један досељеник из Јањине. У Доње Граматиково (у острвској области) дошао је један сој (који данас има 12 кућа) из Чепелова (из Загари-вораје); у Емборе (у истој области) досељени су један сој са 26 кућа из Фурсе (код Јањине), други тилове од Јањине, и трећи (сада са 35 кућа) из области, коју означају именом »Ариутлава«. У Беглу, која је била на северозападној обали Острвског Језера, досељено је један сој из познатог Чепелова, и ускоро прешао у Острво. У Притоци (у солунској области) дошао је један досељеник из Јањине, а у Фурку (која је била југозападно од Владова) један досељеник — из Словениа — из Пласе (код Корча); ускоро после тога, он је сашао у Владово. Нађен је само један случај досељавања са југа: у Доње Напратско (у костурској области) дошао је почетком 19. века један досељеник — из Словениа — из Трнова (код Лариса).

Обе струје досељавања, и северна и јужна, илде се и током 19. века. Северна је илђена у више случајева. У Острво је тада досељено један сој „од које Битолско“. У Леринској области, у Арменор је дошао један сој (који данас има 2 куће) из Морихова. Југозападна струја досељавања представљена је једним случајем: око средине 19. века дошао је у Доње Напратско (у костурској области) један досељеник — из Словениа — из Подласке (у Деволу); он је доведен као дете, над му се мени преудало.

Из краја 19. и почетка 20. века има досељавања само из северне струје. У Владово је тада дошао један досељеник из Бешинца (у Морихову) као »незарочен«; а у село Свети Ђорђе (у солунској области) добио је један досељеник из Тополчана (код Битола), где је био учинио крив.

г.) *Јаслована*. — Прво познато насељавње из ове области пада у почетак 19. века. Из Доње Граматикове, изасл зулума Али-Пашиног времена, развио се тада један сој у Серез, Солун, Ларису и Пареј. Из Патељаја (у острвској области) отишао је један одсељеник у Шушманју, и тамо поново извршио војводе. У то време је и из Владова отишао један одсељеник у Србију и учествовао у устанку.

успешен у кући Поповића. Он је зато унео њихово презиме и њихову службу (т. н. Николу).

Добрица 2 к. Њихов отац се доселио око 1883. год. на Добротина (у Малој Језери). Тако је био на чафану, а онде је купио њиве од бего. Тако је служио летњег Св. Атанаса (1. или 2. маја), а онде служи Св. Николу (6. децембра).

в) Мало Језеро

1. Триво. — Куманов 3 к, и Пандовица 3 к. Они су од петог времена. Служа летњег Св. Николу (око 10. маја).

г) Кошарска ошаста.

1. Ново Село. — Трпчиничица служи Св. Николу. Њихов прадед Трпче добегао је од Јапане почетком 19. века због Али-Пашиног зулуна.

2. Домино Папратско. — Трпчиничица 1 к. Њихов отац Лазо био је остео испрочен, па је око 1862. год. дошао на Новог Села у Домино Папратско, где му се сестра била удала. Трпчиничица у Новом Селу служи Св. Николу, а Лазо онде отера тај званастир.

Тривоште 1 к. Њихов је дед доселио на Трнова. (код Лариса) почетком 19. века. Тај њихов дед (који је доселио) говорио је словенски. Служа Голему Богородицу (15. августа).

Христо 1 к. Његовог оца довели је моти на Подласце (у Делову) преуздавши се око 1857. год. Њ његов отац и моти његовог оца, кад су се доселили, говорили су словенски.

Бегељовица 1 к. Дошли су на Крчишта око 1892. год. Служа Св. Петку.

3. Насрал. — Тетиница 3 к, у Горњој Мали, староседеоци су. Служа Голему Богородицу.

Пасмаљови (или Камборови) такође су староседеоци. У Горњој Мали има их 6, а у Доњој 2 куће. Служа Св. Николу. Презиме Камборовица добила су по томе, што им је неки предак био грбан (а грбан се каже турски: камбор).

Арашчировица 2 к, у Горњој Мали, пореклом су из Орешца. Њихов предак је добегао почетком 19. века од зулуна из време Али-Паше. Служа Четрдесет Младенци (6. марта). (Орешак је био ооце у близини Негрима).

Калеш 1 к, у Горњој Мали. Његов дед је дошао из Чуле почетком 19. века. Служа Голему Богородицу.

Пардонски 2 к. пореклом су из Фотињашта (северно од Милева). Њихов предак је дошао почетком 19. века, такође из села Ази-Пашиница-Азиџ.

9. Ошача. — Барчиди су испод ветка врели, а Служба
Апостолов Милана.

1.1. Державна освіта

1. *Дални Екшанима*. — Риверци 5 в, досељени су на
Ракони око 1854. год. Служб. Св. Никола.

2. Дражар. — Фукулација 3 в, порекom су из Доњих
Врбања. Досељено је њихов дед. Служа Са. Петру (14. ок-
тобра).

Марончија 2 к. досељени су из Моритона. Отуда је
дошао њихов део.

3. **Вопросы** – Вопросы, которые вы ставите перед собой.

Врушковица 3 в, долазени су из Врушени. Њихов чуку-
мел је израда крајем 18. века. Сачувао Св. Јимитија.

4. *Заборади*. — «Петља» су ових шест сељака: Таше-
мичини 7 к, Служа Пречисту; Минаков 3 к, Служа Пречисту;
Настасовица 5 к, и Крстовац 2 к — свега 7 кућа, Служа
Арангела Миканца; Стефо Јован 1 к, Служа Св. Ђорђа;
Костадинов 3 к, Кирилов 4 к, Нине Гуче 1 к, Милетић 2 к,
Нилја Доло 1 к, Даро Јане 1 к, Мило Василов 1 к, и Петља
Аврам 1 к, — свега 14 кућа, Служа Св. Никола; и Тр-
чевица 3 к, Таше Мине 1 к, Тачић 3 к и Ташевић 3 к —
свега 10 кућа, Служа Св. Димитрија.

Досађен је само: Отацреп 1 а, на Отачрара. Он је био синдроз, па му је бат, кад се досађао, као и постоје.

41. 01-000000-000000

1. *Горњи Врбени*. — Село. Преци овог која живели су на Селца, која су била на планини изнад Горњих Врбени.

3. Истакли Каленићевци 12 а, једу код неких времена и слуге Голему Богородицу. Један њихов предак отишао је у Шумадију почетком 19. века, у бојно време и тамо постао војском војвода.

3. Рудина Чкалоронца 3 в. досађени су из Раница око 1892. год. Њихов отац најје имао тако земаљу, а и одје је дошао из чефлик.

4. Палосор. Пејчиновица 3 и и Качеца 8 и — свега 13 кућа — староседеоци су. Старо презиме Пејчиновица је Чановићковица. Они су познати добрим по томе, што се њи-

као неки предак једном минуто владом преко тополе. Служау Са. Димитрија.

Бојчица 22 к, староседеоци су. Служау Пречисту.

Голубановица 4 к, староседеоци су. Служау Са. Николу.

Ајтошица 10 к, досељени су из Еленца (Јуно од Лерина).

Никол предак је добио око 1837. год. од Арнауца. Тај им је предак био млади човек и Палторан су га прозвали «Ајто» (што значи ариџија).

Банчеловица 6 к. Никол дед је досељен из Банџе. По томе су осту и презиме добили. Служау Пречисту.

Србинковица 3 к. Никол дед је такође дошао из Банџе. Презиме су добили по томе, што им је дед био, «либик» (официр) у Србији.

3. Ђабери. Морезовица, око 35 кућа, досељени су из Фурсе (код Јањина) почетком 19. века. Служау Са. Милу (12. новембра).

Сулџица — црпа мала — такође су од Јањина. Служау Са. Вроче.

Бованџица, око 35 кућа. Никол предак се досељен из Букова (код Битола). Служау Пречисту.

Тубузовица, око 35 кућа. Никол дед је досељен код Арнаутлука. Служау Са. Димитрија.

6. Катранџица. — Сој Хаџи-Таше (9 к, у Горњој Мали) од кметов времена је.

Вачукови 3 к, у Доњој Мали, такође су староседеоци. «Вачукови» је турски облик из реч «Вачевци». Од оних соја су одсељени: један у Брајилу (у Румунији) око 1837. год.; и двојица око 1907. год. у Власово, где се прозивају Димитријевићи и раде као поштоматари. Служава су Са. Петру (почетком јула).

7. Доња Граматикова. — Ванџица 3 к, Ичевица 3 к, и Гушанџица 4 к чине један сој. Досељен је њихов чукундџи (и довео њиховог прадеда као дете) крајем 18. века из Чепелова (из Зетори-кореја у јаманском крају). Од Ванџице овај одсељен у Србију: Христић из Убу, који је отишао око 1837. год., и Јовановић, сипуџија у Санџиџу, који је отишао око 1907. год. Служава су Са. Димитрија.

Зато 2 к, досељени су из Дремизова око 1830. год. Од ове породице одсељен је један члан у Београд око 1867. год. на радом, и његови синови, од којих је један трговац и други телеграфски чиновник, прозивају се сада Дремијевићи.

Из Доње Граматикове расељен се због кулума Али-Пашиног доби сој Хаџи-Лазо у Серез, Солун, Ларису и

Пиреј. Чланови овог соја у поменутом градовина доу се сада «Хаџи Лазарос».

8. *Острове*. — Поп-Трајковиц 3 к, староседеоци су. Служе Са. Николу.

Либџа 6 к, од кратко време су.

Бојовица 7 к, досељени су на Чегана средином 18. века. Служе Са. Димитрија.

Бојне 15 к, пореклом су на Чегана. Досељено је њихов чукулдџа почетком 19. века. Служе Са. Димитрија.

Харишеница 4 к, досељени су на Загоричана почетком 19. века. Служе Са. Николу.

Куршеница 6 к, досељени су на Бегне почетком 19. века. У Остроу је било «поглободени» него у Бегни. Са Куршеницама су од старине род и досељени су у исто време

на Бегне ови островски сојеви: Николица 3 к; Геловица 3 к и Чиница 3 к; и Тодоровица 18 к. Њихов прадед био је у Бегни «бегудар», а у Остроу је купио земљу; и Шешеница 6 к. Све ове породице служе Са. Димитрија, и досељени су на Бегне због зулума Али-пашиних зула.

Али су ове ове породице род са Валевцима. Именица и Гуженица у Доњем Граматикову, и досељени су у Бегну на Чегане (од Јањина) тачно због зулума Али-пашиних зула.

Кулиши 10 к. Прадед им је досељено почетком 19. века због зулума «од каје батолско», Служе Са. Николу, а поред тога и Пречисту и Са. Катарину.

Дупаврешица 4 к, досељени су на Горничко око 1872. год. Беркула 1 к, досељен је на Чегана око 1902. год.

с) Мисени.

1. *Пашини*. — Од кратко време су синх седам сојева: Лабуди 3 к; Град 3 к; Бошијак 1 к, (који је премање добио по томе, што је служио војску у Босни); Чиница 3 к; Донбе 3 к; Бејришеница 3 к; и Нени-беговица 4 к.

2. *Суботски*. — «Од кратко време» су ови «големи бегови», ови четири соја: Дуривеница, Ибрахим-беговица, Косовица и Колејчица.

Досељени су Нени-беговица. Њихов «прадед» досељено је почетком 19. века на Фуштани.

На Водена су дошли око третица ови Словени (хришћани): Шивена око 1878. год., Савнар око 1888. год., Гаџи и Мамураја око 1893. год., Царовица око 1898. год. и Манџи око 1914. год.

После 1913. год. око 15 породица бегова (Словена хришћанина) «од њих» досељени су се у Турску.

3. *Господарбе*. — Ибрахим-агаџи 3 и староседелаци су.

4. *Капичовци*. — Староседелачки су овак седам сејаја: Димко 10 и; Бобоћари; Болешанџи 2 и; Васбеговци 6 и; Арнаути 3 и; Чинџиковци 3 и; и Караџина 4 и.

Досељени су Костурџиџи 3 и. Њихов дед је дошао из Костурена.

и) *Богурџина* (стара).

(називно од доњег Вардара)

1. *Гарме Котанови*. — Шенка 4 и староседелаци су.

Досељени су: Кара-Батаковици 1 и из Призрџица око 1837. год.; и Митровци 1 и из Зборског око 1902. године. Митровци прича да су му комете биле убице сина. Када је он тузио, убице су припрегале и њему. Онда је морао побегти.

2. *Монџиџи*. — Досељени су: Аврам 2 и из Пожарског око 1853. год.; Дине Миле из Призрџица око 1867. год. као «домнасти»; Јован Марџица 1 и из Морене око 1887. год.; и Куче (надимак: амање од кукавица) из Сметог Нилџе око 1897. год. Тамо су били «лоши» бевеи.

3. *Метџи*. — Расто Јаџо 1 и. Његов предак је досељен из Перџиџора после 1821. год.

4. *Гулиџи*. — Досељени су: Трпче Демџиџар 1 и, из Цариграда око 1807. год.; Дреновци 1 и из Дренова око 1900. год.; и Петре Раџе 1 и из Воденске Воштани 1914. год. Тамо наје имао аграду за «добитак» (стоку).

5. *Ного Село*. — Досељени су: Шалеџи 1 и, (надимак: шалеџ или шалеџи) из Сираџиџова после 1912. год. Он је овде купио земљу и кућу од једног Турчина, који се одселио у Босну; и Синџар 1 и, из Кронџиџова после 1912. год. И он је овде купио земљу и кућу од једног Турчина, који је отишао у Босну. Његов отац добио је провину по томе, што је целог њега продавао свог са Кајмаџиџиџи.

6. *Видџи*. — Староседелачки су ова три сеја: Калеџиџи и Буџиџи, 10 и. Служа Галеџу Богородицу; Пинџиџи 20 и. Служа Св. Димитрије; и Бакарџиџи 6 и. Служа Св. Атанас и Св. Димитрија. Бакарџиџи су променили добили по томе, што су њиховог деди Димитрија звали «Бакара». Од Бакарџиџи је одселио у Србију почетком 19. века Топал Њасто. За њега се прича да је отишао у српски устанак и ретован у Милоша Обреновића. Надимак «Топал» добио је по томе, што му је тог био однео једну ногу.

Карпа 10 и. Њихов чуџун-дед је дошао крајем 18. века из Палке (код Корча) у Фуру, која је била југоисточно

од Владова. Почетком 19. века њихов је лед одатле сишло у Владиво. Панагир им је Св. Никола.

Из Фуре су сишли почетком 19. века, због алума Али-Пашиних алум, и ови сијеви: Делаличкови 10 к., Делаличкови значи на турском: гол сабла. Служе Св. Никола; Куфалчеви 8 к. Служе Св. Никола; и Бошковици 3 к. Пашковици 3 к. Бошковици 4 к. Минговици 4 к. Стребровици 3 к. и Прдмилковици 3 к. — свега 19 кућа. Служе Св. Никола.

Поповици 3 к. дослали су из Пожарског око 1867. год. због турског алума. Панагир им је Св. Јован (7. Јануари).

Тераци је доселио из Бешиница (у Марикова) око 1897. год. као сватсково војсково.

6. Боден. — У вараши су староосељени ови шест сијеви: Бушковици. Служили су Св. Никола; Салабашевици; Хаџи-поповици (од којих данас нема мушкараца); Баљковици; Кара-аџијевици. Панагир им је био Св. Никола; и Паша-паршеници. Служили су Арх. Миканга. — Почетком 19. века доселили су се ова три сија: Иван-Ташковици из Црковена. Служили су Св. Јована; Нојчевици из Теклов. Служили су Св. Атанаса; и Паша-Ристовици из Црковена. Служили су Пречисту. — Око средине 19. века доселили су се: Калачићеве из Калачица. Панагир му је био Свети Јован; Поповици, тераци, из Базова; и Росулчићковици из Русилова.

У Новој Мали староосељачки су ова два сија: Куфалчевици, који су служили Св. Димитрија; и Бушковици. Почетком 19. века дослали су ова три сија из Мисерица Самарџијевици, који су служили Арх. Миканга; Гашковици; и Ђакошевици. У исто време дошли су и ова три сија: Хаџи-Али-Рошковици из Црковена. Служили су Арх. Миканга; Бабо-Рошковици из Дњег Граматикови; и Хаџи-Лазовици из Драгомица. — Око средине 19. века дослали су из Теклова Утовици. «Ута» значи: ови који бегу. Панагир им је био Водан (Воданљене); и Марковици. Панагир им је био Св. Никола. У исто време дошли су из Базова: Педровици, Иванови и Тосковици. Сви су имали као панагир Св. Никола; из Мисерица: Владиче (који је панагир био Голема Бого-родница); и из Никојанова: Печенаровици (којима је панагир био Св. Никола) и Пашејевци. — Крајем 19. века дослали су се: Кара-Никола из Теклова. Панагир му је био Св. Никола; и Катранчици из Катраница.

У Теклову Малу дослали су се крајем 19. века из Теклова ова три сија: Боден (којима је панагир био Пречиста). Павловици (којима је панагир био Св. Никола) и

Тура. Почетком 20. века досelio је из Текова Сарићко. Панагир му је био Са. Николан.

У Турску Малу доселили су се око 1867. год. они бегови: Дурмиски из Суботског; и Салим беговица и Кас Амт из Базова. Почетком 20. века доселио је из Новоселца Дренко, трговац.

8. Талово. Староседелци су: Бинаровци 3 в. Служа Са. Јефтимија; и Стафидовци 4 в. Служа Са. Атанаси (18. јануара).

Гадонци 6 в. Барабар 1 в. Тура 1 в. Бана 1 в. Идиз 1 в. Јорго 1 в. Лаво 1 в. Пејовци 2 в. Борђе 1 в. и и Божара 1 в. — свега 16 кућа — чине један сел. Панагир им је Прочишта (21. новембра). Њихови чукундолови, историце браће, доселили су из прославског Герамина почетком 18. века. Кад су почетком 19. века Гого чинили аулуме, њихови «додовци» су били побегли у Крочицелено, па су се после повратили у Талово.

Димитрије Стојан 1 в, служа Са. Борђе (3. новембра). Његов предак је дошао из Горњег Родана почетком 18. века.

Јаксови 2 в. Шалимановци 2 в. Буковци 1 в. Јенковци 1 в. и Танчевци 1 в. — свега 7 кућа — служа Са. Луко. Преци су им се доселили почетком 18. века из села Турине (која је била близу Патечина).

Фудуловци 2 в. Кара Јанковци 2 в. Цветковци 2 в. Алопци 1 в. Топал 1 в. Шиндинци 2 в. и Дојер 1 в. — свега 11 кућа — чине један сел, али се намећу себе и унијају. Њихови преци су дошли из Рандџа, која је био манах Текова, почетком 18. века; побегли су од аулума Гого.

Мице 1 в. Мишаконци 3 в. Белонци 2 в. Барановци 2. Чам 1 в. Фоте 1 в. и Долинци 2 в. — свега 12 кућа — служа Са. Димитрија. Њихови преци су дошли почетком 18. века из села Костена, која је био манах Текова. И они су побегли од армија.

9. Крочице. — Староседелци је Ванџа Чуш.

Димитрије Гого пореклом је од Јамине. Његов чукундоло доселио је у другој половини 18. века избор аулума.

Тако Мице је из Луковца. Његова се мати преудала око 1872. год. и довела га изд дете.

Димитрије Кара-Јован је из Орнара. Његов је отац био доселио из Сегет Минје у Орнаре; ту је седео неки време, и онда дошао у Вртовог око 1887. год.

Борђе Димитрије дошао је из Пасковице око 1892. год.

Трпче Јован доселио је из Казинице око 1897. год.

Вангел Рисић доселио је из Каменика око 1907. год.
Трно Гропало доселио је из Гропана око 1912. год.
10. *Сестра Милја*. — Ђорђе Ристо 1 к, доселио је из
Дрснова око 1872. год.

11. *Васиљка*. — Пампировац 1 к, вестина су.
Ристо Костадино 1 к и Ђорђе Мандо 1 к. Они чине
један сој и досељени су из Спиритова почетком 19. века.

12. *Сестра Ђорђе*. — Ристо Чолакић 1 к, доселио је
из Тополчана (код Битола) око 1892. год. због невра. Чолак
на турском начин: савио у руку.

13. *Васиљка*. — Мило 1 к. Доселио је из Карјотице
1908. год. Тако је живео у задрузи са братом. Како су им
се жене савиале, он се одлучио и пресељено у Вадришту на
беговско имање. У Карјотици сам служио Главног Богородицу,
а у Вадриштини Св. Атанасе. И Мило је премешао
манастир, кад се доселио.

14. *Карјотица*. — Мило Ристо 1 к, старосељак је.
Крушарија 1 к досељен је из Крушара око 1898.
године.

Ристо Трајко 1 к досељен је из Кирилска око 1878.
године.

Шаврица 1 к, досељен је из Врастије око 1888. год.

15. *Крушара*. — Царшарија 6 к вестина су.
Поченци 6 к. Николов издвојениц дошли су из Кор-
нишора.

Куртеловица 5 к досељени су такође из Корнишора.

16. *Далар*. — Досељени су: Бајчаница 2 к вештовина,
из Корнишора око 1857. год.; Паршеница 1 к обућар, из
Кадана Села око 1892. год.; Пејовица 3 к лимари, из Ошени
(из Пајку) око 1867. год.; Арнаковци 2 к, тераче, из
Литовца око 1877. год.; Мангоци 2 к, бакар и трговци,
из Бучева око 1880. год.; Ташовица 2 к, земљорадници и
арабачи, из Корнишора око 1882. год.; Деланут 1 к, бакар,
из Трифунчева око 1887. год.; Манговић 1 к обућар, из
Крфалова око 1892. год.; Бојина Дуковит 1 к, митарски
трговац, из Карјотице око 1904. год.; Кашанина 1 к, лу-
марија, из Хасар-бегова око 1905. год.; Шалданут 1 к,
зидар, из Гумење око 1906. год. као „адманети“; Кукувић
1 к зидар, из Гумење око 1907. год. као „адманети“ у
кућу Кукувића; а Ремељи 1 к асурија, из Постола око
1907. год.

17. *Деланут*. — Ремељи 1 к. Његов дед је доселио из
Ремеља око 1812. год.

Етнографски Зборник кн. XL.

5

18. Габрово. — Баче 3 и. Његов прадед доселио је на Влаз-Влаца почетком 19. века због зулуа Али-Пашиних људи.

19. Сарајево. — Станболије 8 и. «ветине» су, од пре «пет стотина година». Његов деа је такође отац у Станбол и зато је прозиват «Станболија».

Истиче од Бердара.

1. Кереслаз. — Кереслаз 1 и. Његов отац се доселио из (суседних) Кречана око 1888 год.

2. Топчиџево. — Стефановица 4 и и Балучијевица 2 и — свега 6 кућа. Они су стари досељеници познатих порекла.

Мамали 2 и. Његов деа је дошао на Гаде као «моловерци» почетком 19. века и говорио је словенски.

Гучица 4 и (у Турској Мали), досељени су на Ватазак око 1898. год.

3. Тикелт. — Дино Мали 1 и доселио је из Малиг Нешела око 1888. год. и говорио је словенски. Његов отац је као дете добио са својим родитељима средином 19. века у Нешел из Тикелта од турских зулуа.

Ђурђе Делицак 1 и доселио је из Колопанџица 1888. године.

4. Грдобор. — Коритеница 1 и доселио је из Коритена око 1888. год. као «доманети».

4

I. НАСЕЉА

У овом одељку најпре ће се изнети морфолошке особине насеља, а затим ће се говорити о постанку и животу њиховом.

А.) Морфолошке особине насеља.

Под морфолошким особинама разумеју се: особине положаја и типа, и особине овог елемента, који насеља сачињава тј. куће.

1. Село.

а) Положај. — Узглед равномерности географских прилика, у котлинама јужне Македоније села су по положају доста равномерна. Тако се могу издвојити неке групе села различите по положају, и за сваку групу могу се наћи примери скоро у свакој котлини.

Прву такву групу чине потплавинска села. Она леже око линије, на којој се додирују страна и равни у некој котлини или у некој пространој долини.

Оваква положај доноси велике привредне и саобраћајне користи.

Додиром линијом између страна и равни одвојене су две површине различите по привредној вредности: планинска страна изнад села, састављена од шкрљаци ил. кречњака, покривена је пањом и шумом или је делимично гола; равни испод села је под културом. Таке становнице имају на једној страни простор за сточарство, а на другој простор за земљорадњу. Њихову у равни не морају се изградњети, пошто се стога лети не пропушта испод села; а стоку целог села чувају на летњем пасишту два до три чобанина, пошто у планини нема усаја да на стога потре.

Али потплавинска села леже управо на оних местима, на којима се долинице планинског оквира спајају са кот-

љеном. Ово локализовање пружа даље користи. Потпланински села тако су у близи извора, у близини воде за пиће, и у близини речница, у близини воде за прање. Сем тога, од ових је само једна изамањена долиницама у планину: било истеривати стоку на пашу, било одмаћи по дрво.

Положај потпланинских села представљен је на скици 1.

У котлини Костурског Језера, и то у северовостојном делу њеном, на граница између стране и равни, лежи овај низ потпланинских села: Бомбик, Олишта, Загоричани, Бобишта, Горно Комањичко, Дољо Комањичко, Чурилово и Горенца. Од ових села, Бомбик, Олишта и Загоричани леже у врховима старих Језерских планина (која су сада равни), а Бобишта, Чурилово и Горенца на изданима планинама. Западно од котлине Костурског Језера, у једној широкој долини, потпланинско је село Света Недеља: северно од ње, по косама, је паша, а јужно, у равни, су њиве.

У јужном делу битаљске котлине потпланинско је село Ђасеница. Она лежи њеним између стране и равни котлине, на граница која одваја шуму и пашу на планини од њива у пољу. И Ђасеница је издана на једну долиницу, којом се излази у планину.

У острвској котлини потпланинска села доста су многобројна.

У северном делу ове котлине такође су врсте Ослово и Жирна. Ова два села леже на огромним планинама, али у страни од потока који данас носеће обдути. Планинске стране изнад Ослова и Жирна покривене су пашом и шумом, а они дољом планинских, који се изводилају, јесу под њивама.

На западној страни острвске котлине потпланинска су села: Горњо Врбени, Спаница, Ајтос и Гортско. Горњо Врбени, Спаница и Гортско леже на страни и на тавани једне Језерске терасе, а Ајтос изишом између стране и равни котлине. По нешцима изнад ових села је паша, а по равни изнад њих култура: испод Горњих Врбена су само њиве, изнад Спаница њиве и виноград, а испод Ајтоса њиве и бобиште. Ова села имају доста извора: у Горњим Врбенима су три чисте изворе воде, у Спаницама је чиста до села, а у Ајтоду имају такође три чисте. Сва четири ова села окружена су југо-истоку.

Трећа група потпланинских села у острвској котлини лежи око једне простране равни — старог Језерског залива.

Ова је равна широка до 4 км, и сва је под културом. Њене теку неколике речнице. Около је менаџ села. На северозападном ободу лежи Палсдор, окрунут југоистоку, а на југозападном Лам. Ембора и Дебре, окрунута северистоку. По странама менаџ Палсдора је паша, менаџ Лам састоји шума и менаџ Ембора паша и шума од кестена; испод сва три ова села у равни су паше. Села су богата изворима: у Емборима на пр. испод кречњачке стране има пет чесана.

У Меглену су представници потпланинских села: Полјани и Гостолубе. Прво село лежи менаџом између кршних планина на југозападу, које су под пашом, и равни на северистоку, која је под пашом. У Полјанима, Горња Мала је на десној страни речнице, по тамну једне ниске терасе, док су Средња и Доња Мала у равни, на левој страни речнице. Код Гостолуба, источно од села стране су под пашом, а западно је равна под културом.

У солунској котлини потпланинска села најчешће леже менаџом између равни и стране у некој пространој долини, и по томе би се могла назвати «потстранска». Тако је село на пр. Саста Илија у долини Мегленске.⁴⁾ Оно је окрунута југоистоку, и северозападно од њега, на коси, је паша, док су југоисточно, у равни паше.

Ова «потстранска» села доста су честа у Вардарској долини. Ту прво долину Бојница, која лежи менаџом између стране и равни, има једног пута што иде паралелно са Вардарем. Јужно од Бојнице оваког су положаја: Ашикар, Баба-вај и Петрово. Западно од ових села по страни и на површи је паша, лети сува, а источно, у равни Вардара су паше са кукурузом. — На истоку од доњег Вардара истог је положаја Дрмица.

У долини Галика овако је «потстранско» село Амбар-вај.

Једну врсту потпланинских села представљају она села, која леже поред језера, и која се по томе могу назвати потпланинско-језерско. Они су на обалама, и то на оним местима, где се менаџ обала дижу стране стране језерске котлине. И ова села леже на границама двеју површина, различитих привредно, и имају доста извора. Њихове нарочите особине јесу у томе, што и језеро представља за њих површину за изхрану, и што им је културна (привредна) површина већа или мања, према колебањима језерског нивоа.

На обали Коштурског језера Дуџак лежи менаџом између кречњачког одоса на југозападу и равни на северо-

су села у општем немалорадничком, а малим делом сточарском. Нека су од њих потпуно околена шумама, а летња пашњациа тада су им на планини, — делом по неколико часова. Али су читића ова војвањска села, која леже на граници између паше и културе: код њих су пашњациа узнек прамареци, а њих на супротној страни. Село се налази на Бурмару, које су врло плитка. Пољомај војвањских села представљају описом 2.

У јужном делу битолске котлине пољска сува су: Арменор, Лажини, Кучковени и Сакузено. Арменор и Лажини леже око речца, и ошљивени су њима. Кучковени су исто тако ошљивени њима, и леги стена, доста малобројна, паде на планине, на југозападну страну котлине. У овим селима ископани су бунари. — По својој положају друштво је Сакузено, које лежи десно од речца, док је лево страна стране једне веле, што се диже на равни котлине. Сакузено лежи на граници између паде и њима: северно-западно, према реку, је змирав (или испаша), а југо-источно су њима.

У отровној котлици, у подножју села опседнутог Лубетином и Рудина, Лубетино је удаљено од планинског оквира котлине, лежи у равници и опколино је у њеним. Куће Рудина су по благој падини једне ниске јаворске терасе. У овом селу нема воде, већ се она доноси из даљине.

У Меклику су представници ове групе: Цакон-Махала и Цакон-Чифлак. Ове сва насеља су у равни, окружена њивама, ливадама и шумама.

У солунској котлини пољска су села: Момониште и Празниче.⁴ Момониште лежи око једне речнице, чије је корито удубљено у равни. Оно је на граници дејлу пошрпаних равнина по привредној употреби: северозападно су ниве, а југозападно, до речике Кутине, је испаша или одштаљак. — Код Празниче речница тече северном нивоом села. Она се зове поникал малеје, по чим је и у ауће по чак-дво-лази од нас аностају баре. У корито је притоа лета 1918. год. био масован врло плавак бунар. Празниче лежи такође на граници паше и културе: прва је око речнице, а друга је из испашног стана од села.

У равници, западно од доњег Вардара, у пољској сели-
штади: Јаловице и Сарајево. Сарајево је удаљено од Пар-
дара око 2 км. Битари у њему дубоки су највише 2 м. Од
почетка новембра до краја априла околина овог села је у
води, и селане, највише, на солунски пут, гледе воду на-
млава, а ипак се припрема и зимљина. Тој простору, који је

у кишиној педесетини годинаше под водом, аети је под пашом.
Нине су у плају, јужно од села. Источно од Вардара по-
сликају се села: Топчијево, Тесла и Дукулар. У Топчијево
вода се текло сајата са у маче са Вардара: вода се прела-
нада се на брвнара, који су у слином селу и који су дубоки
око 3 м. Вардар на пашини ово село. Око Топчијево је мачара.
доу су паше на западу, до Вардара. — Дукулар је текло
селоу под пашом.

У пространој рини Вардара групи пољских селі при-
падају: Капасули и Долиа Колуба.

Neke poljske sela osvana su na uzvišinama u ravni, prirodna ili veštačka. Na zapadnom obodu skalinske padine, dugo izmećnog preseka, ima poljstetih uzvišetia, koja se sastoje od jednog reolita. Uzdunike ososine iakove pružaju se podzemnim. Takve jedne uzvišetie je Kamenska koja se oskida dugo na ravni na 15 m.) Po toku u i strani njevoj leži silo Kamenska. Smerozapadno od njevoj uzvišetie teče rečica. (Ovakva poljska) ima iakove povoljne strane. Prvo, kuće ne mogu biti poplavljeni; zatim kuće, ležajući na kamionet oskidištu, ne izpričaju padove prostora. — Jedno pruzitvno i sometno uzvišetie, nisko od ravni 6 do 8 m, leži se levo od Podenske Reke. Na njevu je Gorila Mala vrtoskova. Doga Mala vrtoskova, međutim, pravo je poljevo naselo: ona leži u ravni, južno od Podenske Reke. — Gradištie, smerozapadno od Palazara, leži na jednom veštackom uzvišetiu, koje je dugacko 200, široko 50, a nisko 3 m. Obodom uzvišetia mestimice su naselena kućia.

Kao vrsta sve grupe mogu se uzeti sela, koja leže pored jezera, u koja su po tome došli jezeroljci. Ona su na obalama, od kojih prema vodu nastaju rečnice. I ova sela leže na granici daleko posrednih, različitih praverdno, u kojima dobre pijaće vode. Najveća jezerska obočina ogleda se najviše u tome, što je jezero za nas u vrlo velikoj mjeri površina, poznata.

Na obali Kosturskog Jezera poljsko-jeverska omla sa
Lacichama u Manrovo. Prostorima od solih sa jeziru suvane
leti kao pascima, gde stoje ima jezersku vodu za pitije;
a prostori za polju, na suprotnoj strani, sluze kao njive.
U Lacichama se preko cele godine nije jezerska voda;
preko leta ona se nalazi rano u jeziru. U Manrovo se
prije voda se nalazi njive. Prije je, u polju.

Трећу групу села по положају чине села, која лежу на покриву или на тлу, али на дислоцираним деловима покрива.

— на теменима ртова и коси. Ова села су безводна, и узимају воду са извора који су у долинама, испод кућа. Узвод безводности и површине на исхрану су под суним културом.

Полској села на површи представљена је сликом 3.

У костурској котлини Жалетов, Цакони и Жели леже на једној шљунковитој површи, на десној страни Велице. Жалетов узима воду са једног извора, који је у долини. У Цаконица и Желину извори су у саним селима и лети јаво ослабе. Шаранари леже на темени једног рта, ово зато оптичу две речнице. У долини испод кућа је извор. Радошчи лежи на темени једне косе, око које су дебеле долинице. У Несрамју, Доња Мала лежи на темени једног рта и окренута је југоисточну.

У солунској котлини, у села на површи спадају Крушаре и Пазураћ — оба северно од Пазара — и Постол, источно од Пазара. У Крушару, површ је косена у два реда, који се у правцу од севера на југ постепено спуштају. Куће су на теменима њивовима. Редови се састоје од шљунка и конгломерата. Јаруге су лети потпуно суве. — Друга два села, Пазураћ и Постол, леже по теменима коси.

Сари-џал, јужно од Кукуша, лежи на пространој површи.

Око Солуна, групи села на површи припадају: Лембед на северу и Капуцилар на југоистоку. Лембед лежи на темени косе, и одмах до села, под јаворима је извор. Полској Лембеда представља фотографија 1.

Капуцилар је такође на темени ниске косе, а велики део и на страни, окренутај северу.

Нези села на површи леже испод планинског оквира, и тиме добијају у неколико особина потпланинских села. У костурској котлини, Језирац лежи на темени косе. Назад кући по страни је шума. — У Несрамју, Горња Мала лежи испод одрета, на темени рта, и окренута је југу; испод ње у долини је извор. — Најбоља представница ове врсте положаја јесте Ново Село, северозападно од Солуна. Ово лежи ивицама између површи и одрета. Североисточно, изнад села је страна, каменита, под прво ретким њивом. У селу су две чесме. Површ испод села је под њивима, под суним културом, и нешто под њивом. Према југозападу, у површ је усечена долина Галика, и у његовој равни је планина култура.

Четврту групу села по положају представљају долињска села. Она леже на терасима, у облицима, на странама и на дну долињских. У свима њима има извора. Пошира дна долињских су под културом, док су по странама паша и шума. У сваком од ових села више је кућа на присеојним, него на осојним странама.

Положај долињских села представљен је скицом 4.

У источној котлини, Долно Папратско (које је на месту, где је на карти означено Горно Папратско) и Ошени леже у пространој долини, на темну терасу од 20 м, и окренути су југоистоку. У истој долини на тераси леже и Четирок. — Вичишта леже на темну терасу у долини Галешине и окренути су југоистоку. Галишта леже у облику долине и окренути су северу. Гроче (које на карти нису забележене) леже на двема странама долине: и на страни, која је окренута северозападу, и на страни, која је окренута југоистоку. На првој, осојној страни је извор, и на њој има више кућа, но на другој, присеојној.

У јужном делу битолске котлине долињско је село Забрдени. Овде више кућа леже на присеојној страни, окренутој југоистоку, а мање на површи изнад осојне стране. На дну долињском је извор, ухваћен у чесар. По површи овог села су паша и шума.

У острвској котлини долињско је село Долно Граматинско. Оно лежи по страни једне арчињачке долине и окренуто је југоистоку.

У солунској котлини долињско је село Гулишане, испод Негоша. Оно лежи по дну долине. Телово лежи такође на дну долине, ово речног корита. Корито је удубено у дну, има воде само зими а преко лета је суво. Старији људи кажу, да је око 1862. год. избујала рекаца однема једну аграду. У Телову има неколико чесана. — Габрово лежи на темну ниској тераси, на левој страни Габровског Потока, и окренуто је југозападу. — Кречено, код Солуна, лежи на обема странама долине, која се протеже од југоистока ка северозападу. Много већи део села је на страни окренутој југу, но на страни окренутој северу: за преу страну куће се вишеко нећу. У Кречену има више чесана. Положај његов представљен је на фотографији 2.

Сасвим је изузетног положаја Владово, које лежи на битолској речници у долини изнад Водена. Она је пречма врло широка, и висока изнад дна долине око 120 м.² Највећи део Владова је у страни од солунско-битолског пута

и у страни од реке Воде. У југовамакном крају села били су хаџови, који су врло добро радили до 1894. год., до грађења солунско-битолске железнице.

Нека села леже у изосталим деловима старих долина, на површи. У островској котлини таква је по положају Чеган. Југовамакно од Чегана, у истој долини су њиве, а северозападно, у једној попречној, мањој долини извори. — И Нареш, у солунској котлини, неван је за остатак старе долине. Он лежи на страни једне удолине, која се протеже од Вардара ка Галичу, и окренут је Југовамаку.

б) Тип. — Села јужне Македоније по типу су уопште збијена. Како постоји извесна веза између положаја и типа, то ова села, која чине једну групу по положају, чине једну групу и по типу. Општи географски услови, који одређују положај, утичу посредно, преко положаја, и на тип.

Села, која су по положају потплавинска и потплавинско-језерска, по типу су збијена, и у њима су куће скоро једна до друге. Али су међу њима, уопште спореднијих разлика у положају, настали и неке споредније разлике у типу. Тако су потплавинска и потплавинско-језерска села тројака: збијено-линијаста, збијено-троугласта и збијено-честрпаста.

Она села, која леже око њиве између стране и равине по своме општем облику су збијено-линијаста. Њихов је тип представљен сликом 5.

Имеђу ових села растојања су доста изминатна: то долази отуда, што на ретким земљама на њима нису између села, већ изнад и испод њих. Сва ова села имају уске и крунудаве сокаке.

У збијено-линијаста долазе ова потплавинска села: Света Недеља (у костурској котлини); Кљасница (у битолској котлини); Ајтоо, Палеор, Лџа, Ембори и Дебре (у островској котлини); Пољани и Гостодубе (у Мелену); и Света Иларија, Борница, Дрмица и Амбар-кеј (у солунској котлини). Овој групи припадају и следећа потплавинско-језерска села: Дупјак (на Костурском Језеру); Петрово (на Петровом Језеру); Острово, Новиград, Корница и Калемез (на Островском Језеру); и Вранчан и Ниско (на Ручничком Језеру). Најзад, општег је типа и Ново Село (северозападно од Солуна), које лежи око њиве између површи и стране.

Сва ова села имају и појединачних особених црта. У Палеору је среди-село, један троугласт простор, где празником игра оро. У Поданима је највећа ова кућа оверена, која тече паралелно са овереном котлином. Мана су висока кућа око пута, која води у доли, и око једне улице, која се пене за страву. Свака кућа има двориште. Према реци, путу и улица дворишта су ограђена високим зидовима, или су на тим странама зидови кућама без прозора. У Поданима живе Словени кузанаданац, и њихово је женско име оверено високим оградама и сеним зидовима изоловано од погледа пролазника. — У Бојница куће леже око пута, који је паралелан са Вардаром, и која воде на једној страни ка Гуменици, а на другој на гумењанској жаловничкој станици. Нешто кућа лежи око пута, којим се иде на Карасулу. По овоме је Бојница друштво насеља. Али су само кућанима, у средини села, овереним зидом ка путу. Остале куће, и ако су поред пута, не гледају на њега. До рата 1912.-13. год. у Бојници је било 100 кућа Турка. Они су, изиђући куће, гледали да унутрашњост буде законсна. У Бојници је, до поменутог рата, било и 150 кућа Словени зрићани; али су се они, при изиђу кућа, угледали на Турке. — Дрвца је лепо-надасена, пошто и страна долине тако пажња. — Ново Село је унеколико разарањено, јер су у селу, између кућа, гунна.

Ова потпланинска села, која леже у врлоким старим језерским ваљина или на планинама, чине другу групу, и у целини су *ибијено-троугласта*: у њиховом типу огледа се облик старог ваљина или облик планине. Та врста типа представљена је сликом 6.

У *ибијено-троугласта* села спадају (у котлини Костурског Језера): Бомбак, Олишча и Јагорачани — која леже у врлоким старим ваљина —, и Бодница, Чурилово и Гореници — која леже на планинама. У острвској котлини *ибијено-троугласта* села јесу Ославо и Жерак, која такође леже на планинама. Жерак је разарањеног типа, пошто су око кућа живе са крууром.

Ова потпланинска села, која леже на странама или на темелима језерских тераса, чине трећу групу, и у целини су *ибијено-четвртаста*: и ода су у типу огледа облик површине, преко које су се села стварала. Тај тип представљен је сликом 7.

У острвској котлини *ибијено-четвртаста* села јесу Горњи Врбени, Спаница и Гортско. У Горњим Врбенима

страна и коритом. У битовској котлини, у Забрденима су две маале, од којих једна лежи на пристојној, а друга на површини нивна осојне стране. У солунској котлини Гулишане лежи по дну једне уске долине и по типу је обједино — надужено. Оваква надуженост још више пада у очи код Текена, пошто је дно долинеско воде уско, а село са својих 100 кућа доста велико. Идући низ реку Текено се дола на Горњу, Средњу и Доњу Малу, између којих нема јасних међа. И Кречово је, уједно у целини, надужено. По страни долине вода пут, поратлази са реком; око њега су кафане и бакалнице. Управо на пут и улази, уз пристојну страну, река се соваца, врло страна, широка до 2 м, крикнула и надирисана. Од њих се одвајају мање соваца, и воде у поједина дворишта.

Шарапар и несрамска Горња и Доња Мала (у костурској котлини) леже на ртовима, и по типу су обједино-троугласти. И овде се у облику насеља јасно огледа топографска објект, на коме она лежи.

У типу ових села, знатно више него код досадашњих, види се утицај овебраћјених пролима. Тако на пр. највећа део Мауропа, на обали Костурског Језера, лежи око пута, којим села на саобраћјању од Мауропа иду у Костур. Ово село има и улице, доста широк; она се међу собом секу под правним углом. Оваквог су типа и суседна Личишта. Растојање између ова два језерска села износи око 500 м, а она су по томе слична са котлинским. Ово коначно растојање долине отуда, што ради земља и пања нису између села, већ источно и западно од њих.

Од описаних типова, многи читлуци одликују се тиме, што су особитог, скоро геометријски правилног облика. По типу има читлуци: линијасте, правоугаоне, квадратне и кружне.

У линијасте читлуке спадају Лашени (у битовској котлини). Лашени се састоје из двеју маала: једно је «Кућа-Мала», а друго «Доња Мала». «Кућа Мала» је једноспратна и дугачка зграда, у којој су под једним кровом куће на пет чифчијских породица. Линијасте тип читлука потиче управо од овако дугачких кућа. Видљиви мах, богати трпаче мале грађе, него кад би на сваку чифчијску породицу издали посебну кућу. У Доњој Мали, на левој страни реке је неколико породијних кућа, а на десној једна дугачка кућа из шест породица. Она је представљена на топографији 3.

Тип Лавина — тип змијастих чиглука — види се на слици 9.

Просторними читалица су: Савузице (у битовској колони), једна део Сари-Пашари и Амантове (у ослонутој колони). Куће ових читалица поређане су у два нивоа, највишећу себе граде прам угао. На простору између зграда право угла су глуми. У читалици овог типа бегови су такође подизали куће на чифчији и распоређивали их тако, да би на једном простору била ова глуми. На овај су начин бег и шегове субаше могли лако надгледати рад на глумицама — зградне радове ово дебијана жито, од кога је бегу жила познатица. Тип правоугаоник читалица представља ослик 30.

U četverkrakastim četlucima doskova Lombed (kod Polunja). Oni je u celini jedan kvadrat. Strane su mu nivoine od čifmajevske kuća, koje su one okrenute iznimno u unutrašnjosti. Jedan ugao kvadrata čini bogat kovani, a sredinu zauzima zlobna reč, kojom se služe sas čifmaje. Na kvadratnom prostoru nametku kuća su ginja, to je tako bogu zločinom nadležale rad na njima. Sme utvrditi čitljivost sistema, kod kvadratnog tipa ovog četluka nađe se donekle i utvrditi smislašnje: Lombed dosia na [osrednjoj] poziciji, a dosia se bilo moglo oblikovati kvadrata.

Северозападну страну Јенбеда показује фотографија 1, а три зграда које се на слици 11.

Jedini deo Nađrinjita (kod Pazarara) skoro je pravougaonog oblika. Pravougaonika od agrade sadrži čine dva bogoslova, kaba, u kojima je bog dradio svoju palovinu, dobijenu od čedne. U kaba, zasopratno drakna je pishana, jechan, omis i preso, a u manjici: orno i suyon. Ostale agrade Nađrinjita su jednokratne i dugotne uže za čedne.

У средnje читавке спадају (у солунској области): Кашени, Горња Мава у Протоцу и Градиште. Код ових читавки кућа активирају скоро један друг, и окренуте су левом ка унутрашњости. На крајњој позиранима су глуми, те је тако брзо лек надор. У типу су три поменути читавки иди се у утицај савремености: као што је наведено, ови читавци леже на савременост унутрашњима, те се у њиховом типу, преко положаја, огледа утицај и морфолошки облик.

Каменица представља један потпуно затворен круг. Телесне унашњина, у средини читлука, су гунна, а около су поређане куће. Тип Каменице — тип округласти читлука — представљен је на слици 12.

Erweitern Sie die Tabelle um die Spalte **Stamm** mit dem Wert **Stamm 1**.

је од досада. У једном углу на полу су три отвора, на које се сипа жуто у амбаре. Она је шпалата без тавана. Дезо и даско од ње су по две одаје. У свима одајама под је од шипца (и зове се здрушеница), а таван од трске. Свака одаја има оџак, и у одајама се спава преко њих. Преко депа у њима стоје високосе постелне ствари: покривци од војне, «малинца», «перанице» и т. д. И на овом горњем спрату спавалишта издвојени су од камена, а унутрашњи су «ближак».

Код сеоске куће у јужној Македонији прво се види, како она по својој грађи зависи од најближе околине.

У потпланинским селима куће су каменех издвојени. Према томе, да ли су планинске стране од шкрљавца или врчњака, и издвојени су од шкрљавца или врчњака. У котлини Ностурског Језера, у потпланинским селима Горњим Команичеву, Доњим Команичеву, Чурилову и Горичанима издвојени су већином од шкрљавца. У острвској котлини издвојени су од шкрљавца у селима потпланинским селима: Жеревима, Горњим Врбенима, Спанцима, Ајтосу, Ползгору и Емборају. Од потпланинских села солунске котлине издвојени су камена у Светом Никољу.

Нека потпланинска села, — која, као што је помињуту, леже на граници између планинске стране и равни — узимају кућну грађу из равни. Тако у острвској котлини, у потпланинском селу Љубе издвојени су од Ђерница. У Меглену, у потпланинском селу Поланима доња делова издвојени су од камена, а горњи од Ђерница. Издвојени су од Ђерница и у Бојници и Дрмица, у селима која леже испод страна у широјој долини Вардара.

У потпланинско-језерским селима издвојени су каменех грађе. У котлини Ностурског Језера у Дуњаку, и у котлини Петровог Језера у Петрском издвојени су од врчњака. И у котлини Острвског Језера, у Острову, Коралцима и Келемезу издвојени су такође од врчњака. У Новиграду, у истој котлини, каменост кућне грађе од најближе околине особито је изражена. Изнад овог села је додир између врчњака и језерских глина и пескова. Код ових кућа новаградских, које леже испод врчњачке стране, издвојени су од камена, а код ових кућа, које леже испод глина и пескова, од земље. У котлини Рудничког Језера у Врличину и Инском издвојени су од камена.

Код пољских села кућа је земљана и издвојени су од Ђерница. У јужном делу битолске котлине, на пр. у Лажанима и Сакулеву издвојени су од Ђерница. У острвској котлини у Руднику издвојени су од земље. У солунској котлини, у Мо-

nošajstvu vidjeli su od Černjaca sa grupnim obilazcima u tjeslaku; u Prilazniku vidjeli su solančicu od gruča i oledjenu zemlju; u Sarajevu vidjeli su od Černjaca i oledjenu zemlju; u Tutiću i Tutiću vidjeli su od Černjaca; u Kameniku i Vroćaniku vidjeli su od Černjaca i ispricani. Bisk u Džoki Male vrtovske, koja leži na jednom grupnom uzvišenju, kuće su kamene, sa vidljivom od izoštih crvenih stena.

И под пољско-језерских села куће су од ћерпича. Код Востерског Језера то се види у Личиничина и Магрови.

Дом су куће потпаланишених сазн замена, а куће познаних сазн замена, — долазе су у селима на пошрши кући различитим грађе. У коштурској котлини, од сел на пошрши, у Железном издому су од Бергача, у Цаконица у Железну тмоче од Бергача, само са кружнић обухваћу у тмоче. У Шарларима издому су од шерица или Бергача, а у Радогашу у Вострму од замена. У солзиској котлини, од сел на пошрши, у Крушару и Леубду издому су од обштана, а у Новом Селу од замена.

Kao kod svih na površini, isto su tako i u dolinskim delima kuće različite građe. U kosjurskoj kotlini, od same saze, u Donjem Napratkom, Niništama i Groču kuće su od kamena, u Oševama i Četvorku od ćerama, sa kružnim oblicima u temelju, a u Galiništima od ćerama. U jednakom delu bitalske kotlini, u Zabrđinama kuće su od kamena. U oštrowskoj kotlini, u Donjem Gramatičkom zidom su od armenjaka. U solunskoj kotlini, u Gulashanu kuće su od bagra, iako ima u selu na desnoj obali Arambice; u Tekovu doma bojevi su od kamena, a gorani od štera; u Gubrovu kuće su od ćerama, sa oblicima u temelju; i u Krcetov domu bojevi su od škraljaca, a gorani od cigala. U Njandov, koje leži u dolini na bregovim padu, doma bojevi su od bagra, a gorani od štera. U Četviku, kuće su od škraljaca, a u Nesramu od ćerama.

Док су свако куће по грађи својих видова различите, због су по грађи врста све једнаке, и свако све познатије терендом. Кренима од плоча види се како у неким сељима постоје врсте котлине, као у Радогоси, Пичастима, Грети, Неслави и. т. д.

Čem što su kuće znatno različite u raznim oblastima, različite usled geografskih prilika, kuće su različite i u jednoj istočnoj oblasti usled socijalno-ekonomskih prilika; drugacije su kuće čiflija, a drugacije slobodnih seljaka.

су и сопственици кућа, а отуда свици подиже себе угледну зграду. У Новом Селу (код Солуна) на пр., где су имала и кућа својина селаци, куће су двоспратне, са каиџером на доњем спрату, а собана на горњем. У Телову многи селаци су сопственици земље и имају угледне куће. У Памору, у острвској котлини, селаци су откупали земљу још 1877. год., и куће су им двоспратне.

У Габрову (западно од доњег Вердара) веда у очи супротност између ниских и високих кућа. У овом селу има до 100 кућа једноспратних, појединачних, које су бегови градили за своје чаџије. Између њих се јављу и 15 двоспратних кућа, — својина оних селаци, што су се откупали. Још већу мешавину од кућа поимају Копурицама, југоисточно од Солуна. Ту се веда једноспратне куће, мале прозора, покривене ћерамидом. За једит дугачку чаџију кућу јавно се двоспратна, бегова. Поред омиљених чаџијских, има много кућа солунског типа, које су својина слободних селаци. Оне су једноспратне, угледне, са великим прозорима и са кровом од црпа.

Често су у једном истом селу куће различите према томе, да ли у њима станује мухамеданско или хришћанско становништво. У Желеташу (у костурској области) на пр. хришћанске куће су ниске и изгледније од мухамеданских.

Куће мухамеданског становништва, а по спољашњем изгледу, имају нарочитих особина. У Пољанима (у Меглену), где живе Гласови мухамеданци, издана кућама, окренути уједна, имају прозора. У Калиница (у солунској котлини), која је такође мухамеданско село, дворони су ограђени изданица од ћерпача.

Услед скорашњих немира и ратова куће многих селаци нишито су се намениле. У Њосиштима (у костурској котлини) 1903. год. нападени су скоро све куће, које су биле двоспратне; селаци су после тога подигли нове, једноспратне. У другим случајевима, међутим, нове куће су угледније од преташњих. 1912. год., на време балканског рата, порушене су куће у многим селима. У Маврову (у костурској котлини) порушене куће биле су од ћерпача, а нове, које се сада јављу, изграђу се циглом. У Дупјаку (у истој котлини) на место порушених кућа јављу се нове двоспратне. У Горњим Њрбенима (у острвској котлини) куће, које се граде на место порушених, изграђу се циглом.

г.) *Писана*. — Сва села у јужној Македонији имају племиње, — једноспратне, подужне зграде, у које се оставља слани и шани за исхрану сточа, збога.

Све псемиње једног села обично чине групу, која је надвешта од кућа. У костурској котлини то се види у Доњем Папратском, Цаковима, Језеру, Шкраварима и т. д.; у острвској котлини у Жеравима и т. д.; и у солунској котлини у Водову, Телову и т. д. Поготову овакв кућа има псемињу. У Жеравима на пр. има око 40 кућа, а псемиња око 36. Тако се села састоје из двеју група од агради: једне је група кућа, а друго група псемиња. Негде су псемиње у савом селу, између кућа. У јужном делу Битољске котлине то је случај у Забранима, а у солунској котлини у Топчајеву и Топчају. Како су поред псемиња увек гума, то су села где су псемиње између кућа, по типу нешто разређена.

Псемиње су у овом селу неке омање грађе као и куће. У чиницима су често сличне псемиње: у једној дугачкој агради, под наједначијим кровом и са наједначијим подовима, има по неколико псемиња. У Доњем Папратском, у костурској котлини, у једној агради су шест псемиња, а у Моношасту, у солунској котлини, по две до три.

2. Градови.

а) *Полужај*. — У јужној Македонији има градова у заштићеним положајима — било природно, било вештачки заштићеним. Ти су градови: Костур, Воден и Солун. Од њих су се разлили Воден, и нарочито Солун, која су, поименица, имала и погодни саобраћајни положај, а тиме се прилагодили потребама новог времена.

Костур лежи на једном врхуначком рту, који је скоро одискуд омиљен Језером. Западно од града је врло ниска преседина. Кад би се Језером огледало невинито испело, полуострво на коме лежи Костур претворило би се у острво. Могућно је, да је овакво хидрографско стање раније припремано и настајало. Оно ипак није било стаљно, пошто је Костур према овој преседини ограђен високом валетом. Како је данас скоро изгубљено.

Полужај Костура представљен је скицом 17.

Овај део Костура, који лежи на полуострву, зове се «Пароша. У средњим њеној је «Чаршија», а ипак су по странама рта, окренуте југоистоку, југу и југозападу. Од њега је од овог старог и заштићеног градског дела нова крај, која се зове «Пазар на друм (двор). Он лежи по страна, изван старог градског зида. Костур нема тако повољан саобраћајни положај: данас су на њега упућена једино села, која леже у савезима Четирски Рев и Горњи Вистрица, и села на северозападу од Костурског Језера.

ришћavao море до краја; и на крајамај тачни мора, у врху залива, свобрћајај је прелазно са поморских преносних средстава на копнени. И обрнуто, нешто је копнени свобрћајај био тежи и скупљи од поморског, свобрћајај који долази са копна докваша се мора, што је могуће пре; и на овој тачки, где је море најдаље у копно продрило — одат у врху негос залива — копнени свобрћајај претвараша се у поморски.

Положај Солуна у копненом свобрћајају био је такође врло повољан. На северозападу солунске котлине, врх муларевску удолину у пречани између солунске и остревске котлине, кроз удолину Карле-Дурбенд у пречани између остревске и битолске котлине и даље према северозападу и западу водио је пут још од римске епохе. Према северу нило је долином Вардара пут, који је био предвиђан за цео Повардарје. Даље на северу, преко преливске пољаје, вардарски пут се продужује у моравски, а и овде се наставља пут у басну средњег Дунава. Свобрћајајна сфера Солун, према северу, обухватила не само предвиђан део Балканског Полуострва, већ привлачила у својој мери и земље око средњег Дунава. Услед тога што се европски труп, идући са запада на исток све више шири, Солун има пространије залеђе него Трст и Марсала, — него ова градова на северној обали Средоземног Мора, која лежи западно Солуну.

И топографски положај Солун је повољан. Солун лежи на северозападном оквиру залива, где Вардар и Галичкијевица на улазу огромне наносе и разилажу се на корист човечиј повољно. Солун је на чврстој подлози, у равници и по странама. У равници поред мора је Чаршија, која се пружа од северозапада на југоисток. На Чаршију се наступала, према северистоку, залеђа по падина, стари крај Солуна, крај за становање. Југоисточно од Солуна, одијен од негос Марсоним Пољем, понав оквира стариј утицаја, у равници поред мора, лежи копна солунски крај. Овај је крај такође за становање и лежи са Валимарџа.

Међу осталим градовима јужно-македонским, у положају Лерина и Пазара најпретставнија је свобрћајајна страна. Лерин лежи по дну и на крају једне долине, на месту где се она спаја са копненом. У дну долине удубљено је корито. Али оваква положај имају и нека села лерински околине (као н. пр. Горан Новоселска), и она се нису развила у градове. На разлику од ових села Лерин је имао и погодан свобрћајајни положај. Ова повољна погодба је

у томе, што је западно од Лерина, у сенци Бабо-Нерезки дубок пешакарски превоз, којим води пут од Лерина у горњу Бистрицу. Девол и т. д. Осим тога, Лерин је и локално економско средиште.

Пазар има чаршију и мџе. Чаршија је ово пута, који води од Солуна у унутрашњост. На томе путу Пазар је био караванска станица. Осим тога Пазар представља и трговинско средиште за околна села. Пазар лежи на крајњем паднику једне косе, која се пружа од северозапада ка југоистоку. Овај је наданак обрађен језерском ерозијом и куће су на теренима једне високе терасе, на падини изнад темена и на падини испод темена. Куће се спуштају и у равни.

У положају Рупишта, Кисуре, Соронићина и Суботског најзначајнија је то, што су ови градови трговачка средишта за мале области.

Рупиште лежи на путу, који води од Костуре за Делчевишта.¹⁰⁾ Са долином Бистрице спајају се код Рупишта долина Велике и Галишине, које долазе од југозапада. Тако су и села из ове долина оних двеју долина упућена на Рупиште. Рупиште лежи на левој, северозападној страни бистричке долине. Куће се спуштају и у сјаму равни, а лева се и на северу изнад стране.

Кисура је позната за један дубок превоз у планинском венцу, који раздваја костурску котлину од острвске. Кисура је караванска станица на путу, који је спроведен овим превозом. Али је ова и трговинско средиште за околна села и острвске и костурске котлине: с једне стране за Мокрене, Палеор, Ламу, Емборе, Добре и т. д., а с друге за Лошницу, Бобишта, Загоритино, Горенис и т. д. Кисура је на изитној нисини, и селаци из околних, ниских котлина идући на пазар морају се пећи. Често је зими у Кисури снег, док је у овема котлинама зима. Куће не леже на сјаму превозу, већ у облику једне долине и на једном рту.

Соронићина је станица на железничкој прузи. Ово место лежи управо на овој тачки, где се пруга у острвској котлини најдале на југ спушта. Тачка је ово постало железничка станица за многа села на југу, којима је најближа тачка железничког саобраћаја. Соронићина лежи по савиру котлане Петског Језера.

Суботско заузима средишњи положај у равници македонске котлине.

Најзад, Негош је постао градом услед нарочитих привредних правила своје околине. Негошка околнина

су надкопале хришћанске мапе (са јеврејском) од мухамеданских. Хришћанске су мапе: Свети Анартар 60 к., Свети Јува 50 к., Свети Писиделејмон 120 к., Ајан Гуса 45 к., Свети Тома 180 к., Свети Петар (или Серпино?) Мапа 150 к., Свети Петар (или Дома) 55 к., Карада (Ореја) 100 к., Митрополија-Мапа 75 к., Никола-Мапа 67 к. и т. д. Еврејска (или Еврејска Мапа) има 35 кућа. Мухамеданске су мапе: Кул-Мапа, Куршум цами-Мапа, Табиш-мапа итд. Као што је помињута, цела Варош лежи по страни једне вине. Отуда су козаци у мапама врло стурни, а отуда куће леже једна канад друге, тако да се са прозора сваке може проследити цела јевро.

У Лерану чаршија је ово пута, у средини града, а мапе су по крајевима. Леран лежи дном једне уске долине, те је обок тога надурети и дустачак око 3 км.

У Клеура чаршија је у средини, око цркве Светог Николе. У њој су једна до друге исте радње: у једном козику су бакави, у другом козаци, у трећем козаци, у четвртог обућари и т. д. Према овој чаршији мапе су врло нељаке. Део Клеура у коме се ставије несправљено је већи од дела, у коме се зраћује. Ово долази отуда, што мали број кућа у мапама није од дућана у чаршији. Приредна мапама знатно већег броја кућа није у овом месту и у овој околини, већ у далеким градовима. Као трговци-гурбације Клеураши иду још од почетка 19. века у Цариград, Брајлу и Букурешт; у првој половини 19. века почели су ићи у Београд и су Вршине; а од краја 19. и почетка 20. века највише иду у Соровићко, Солун, Кавлу, Серес, Соче (Ксанти), Скопје, Јагодина и т. д. У овим градовима Клеураши остају по неколико година, а отуда ишау пона својим породицама.

Док је Клеура поставио насеље за стивовање и насеље кућа — докле је Соровићко претежно насеље за трговину и насеље дућана. Отуда се у њему према чаршији мапе скоро губе. Соровићко се састоји из десет улица, паралелних између себе и са железничком прутом, у којима су поглавно дућани. Један квадратни простор, на коме се држи пазар, такође је опкољен дућанима. Трговци а знаватије су не само мештани, којима је ту кућа, већ и сељацима из других места, највише из Клеура и Катрањко. Ова трговица — гурбације живе у Соровићкоу козаци, ставијући у дућанима или закопајући себе под њих од мештана. С времена на време одлазе у села својим породицама.

У Суботском чаршија је мала и жућкава средњина део. Највише дућана је око једног простора, на коме се држи пазар.

У Његову се чаршија зове «Пазара». То је уски и дугачки улица, која се протеже преко тамна терасе, уприсеко на њеном крају. За разлику од осталих јужно-македонских градова, у његовском Пазару поред једносратних и дрвених зграда, у којима су дућани, има и двосратних и тросратних у овим зградама на првом спрату су дућани, а на другом и трећем собе. Али и поред овога, мале његовске кућамају велики простор. Улице су у њима најугаче, уски и строје, а куће двосратне и тросратне.

У Водењу чаршија жућкава средњина део. То је веома широка и кацдрисана улица, која се у главном пружа од северозапада ка југоистоку. У њој су мали и једносратни дућани.

Југоисточно од чаршије лежи «Вароша», која представља највишејачија део воденске. Највећина улица у Вароши спушта се од чаршије доста високо на њеном терасе. Она је уски (широка тек 2 м), мазана, кацдрисана, а оградена двосратним и тросратним кућама. Иста је тако и ова улица, која је паралелна са њеном терасе, и води од метрополије ка гробљу. У западном делу Вароши једна улица, такође паралелна са њеном терасе, разликује се од првих двеју у толико, што је пошира и што средњом ње тече јав.

Југозападно од чаршије је Турска Мила, растављена од Вароши мазана. Једна улица ове миле је око пута, што води ка Пртокон. Од хришћанских крајева Водена, од Вароши и од Нове Миле, Турска Мила се разликује тиме, што су дворони у њој ограђени високим оградама, сликаним од бигра.

Северноисточно од Чаршије је Нова Мила, у којој су улице нарочито мазана. Јужном крајем ове миле води главна улица воденска, изући ка железничкој станици. Управно на њу пружа се једна улица, чијом је средином пошира јав. На јав се одводи у дворашта вода малим попречним јазовима, али се даље између точкова и сепарације кроз нарочито канале. С обе стране улице су двосратне куће, а позад њих мале грађеве са покривом, шибљем и воћкама. — Друга улица у Новој Мили лежи око другог јав, на кога се вода такође развод у дворашта. Паралелно са јавом воде слизе, а преко њих мостају. Куће су и овде двосратне и ланцима и коњима одренуте јаву. — Трећа улица Нове Миле лежи око једног

малог јазла и знатно је ужи од првих двеју. У доњем делу ове улице куће су двоспратне и предњим деловима окренуте југу. Али горњи део ове улице, ово горњег дела јазла, нарочито је западно: ту је улица сузана само на водотек, у њој нема сталеж, а куће су окренуте југом или југозападом.

Тып Водона представлено в сезоне 19.

U Paskaru je takođe nadvođena čaršija od mlika. Čaršija, kao drugo naselje, leži oko puta Solun-Batona i pruža se u nizanom od osmerokutnika na jugozmogu. Mlika se pružaju upravno na čaršiju, od jugozmaka na severozmogu, a u tom su pravcu nadvođene. Kao što je pomenuto, mlika leže na tozmu i stranim jedne dužine i uske nose, a u nizanom tipu, preko polovaja, ogledaju se uticaji morfoloških oblika.

Deo jenne pampere mlie nasa ce sa dătoroduje 3

Местимично се још проширују у троугласте просторе, као што су «Хазина» и «Шедраани». Ово су места теферича, са јаворима и кабанчама.

Тво Платон представља и на страни 20.

У Сесуну једна део чаршије је у дугачкој улици, која води око битаљског пута, и зови се данас «Одос Егнација». На северозападном крају ове улице, у виду што је општина град, била је Вардарска Капија, која сада постоји само у спомену: у југоисточном крају је «Баширам, ласо-џина капија са ралфејом, остаток зида, који је на свој страни град опколила». У Одосу Егнација, поред многобројних пидарница, аџиџица, беоџиџица и т. д., било је и угледнијих хотела и трговина. Паралелно са Егнацијом и блиске морској обали је улица, чије је данашње име «Басилоско Прегаростенос». У тој су такође трговине и хотели; ипак ова није онако жива као Егнација. И најзад, поред морске обале, од улице што се данас зове «Нина» разлазила је само једна страна. У тој су улица поглавита кафане и гостионице. Према југоистоку ова се улица до «Беле Куле», пређашње сестре, која предстојах и остатак зида, што је на свој страни град опколила. Управо на ове три ове улице, од морске обале са тирлама, прелази се улица, сада позната «Одос Пеннелос», у којој су трговине. Ово сестра Одос Беннелоса и Одос Егнација била је покривена чаршија. Северозападно од Одос Беннелоса биле су радње трговца, који продају робу на велике количине, а југоисточно улице са кућма за становање.

¹⁾ Ј. Цајак: *Помението село*, I, с. 378.

²⁾ Ј. Цајак: *Помението село*, I, с. 311.

³⁾ Ј. Цајак: *Помението село*, I, с. 374.

⁴⁾ На мртви: *Земство*.

⁵⁾ в. Ј. Срема.

Б. Постапак насеља и промене на њима.

Пошто су називне морфолошке особине, дела ће овде бити речи о досељеном насељу и о променама, које су се на њима извршиле.

1. Сел

У пет сел¹⁾ је испитано порекло укупног становништва и тиме позвано не само њихово заснивање, већ и начин њиховог развијања. Сел тога су на многим насељима утврђене велике промене, које су потекле услед разних узрока: прво је, крајем 18. и почетком 19. века, до прве владе Али-Паши Јањинског, знатан број села уништен; затим, услед непрекидних сељаштва која одликују чаџиџеки систем, многи чиници су се готово непрекидно мењали; на трећем месту, на живот сел²⁾ били су од огромног значаја новеје досељање: македонски устанак у 1901. год. и балкански ратови у 1912.-13. год.; и најзад су нова насеља претрпела промене услед нарастања јеврејских нигова и услед мардаревских похода³⁾.

а.) Сел се комплетно испалио пореклом *селима*-*ништан*. — У Церју (у Сухој Гори), у Ајну (у Малеу Јевру), у Јевру (у коцурској котлини), у Сакулеу (у баталској котлини) и у Жеранима (у остронској котлини) испитано је порекло свих становништва.

Од ових села има старосељачких сејана: у Ајну два са 9 кућа, у Јевру један са 13 кућа, у Сакулеу четир са 11 кућа и у Жеранима два са 8 кућа. Према томе су Ајн, Јевру, Сакулеу и Жерани релативно стари насеља.

Али је број досељеничких кућа знатно већи од броја старосељачких. У Церју су ових 8 кућа од досељеница; у Ајну су досељена два сеја са 4 куће, у Јевру један са 16 кућа, у Сакулеу петнаест са 23 кућа и у Жеранима десет са 23 куће.

Сел досељеница у Церју дошао су крајем прве половине 19. века, и Церје је од тада расто једино унаока-
ваном становништвом. — У Ајну је једна старосељачка породица, Маркојите, чинила до 1902. год. андргу са 60 душа. Када је сваки члан андргу ушо да ради *нај крџа*,⁴⁾

Етнографски Материал кн. XXI.

7

1858. god. iz Nivnice (u Maloj Presini). Služi Sv. Dimitrija. — Trajčevići 3 k. Nikolov preda je došao oko 1873. god. iz Popsija (u Presini). Služi Sv. Nikolu.

Jezerec. Dončevići 4 k, Stavarčevići 3 k, Paskaljevići 4 k i Nenović 2 k — svega 13 kuća — čine jedan starosedišćani soj. — Dimitrovići 3 k, Karlađevići 3 k, Nesevići 3 k i Minković 3 k — svega 16 kuća — čine drugi soj. Nikolov čukun-ded je došao iz Žirvenca (severno od Kostura) krajem 18. veka. Veće da je pobegao zbog toga, što nije htio primiti muhamedanstvo.

Sakuleno. «Od nekog vremena su ova četiri soja: Dončevići 4 k i Trajko Bogoje 1 k. Služe Sv. Dimitrija; Lenti 1 k, služe Sv. Nikolu; Bešlijevići 2 k, služe Arh. Mihailu; i Biškarčevići 3 k, služe Sv. Nikolu. — Doseljeni su: Vučković 2 k iz Sojica oko 1837. god. Služe Sv. Nikolu; — Kote Azuro 1 k tamođe iz Sojica oko 1832. g. Služe Sv. Dimitrija; — Puftenci 6 k iz Slavice (u Morikovu) oko 1857. god. Služe Arh. Mihailu. Nikolov je ded u Slavici pravio rogoviće, a došavši u Sakuleno preduzeo je raditi zemlju; — Tajčević 2 k iz Ramala oko 1862. god. Služe Sv. Nikolu; — Risto Nedelko 1 k iz Paraloza (u Morikovu) oko 1867. god. Njegov je ded došao kao „domašće u kuću Stojča Puftencia. Služi Sv. Nikolu; — Paralozi 2 k iz Paraloza oko 1862. god. Služe Sv. Nikolu; — Kara-Jovan 1 k iz Asanova oko 1867. god. Služi Sv. Nikolu; — Stojče Jerak 1 k iz Asanova oko 1867. god. kao „zameštari. Služi Sv. Nikolu; — Trajko Serbia 1 k iz Polovica oko 1892. god. kao „domašće“. Služi Sv. Nikolu; — Vasilj Marko 1 k iz Asanova oko 1897. god. Služi Sv. Nikolu; — Nedelko Ramalčičanac 1 k iz Ramala oko 1902. god. Služi Sv. Dimitrija; — Krivanića 4 k iz Asanova oko 1903. god. Onda su kupili zemlju. Služe Sv. Nikolu; — Srbini 1 k iz Ramala oko 1904. god. Onda je kupio čifluk. Služi Sv. Nikolu; — Risto 1 k iz Asanova oko 1904. god. Služi Sv. Nikolu; — i Najdo Cuce 1 k iz Domes Kalinca 1914. god. Onda je kupio zemlju i kuću od Turčina. Služi Sv. Dimitrija.

Žerak. «Od nekog vremena su: Lalo 2 k i Činča 2 k. Služe Sv. Atanasia (18. januara). Starosedišćani su i Markuljevići 4 k. Služe Sv. Nikolu. — Doseljeni su: Todorić 4 k iz Oslena. Služe Sv. Nikolu. Nikolov je ded došao oko 1847. god. od njega; — Vasilj 1 k iz Četine, tamođe oko 1847. god.; — Nidozici (Nide) 3 k iz Oslena oko 1857. god. Služe Sv. Atanasia. Nikolov se ded tri puta vra-

ћаво у Ослово да тамо живи, и увек је морао богатiti од турског зулума; — Данђевци 6 к на Оштарави око 1857. год. Сауке Са. Николу. Николов је дед дошао као ковач, и један од николових очева бавио се истим занатом; и сада је један Данђевац ковач; — Гулишари 1 к на Цетани око 1857. год. Сауки Пречисту; — Ташиковица 3 к на Цетани око 1867. год. Николов отац је побегао због вазараје. Сауке Пречисту; — Жоско 1 к на Ослово око 1867. год. Николов је отац побегао од турског зулума; — Ланца 3 к на Цетани око 1877. год. Николов је отац побегао од беговог зулума. Сауке Пречисту; — Гичко 1 к на Цетани око 1881. год.; — а Половци 1 к на Цетани око 1897. год. Николов је отац дошао као пов.

4. Улицај Али-Пашиног доба на насеља. — Крајем 18. и почетком 19. века многа насеља ове области претрпела су врло знатне промене. У то доба пада влада Али-Паше Јаманског, о коме се зна, да је био сакружан хорџина крџалија. У јужној Македонији његове крџалије дошарале су на истом до озлоглашеног потласка, чинећи зулуме хришћанском (словенском) становништву. У селима коистурених потласка прича се, да је Али-Паша натеривао људе да пристну мухамеданство. Народно предање у истом крају каже, како је Али-Паша сазвао људе око коза, по ренда, и како је желео да направити «сараје од људских востјају. Али-Пашини људи су, сем тога, пљачкали стоку, палили куће итд. Због ових зулума хришћанско (словенско) становништво бекало је из својих дотадашњих села и сабирано се у друга, већа. Услед овог насилства, многа села је постојало, док су друга знатно увећана. Негде су бегунци, напустивши до тадашње село, основали у близини, на другом месту, ново; тако су направљена премештања. И најзад су бегунци, долазећи из далеких крајева, основали потпуно нова села.

За Горњу и Доњу Малу у Негрину (у коистурској котлини) прича се, да су почетком 19. века имале по 50 кућа. Ово њих су била четири своја са 15 до 20 кућа. Она су се звале: Орешич, Стана⁶⁾ Вола (југоисточно од Мариневог Калета), Слабишча и Ричичева⁷⁾ (јужно од Негрине, преко реке Белице). Како су Али-Пашини Арнаути селиштина на поменути четири села пљачкали стоку, то селишца напусти своје куће и оверу се у Горњу и Доњу Малу негринску. — Данашње Маково (на обали Коистурског Језера) било је почетком 19. века чафанска са неколико кућа, а данашњи чафанци Фотишанича и Крпеневи били су «насебел». Тада су од зулума Али-Пашиних Арнаути оне две насеље расути, и становници њихови сабрали се у

оглу (северозападно од Пазара) био је чифлик са 4 куће и растурен је 1888. год. — Врстаја⁶⁾ (западно од Пазара) било је тасоће читлази; 1888. год. селаци на Врстаји прешли су у Карјотуцу. Ага обрађује сада имање у Врстаји помоћу слугу. — У Дресену (западно од Вардара) било је 42 куће Словена хришћана. Због зулуца Турака из суседних села — из Карасинована и Мајадага — 23 кућа прешло је око 1880. год. на Дресену у Бојинцу, а 3 куће се преселило доцније у Шкопанице. 1913. год., због греназ насила, раселили су на Дресену и остале словенске куће. — Источно од доњег Вардара у најновије време растурени су многи читлази. Нагана-Чифлик, који је имао 12 кућа, растурен је 1912. год. — У Шамакима је било 10 кућа Словена хришћана, које су растурене 1884. год. — На Горани Каваклијева од зулуца субаша разбегли су се око 1903. год. Словени чифлије у Топчијево, у Кунаре и т. д. У том читлазу има данас 3 куће словенске. — Доње Каваклијево⁷⁾ имало је 10 кућа и расуто је 1902. год. — У Колосицима је било 30 кућа. Растурени су 1903. год. због бесовског зулуца. Пећина је чифлија тада прешла у Конара, а дејаци су отишли у Тесела.

г) Македонски устанак од 1903. год. и насила. — Угинућућим македонским устанак, турских војска је 1903. год. запалила многа села у југозападној Македонији. Од села у котлини Костурског Језера имали су 1903. год.: Бобишта 108, Бомбак 50, Загоричани 300, Блаци 100 и Черешница 80 кућа. Поменуто године, приликом палењина, стеновањства се на тих села разбегло. Честриест година напред, 1917. било је: у Бобиштина 40, у Бомбаку 40, у Загоричанима 300, у Блаци 50 и у Черешници 70 кућа. — Орезове (у јужном делу Битолског котлине) имало је 6 кућа. 1903. год. оно је запаљено, и селаци су се разишли у Банину и Горње Врбене. У Нешану (у истој котлини) било је 80 кућа. 1903. год., после палењина, заостале су само три. Неки су се селаци тада одсекли у Америку.

д) Балкански ратом од 1912.—13. год. и насила. — За време првог балканског рата у 1912. год., верске, друштвени и народносни супротности између хришћана с једне и мухамеданаца с друге стране избиле су својом жестоћом. Хришћани и мухамеданци су том приликом једни другима палили куће, а често су се и међусобно убијали.

У Македону (на обали Костурског Језера) било је пре поменутог рата 120 хришћанских (словенских) и 120 мухамеданских (турских) кућа. Одмах у почетку рата мухаме-

данци су razorали и запалили око 70 хришћанских кућа, а хришћани, кад је пристигла грчка војска, запалили су све турске куће. Турци из Маџрова избегли су онда у Костур и Рупиште. Они тамо и данас живе са својим породицама, а долазе у село да обрађују ниве. — У Личишанима (до Маџрова) хришћани (Словени) razorали су поменутих рата 81 турску кућу. Од тих кућа стоје данас само зидови. — Сви хришћани (Словени) из Душима почетком рата 1912. године били су избегли у Сачишта. Турци су тада запалили скоро све душичке куће. — У Жеревницима је било 80 кућа мухамеданских Словена. За време рата у 1912. год. сви жеревнички мухамеданци, са својим породицама, избегли су у Костур, Лерин и Неготино. Жеревници су онда razorени. После рата неки су се мухамеданци повратили у село, и данас их у Жеревницима има око 40 кућа.

У Арешвору (у јужном делу битолске котлине) било је до 1912. год. 30 турских кућа; после тог рата остало их је пет. У Пешчишанима је до поменутих година било 30 турских кућа, а после тога шест. У Сакралево је било 13 кућа Турака, која су сви избегли у Лерин. У Орлоби је до 1912. год. било око 60 кућа Турака. То је године Орлоба razorена, и Турци су се са својим породицама селили у Лерин. Орлобски Турци одлазе у село те обрађују ниву, а породице им стално живе у граду. У Демирлицима је до 1912. год. било око 200 кућа Турака. 1912. год. razorено је преко 180 кућа, и данас их има до двадесет.

Горна Врбена (у острвској котлини) запалили су од околних Турака и од турске војске; после тога је заостало око 70 неугађених зграда. И данас се нађе много рушевина. — Обрнуто, све турске куће у Спанданцима запалили су околни хришћани и грчка војска, која је била пристигла од Солуна.

Али су особито многобројна села источно од данашњег Бардара и у долини Галика, на којима су се до време балканских ратова широмис врло знатне промене.

Прво, за време рата од 1912. год., Турци, чујећи како напредују грчки, српски и бугарски војски, и бојећи се да која од ових хришћанских војска, кад дође у њихово село, ника не почне чинити злочине. — Избегли су са својим породицама у Солун, а затим у Цариград и Азију. Тако су многа турска села остала потпуно празна, док је у неким заостала не која породица. И Цигани мухамеданци поминали су се као Турци. Многа турска села и

турске куће — тако празне — запалили су суседни хришћани, сарабрана домовама грчке војске. Становништво терда, да је и грчка војска учествовала у овом палењу.

Затим 1913. год., за време рата између Грчке и Бугарске, преко села источно од доњег Вардара претало се ратниште. У долини Галица на пр., у почетку рата 1913. год., ратниште је било јунио од Јаџинара и Саламанлија. Словенско становништво из села источно од Вардара, сазивајући се испред изгрене линије, подмичило се на север, у поједину Бугарске војске. Грчка војска, наилазећи на празна словенска села, палила их је. Грци су дознали, да се напустило словенско становништво, иако чује да из села ниш не постоје, веће их враћати на своја огњишта. Набави Словени из кукушких села поселили су се већини у струмичкој и дојранској околини, а тако чекату на повратак у своја села.

За време балканских ратова од 1912.—13. год. из селима источно од доњег Вардара извршале су се трејат промене: прво, једна села данас не постоје, док су пре поменутих ратова постојала; затим, друга села су аманто мања него што су била пре ратова; и најзад, трећа села су, напротив, после ратова постала много већа.

Села која не постоје после ратова од 1912.—13. год.

Редни број	ИМЕ СЕЛА	Стане пре ратова од 1912.—13.	Стане после ратова од 1912.—13.
1	Глод	35 к Словени хришћани	Запалено, пусто.
2	Бајалца	45 к Словени хришћани	Запалено, пусто.
3	Спаново	15 к Словени хришћани	Запалено, пусто.
4	Ардия	12 к Босански: мусли- мани	Пусто
5	Мејалено	12 к Словени хришћани	Запалено, пусто.
6	Пот-е Слав	28 к Словени хришћани	Запалено, пусто.
7	Петерош	7 к Турци	Пусто.
8	Ратомо	25 к Словени хришћани	Пусто.
9	Котален	11 к Турци	Пусто.
10	Мрван	25 к Словени хришћани и 14 к Турци	Пусто.
11	Јучишето	12 к Словени хришћани	Запалено, пусто.
12	Ахидран	28 к Словени хришћани	Запалено и порушено; пусто.

Број села	ИМЕ СЕЛА	Стање пре ратова од 1902.-13.	Стање после ратова од 1912.-13.
13	Грџица	80 в Словена припадници	Пуста.
14	Миловица	30 в Словена припадници	Пуста.
15	Галивица	30 в Словена припадници	Пуста.
16	Крешто	100 в Словена припадници	Разорено и пусто.
17	Кривило	25 в Словена припадници	Пуста.
18	Милова	10 в Турци	Разорено, пусто.
19	Дутан	30 в Словена припадници	Разорено, пусто.
20	Жељско	60 в Словена припадници и 30 в Турци	Разорено, пусто.
21	Ватина(?)	60 в Словена припадници	Пуста.
22	Смеловина	25 в Словена припадници	Пуста; 1918. год. маке у Славонским јан- инама се под војну ве- ласти на Итали.
23	Јајинци	40 в Словена припадници	Пуста.
24	Стевра	25 в Словена припадници	Пуста; данас се обра- ђује као правито земљи.
25	Гривина	60 в Словена припадници	Запалена, прста.
26	Алџаја	30 в Словена припадници	Запалена, пусто.
27	Дубов(?)	12 в Словена припадници	Пуста; у Дубову има- је Бази на Девато.
28	Вајан-Масан	30 в Турци	Разорено, пусто.

Села која су после ратова у 1912.—13. год. имала мана

У овој групи има села, из којих, на време горњих ратних година, није изабегло све становништво: има, дакле, села, у којима је преостало нешто ранијег становништва. Из других села међутим, у току ратова, изабегли су сви досадашњи становници. У њих су, затим, наместени досељеници: највише Грци из Тракије и мањи нешто мало Словени из струмичке околине. Тракијски Грци су, на време балканских ратова, масовно отерани са својих отаџина од стране Турака и Бугара. Они су тако осталии кући и мана, а одје живе у великој беди. Због тога једна чекају да у Тракија настану својашње прилике, ама би се могла тако попоретати.

Ранг (год)	ИМЯ СЕЛА	Село пре ратот од 1912.-13.	Село после ратот од 1912.-13.
31	Криват	300 в Турција	30 в тракијанска и 6 в македонска Грца.
32	Кривава	40 в Турција	42 в Селскиот делован на Македонија
33	Вурава	300 в Турција	40 в Турција и 30 в тракијанска Грца.
34	Ардув	300 в Турција	100 в Турција и 20 в тракијанска Грца.
35	Сиврава	38 в Турција	3 в Турција.
36	Харманлу	30 в Турција	30 в Турција.
	Одма		
37	Периско	30 в Турција	20 в Турција.
38	Семидиана	180 в Турција	20 в Турција и 12 в тракијанска Грца.
39	Јузуф-паша	37 в Турција	10 в Турција.
40	Јени-Манава	10 в Турција	15 в Турција
41	Атма-паша	10 в Турција	15 в тракијанска Грца.
42	Раманава	25 в Турција	20 в тракијанска Грца.
43	Донка-манава	30 в Турција	45 в арсофидна Грца.

Casa mea cu toate pomii săi 1979-81, vol. unu, arca

Našjed ima sed, u kojima je posle rata nastanjeno mnogo više travnjaka Grca, nego što je ranije bilo slovenskog i turskog stanovništva. U talama je sedina danas više porodića, no što ih je imalo pređe. Osim su sedu nastanjena i prostora.

Република Босна и Херцеговина	ИММЕ-СЕЛА	Станови пре ратова од 1912.-13.	Станови после ратова од 1912.-13.
1	Врши-Турци	39 в Савојски крајевима	30 в Грци муслимани,
2	Др-Савина	48 в Турци	60 в Грци муслимани,
3	Правди	58 в Турци	103 в Грци муслимани,
4	Кара-виза	48 в Турци	8 в Турци и 60 в Грци муслимани,
5	Бугарајино	108 в Савојски крајевима	4 в муслимани и 508 в Грци муслимани,
6	Тодина	28 в Савојски крајевима	58 в Грци муслимани,
7	Постојари	28 в Савојски крајевима и 8 в Царски крајевима	58 в Грци муслимани,

Чаласково¹¹⁾ је имало око 30 кућа Словена хришћана. Оно је растурено у јесен 1847. год., такође услед наводне поплаве.

У Липри је било 12 кућа Словена хришћана. Она је растурена због наводне поплаве у јесен 1914. год.

Чафанк Шамли лежи је раније на левој страни Галина, у равници, до садашњег лана. Једном је Галина наводно и поплавила Шамли. Селанци су се тада испели на теме кесе.

Наседа, запустела услед различитих узрова, представља се на приложеној картици.

в) *Промене на сточарским поселима.* — У Патечину, Киреву и Горњем Граматовку, селима Влада сточара, навршиле су се нарочите промене. Ова три села леже на планинама, које окружују острвску котлину. У њима су били летње колибе Влада сточара. Ту су они живели преко лета са својим породицама, пастићи оца по околини. Зиму су проводили, опет са породицама и стоком, у Солунском Пољу. Почетком 20. века козите су почеле присољавати чобани да им донесе храну; ипак су чобани тада и убијани. Турски власти узле су, међутим, гомила чобана, оптужујући их да краде козите. Због овога овог нико више није хтео бити чобанин. Влада су тада распродали оца, и отишли у печалбу у Америку.

Патечин на пр. био је летње сточарско село, са једносpratним колибама, у којима преко зиме није било сточина. Сада је постало стално село пасишара, са двосpratним, угледним кућама. Ипак овај преображај није потпуно завршен: између високих кућа изостали су рош где-где колибе.

2. Градови.

У народном предању нађено је података само за заснивање једног града. За живот градова у јужној Македонији били су од значаја они чиниоци: слаба безбедност по селима, солунско-битолска железница и балкански ратови од 1912. до 1913. год.

а) *Заснивање Кисуре.* — Кисура је заснована почетком 19. века, на месту Али Паше Њењинског. Југоисточно од данашње Кисуре постојало је Језино, југоисточно Чериш, северноисточно Напрти и западно Вошини. Почетком 19. века навишли су Арнаути и запалили ова четири села. Њихово становништво су се тада селили у шуму и потом основали данашњу Кисуру.

6.) Слаба безбедност торских држења и градова. -- За развитак градова у јужној Македонији била је од великог значаја слаба безбедност по селима. Слаба безбедност је, као што се зна, једна од најбитнијих одлика торске имовине. У градовима је било више безбедности по у селима. Отуда се становништво из селâ досељавало у градове, и они су се онда развијали екстензивно, ширећи се.

У костурској котлини Рупниште се увећало у новеје време досељаваном. Цела једна мила у Рупништу — Нова Мала, у којој је становиско становништво — постала је из 1867. год. У Рупниште су се досељавали скоро искључиво хришћани, и то Насци, Словени и Грци (т. ј. погрцима Насци и Словени).

Око 1858. год. у Рупниште су добили Влази из Самарине (данас 40 к) од харамџе Жале, који их је упуцавао. Око 1867. год. дошли су Насци из Покотра (20 к) као трговци. Прво су дошли људи и отворили трговине, па су после довели и своје породице. Око 1877. год. досељали су се из Покотског Грца, (10 к), 1882. год. добили су Насци из Грамоса (сада 58 к) од харамџе Абедина. У то исто доба дошли су Насци из Фаршара (данас преко 30 кућа). Око 1897. год. досељали су се Словени из Нисрама и Редосама; из оба ова села данас их има по 10 кућа. 1901. год. досељо се један Словенин из Либиница. 1903. год. дошли су се Словени из Ловраде (30 кућа), коју су били изгорели грчки андарци. 1907. год. дошло је један Словенин из Дупјана. У најновије доба досељали су се Словени: из Желина 3 куће. Једноме од ових харамџа су било отац новца; из Старачана 4 куће; из Дољана 1 кућа; из Језерца 5 кућа; из Добремишта 2 куће; из Брешћана 2 куће; из Жуљаница 5 кућа; из Мангале 1 кућа; и из Либинице 1 кућа. У најновије доба досељали су се и Грци: из Костураре 4 куће; из Ланге 4 куће; из Скумског 2 куће; из Писласког 2 куће и т. д.

Костур се у новије време које увећавало онако, као Рупниште. Ипак је у њему био ајачко саобраћај, јер се зна да је до 1882. год. на калету била само једна калџа, а тада је отворена и друга. И у Костуру има доста кућа Влази који су досељени око 1872. год. из Самарине и Грамоса. Око 1882. год. у Костур су добили Словени од харамџа, који се отимало новца и палили куће; данас их Словени има на 30 породица. Од 1897. год. у Костур се досељавали Словени из Савинице, Палишта, Косница, Довбена и т. д.

Воден се знатно увећао у току 19. века. У воденску Варош почетком и средином 19. века досeljila су се по три соја. У воденску Нову Малу досeljila се почетком 19. века шест, средином истог века осам, и крајем 19. века два соја.

Једну читаву малу у Водену чине досeljеници само из једног села. То је Тетовска Мала, чија су сви становници пореклом из Тетова.

У Турску Малу у Водену досeljila су се око 1857. год. два, а почетком 20. века један сој.

Рачуна се, да се за последних 25 година, од 1892. до 1917., од одаудука досeljila у Воден из Црнојанена око 43, а из Тетова око 30 кућа.

Почев од средине 19. века Пазар се такође увећавао предомисањем досeljеника из околних села. У подацима о пореклу забележено је, да се од тада досeljila тринаест сојева.

Кисурa је само због занимања свога становништва уврштена у градове. Због тога што је ова, лежећи на равници, јако издвојена од осталих насеља, и због тога што су се многи становници у гурбету били обогатили, — у Кисурa је било мање безбедности него и у селима. У Кисурu се није досeljivalo становништво из околних села. Напротив, из Кисуре су се иселавили становници, било привремено, било стално. — Пошто Кисурa лежи на висини од 1230м, то су се њени оснивачи бавили пољивањем сточарством. Али је Кисурa убрзо постала чаршијом за оближња села и острвски и костурски котлине. Због тога што нису били безбедни са зарадом и животима, Кисурани су рано почели ићи у гурбет. Већ од почетка 18. века ишли су у Цариград и одатле у Брајилу и Букурешт; у Цариграду има данас око 70 Кисурана. Све у Цариград, од прве половине 19. века Кисурани су ишли и у ослобођену Србију (у Београд), и право Београда су Војвођани. Тргујући по овим градовима они су се обогатили, и вративши се у Кисурu, на место доданих малих, поделили су диопратне, камене куће. На већини кућа стоји написано, да су саграђене између 1850. и 1870. год.; почетак друге половине 19. века јесте доба великог преобраћаја из Кисуре. А овај преобраћај дошло је из последњих гурбета из прве половине истог века. Услед успелихна харамџијског, Кисурани су и доцније ишли у гурбет у ослобођене, хришћанске балканске земље, али у балканским пристаништима, у Кавалу, Серес и Сиге (Кисети).

в) *Солунско-битолска железница и градови.* — Солунско-битолска железница, пуштена у саобраћај 1894. год. била је од великог утицаја на неке градове. Прво је Пазар, станујући на путу Солун—Битола, са престанком изазван-ског саобраћаја изгубио у многоме од овога значаја. У острвској котлини пруга се спустила највише на југ према превоју Карли—Дербинду. На овој нај јужнијој тачки, до које је дошла железница, чифлик Сороскићев, од 3 кућа, развио се у чаршију, која данас има око 150 кућа. У овој чаршији има досељених трговаца из Паталине, Клеуре, Катринде (у острвској котлини), из Загоричана (у котлини Костурског Језера) и т. д. Многа трговица нису довели и своје породице, већ живе као дућаније — гурбети. Услед подизања Сороскићев јаво је опала Клеура. Клеураци су почели савламати у Сороскићево, где им данас има око 30 дућанија.

г) *Балкански ратови од 1912.—13. год. и градови.* — Као год на ова, исто су тако балкански ратови били од утицаја и на градове.

1912. год. Турци су разорали и запалили све дућане у Клеури — цеоу чаршију овог краја Сестог Николе. Трговци, који су до тада радили у Клеури, почели су ићи у гурбет. У Констанцу је на пр. отишло од тада око 50 људи.

И Сороскићево је био запаљено у рату од турске војске. После тога су у Сороскићево подигнуте нове зграде, одривнеке врсте.

У Пазару су мештани и грци којима запалили у јесен 1912. год. чаршију, коју су држали познатог Турца. Речуна се, да је том приликом изгорело око 650 дућана. Иако, горе у граду на падина ствара се нова чаршија. Један део изгореле пазарске чаршије представља фото-графија 6.

До поменуте године у Пазару је било око 2260 кућа, и то: Турака 1200, Словена 1000 и Цигана (жидовског) 60 кућа. После рата од 1912. год. око 830 породица турске националности су у Бер, Солун и Малу Азију; у Пазару је остало око 330 турских кућа. Али се на околини села до-селило око 200 кућа Словена, који су куповали земља о-них Турака, што су се одсељавали; тако данас има у Па-зару око 1200 кућа Словена. Грци мухамедра има 300 кућа. Број антанских кућа није се ратом изменио. Укупно, после балканског рата, има у Пазару око 1910 кућа, — аи 300 мање од броја пре рата.

Пре Балканских ратова у Кукушу је било на 1700 кућа, — око 1000 словенских и 700 турских. У току поменутих ратова досељени су се сви Турци, а сви Словени су се повукли у Струмицу. Грчка војска је онда запалила цео Кукуш. Затим се становништво почело у његова паровањата. Данас у Кукушу има свега 478 кућа, а то: Словена 241, Грка муслимана 232, и Турака 3. Словени су досељени: из Струмице 200 породица, а из струмичког селас из Колешица 37, и из Габрове и Мокреца по 3 породице. Грци су досељени: из Јасик-ија (до Комаџије) 70 породица, из Лиле-Бургаса 12, из Аџи-аге (до Једрена) 36, из Султан-џаџика (до Аџиос-Стефана) 40, из Станимаке 4 и од Ерзерума 50 породица.

д.) *О Солуну и Неготину*. — На Солуну се извршила огромна промена услед пошара, која је избио 5. августа 1917. год. Тада је изгорела скоро цела солунска чаршија: престалим изгнаницима делови протекли се поред Вардар-Копије на једној, и Камаре на другој страни. Један део солунске чаршије, на годињу дана после пошара, представљан је фотографијом 7.

У прошлости Неготин била је особито важна 1821. година, година грчког устанка. Почетком 19. века Неготин није постојао на данашњем месту, већ на немој за реку. 1821. год. од Мореје су били добили у Неготин грчки «капитани». Лабул-Паши је околно тада град, и извршио да се доведе побунелих предлагу. Код ови то нису хтели учинити, Турци продру у град, а људе повешају и пошеку, жене и децу распродају као робље, а куће запале. После тога телом објави да се сви досељени у Неготин. Тада су се досељили селаци из: Шџел¹⁾, Јанковца, Ошанин, Мишера, Дрежкова²⁾, Горисова, Перисора и т. д.

¹⁾ Студина. ²⁾ Звучи: село на реку.

На карта: ³⁾ Братина, ⁴⁾ Братина, и ⁵⁾ Братина Кавалион.

⁶⁾ Словени из Битолског пољама су се због изгнаних грчких војскара, после грчко-бугарског рата од 1912. год.

⁷⁾ Словени из Либур-Бургаса су се после рата од 1912. год.

На карта: ⁸⁾ Мале Проста; ⁹⁾ Шалевина; ¹⁰⁾ Малеу-џеџика

¹¹⁾ Чале-џаџика; и ¹²⁾ Селе.

¹³⁾ Дрежкова је било на планини, изнад Јанковца.

II. ПРИВРЕДА.

У овом ће се одељку прво говорити о зависности разних привредних појавина од општих географских прилика. Затим ће се изложити утицаји климатских особина

Етнографски Материјал кн. XII.

8

на природис појавас, и то утицаја дугач лета и летње сунце. У природи су важни и хидрографски утицаји орава, речница и река, утицаји водопада и колебави језерских огледала. Најзад, са говором о сточарству и чаршјама испричаће се главне личностне особине у њима! Магдалина.

A-1. Purpose of the presentation

Поверхности, нанесенные разными видами красок, различаются по своим свойствам: красочная пленка, образованная краской, может быть эластичной, жесткой, прочной, хрупкой, устойчивой к воздействию влаги, кислот, щелочей, масел, бензина, спирта, органических растворителей, газов, пыли, грязи, механическим воздействиям.

У котлини Костурског Језера то се види под потпанинским сели, код Олешца, Загребачки, Босњаци, Горњаци и Доњаци Комачиница, Чурилови и Горњаци. Стране капа сели су стране, а често су на њима осталишња шкрљаци. Услед тога се стране не обрађују, већ су под шумом и шумом. Напољу природу вегетације становништво најчешће замишља културом. Већ становништво са овим појасом плаве и шуме расте са се слабе.

Ovo pomenutih sela, skoro u istoj visini s planom, leže vinogradi. U Kobušcima su vinogradi na južerskoj strani, zapadno od sela; u Čurkoluju na dnu jedne velike planine; i u Gorincima na niskim visinama, južozapadno od sela. Ukoliko nivoizacije vinogradi su uvek na niskim pozicijama.

Испод винограда по равни котлине су њиви са културом. То се види испод Олишча, Горњег и Доњег Каменича, Горенаца и т. д. Ове су равни погодне за културу с тога, што су под језерским наслагама и речним наносима, и што је у њима мада плодна.

Na južnoj desnoj strani zaprema jezera, oko koga je malo od selo. Istočno od Makrova i Ljutišta, prema ravnoj kotlini, su njive sa kukuruzom, a zapadno, prema jezeru je polje. Obalski pojas je baromet i nizakim vodostajima, dok je ravno na istoku niža i ošidna. Na ovoj strani je jezero sa selom dolazilo se sa njivama potlaniškim, a zbog toga se ovdje ljeti stoka ne bi na mošta ispraviti. Međutim, na suprotnoj strani stoka ima i pojam u jezeru.

Распоред привредних površina у котлини Костурског Језера види се са слике 1.

Na (jugozapadnoj) strani Kosturineg jezera, oko Dupjama, privredne površine su na sličan način raspoređene. Jugozapadno od ovog sela, na krajnjem (istočnoj) strani je pašna

Испод села, североисточно, према Језеру је такође паша, а југоисточно, према равни котлине су њиве.

Исти овакав распоред привредних површина постоји и у широке котлините долине, — равнији Језерски долин. У костурској котлини, у широјој долини Рене, од Долног Папратског до Ошени, равна је под кукурузом и житица; источно од Ошени на тераси су виногради, док је по странама изнад села шума. У истој долини, јужно од Свете Недеље је поље са њивама, а северно стране под пашом. У костурској котлини, у долини Белице, око Неграма, по ниским деловима долинских страна су виногради; на левој, присојној страни исте долине виногради су на терасима.

Код села, долинских по положају нарочито се истиче, иако, због инволуције, виногради лежи на присојној страни. У костурској котлини, на површи око Језера су њиве са житица, а испод њих, на коси окренутој истоку леже виногради. У Ридошцу, северно од села су њиве са кукурузом, а западно, на присојној коси, виногради.

У јужном делу битолске котлине, у Класница паша и шума су изнад села, по странама, а њиве испод села, у равни. Али Класница има мало становништва, према величини свога отвора у доли; због тога су овде пашњаци и у доли (у равни). Код Забрдени «џера» (дола која се не оре) је изнад села, по високом врху котлине према Горичецу, а њиве су испод села, по равни котлине, према Росни. У Забрденима је такође њиве плодне земље него што је потребно становништву, те су пашњаци и у равни котлине.

Код Савузова, речног села, привредне површине су распоређене као код Језерских села. Северозападно, према реци Савузови, је «џера», док су на осталим странама њиве. Прва, најви, простор, од села до реке, често је изложан поплавама, а друга, нижи, од села према Овину котлини, је оуздан. Услед ове одвојености, зато стоји не може шестити њиве. Код пашњака стока још има појало у реци.

У јужном делу битолске котлине има села са потпуно једноставном привредном површином. Пољска села Ливни и Кучковена оплодана су само њивама. Међутим око Белице, која лежи на висини од 850 м, скоро једино су паша и шума.

У острвској котлини, на планинама око Остова и Жерџија су њиве, а стране изнад њих су под шумама. За-

Г

падио од Петровце је кршним венци, скоро го; јужно, на тераси су виногради, а источно, у равни према Језеру, њиве. Западно од Горњих Врбена по темељу једне високе терасе и по венцу је паша; на југу теме и падина једне високе терасе су под виноградима, а испод села у равни котлина су њиве са кукурузом. Изнад Спаница теме једне високе терасе и изнад такође су под пашом; испод Спаница су њиве са кукурузом и винограда. Изнад Ајтоса је строга страна под пашом, а испод Ајтоса у равни су њиве и баште. Палеар, Љапа, Ембора и Добре леже око једне простране равни. На странама изнад селџ је паша, а изнад Ембора и Добре још и ситна шума. У равни испод и између селџ су њиве са кукурузом, страни житама и дуњавом. У котлини Островског Језера, изнад Новограда, Коралаца, Колеског и Острова кречњачке стране су скоро потпуно голе, а равни испод села су под њивама и виноградима.

У Мезлену, западно од Пољана, кречњачке стране су под ретким цбуњем и травом; источно у равни су њиве и дуњави. Југоисточно од Вољавице, око Мезленице, доду се на равни неколико косе од оруганих стена. Привредно-културно оне одурађују од своје околине, представљајући острвца: док је ова равни под кукурузом, оне су под травом и цбуњем.

У солунској котлини, испод Светог Навје у равни поред Мезленице су њиве, а изнад села на коси је паша. Испод Ангова и Дринце, у равни Вардара су њиве и баште, а изнад селџ на површи је паша. Исто тако испод Амбарџе, равни Галина је зелена од културе, док је на површи изнад села жута, сирљена паша. Овдеци и површи изнад Новог Села (код Солуна) јесу под врло слабом пашом, док су њиве са житама и кукурузом испод овог села. — И код селџ која леже у равници, поред река, види се нарочито распоред привредних површина. У Момошину на прабаталима или «неработено место» (вољаша) лежи према реци Кутини. На другој страни су њиве са просом, жетвом, пшеницом, кукурузом и сусомом. Северно од Прахмана, према Кољевца и Лисору, око реке су паше и простор под барским травмама и кукурузом; јужно од Прахмана су међутина, њиве са кукурузом.

В.) Сува култура.

Дуго летње доба у јужној Македонији одликује се јаким сушом. Због тога се јављају простори са културом, која је прилагођена суши — простори суве културе. Једно село.

чија је околнина под оваквом културом, може се у солунској котлини јавити само. С ова култура лежи поглавита на косама и површинама. Елементи на којима се налази јесу дуван, стрна жита и винограда.

Северозападним ободом солунске котлине, од Бабијана преко Спиритова и Обери до Касалара, подножјем Пајак простире се једна ниска и висока површ, састављена од кречњачког шљунка. По њој нема шатора. Она је покривена травом, која је лепа сарљена. У трави су ретки дубински дивље маслине, дивље крушке и дивљак багрема. Око Бабијана и Спиритова на површи је само дуван. У области пазарских села, Крушара, Пилурића, Постола и т. д. она је дисциплирана у косе. На ридовима око Крушара су мање са јечмом и пшеницом и простори под дуваном. На косама око Пазара такође је засејан дуван. Он је представљен на фотографија 3.

Почев од подгорине Пајак, област суве културе шири се према истоку и распрострањена је на површинама, око доњих токова Вардара и Галина. Источно од доњег Вардара, на површи око Сараишара су мање са јечмом и простори под дуваном. Око Нареша су мање са јечмом и паша. И око Кукуша и Сараџама површ је лепа жута и сарљена; и на њој се од културе виде само мање са јечмом и простори са дуваном. Источно од Амбар-ија је површ са сувом културом. У солунској околнини ова се култура види по косама око Новог Села, Лежбеда, Капушлара и т. д.

Винограда су, као што је речено, такође саставни суве културе. Око Његоша они су по странама, окренутим истоку; нивонама наклоним су смокле. Његошани тврде, да су за турско доба добијали годишње по пола милиона ошвини. Она се продавала по 0-25 до 0-30 ден. У долини између Власова и Водена виногради нису по два, већ по странама; нивон винограда такође су смокле. Скоро сва околнина Гуменице је под виноградима. У долину винограда су на овој страни долињској, која је окренута северистоку.

В.) Влашина култура.

Кукурузу и скоро свим врстама површа потребна је, за прве њихове вегетативне периоде, доста влага. Како је дуга лето у јужној Македонији брзином, то је култура поменутих биљака могућна само испод јавних шатора и око речних. У јужној Македонији постоји култура нивина за

прела и реке — алијана култура. Вода се разводи у њиме наводњава и она се тако наводњавају.

У котлиницама, испод врелачких страна набијају прела. Испод прела су увек багше са пољским.

Паше Заграца (на југоисточној обали Малог Језера) испод врелачке стране набијају прела. Паше паше Заграца, на Језеру, наводњава се, и на њему су паше са кукурузом и багше са пољским.

У Душану (на југозападној обали Костурског Језера) у подножју вршне стране су јави извори. Испод извора су багше са пољским, које се лети наводњава.

У Петровцу (на западној обали Петровског Језера) испод врелачког одтока набијају прела, од којих потичу речнице. Појом из ових речница наводњавају се паше са кукурузом и багше са луком. У Ђебору и Дебру су извори, од којих се наводњају багше и паше.

У солунској котлини важно је средиште баштованства Пазар. Испод пазарске чаршије, на линији где се спајају стране и равни, набија прело «Алиа-Бунар», и одатле у равни група прела, која се зову «Табана.» Ово овак прела су багше. 1918. год. простор под баштама заносио је на 135 погона. На њему је радило око тридесет баштована, и сваки је обрађивао четири до пет погона. Земља је својим пазарским Турцима, а баштовани су мештани Словени или Грци, тракавски мухамедари. Они плаћају Турцима акрије за багше. Један баштован плаћао је за четири погона годишњу акрију од шест милиона (120 драхми). У баштама се саде: папрати, црни лук, црвени и модри патлиџан, пасуљ, купус, краставац, тиквице и т. д. Сваки баштован добија за своју баштуједног дана у једној недељи малу воду («малећа вода»), а другог дана у истој недељи велику воду («голема вода»). «Малећа вода» је наводњавање од јутра до подне (које вода огласи са цимје); а «голема вода» је наводњавање од подне до јутра следећег дана.

Друго средиште баштованства у солунској котлини је код Потоца, испод прела «Марина Бања.» Ово је узвићице у једној ошаван басен, од кога тече речница. Ово речнице су багше, које обрађују баштовани Пазари. 1918. год. четири ормана су обрађивали око 10 погона багши. Земља је такође својим Турцима, а баштовани плаћају за њу акрију.

Много знатнији простори алијана култура леже ове речница и река. Потоци и речнице по равнима котлини лети потпуно пресушују, и јаруге се им суне. Ове речнице које деваје у равни на планинског, шумовитог ослера, толико

су јако водом, да лета, и поред исправљања, не пресуше. Ово тим пре важи на реке, које су дуге и имају разгранату мрежу. По равни, око оних речница и река су баште и њиве, које се наводњавају.

Кроз Мавроно (на источној обали Костурског Језера), долазећи из планине, протаче и лета једна речница. Из ње се «вадију» баште са патлицима, купусом, артиком луком и т. д. Пре балканског рата Мавроноци су највише живели од баштованства. Кроз Јечиница (такође на источној обали Костурског Језера) тече речница, која лета често пресушује. Отуда у Јечиницима има само једна башта. — У костурској котлини главна култура је у равнинама Бастрине и њене притоке Галишине. У равни око прве реке имају баште Жупаништа и Рупишта, а у равни око Галишине: Гогно, Нигибе, Песја и т. д.

У острвској котлини, у Ослому и Жеренима главна култура је на острвским планиницама, на маласку речница на планинском отиру у равни котлине. У Ослому, по северозападном делу планине вода се разводи и ту су њиве са кукурузом. Огромна плавина у Жеренима кроз је равнину по својим привредно-културним нагаду: северозападни део њен је наводњен, и ту су њиве са кукурузом; по североисточном делу плавине, који је сув, вода се ретко трава са обухватима купена, копе и ситина Јавора.

Западно од Ајтоса долази речница на шумовите, планинске стране. Водом њеном наводњавају се њиве са кукурузом и баште са купусом и луком.

Даље на југу, Мавроно и Палеор употребљају за надање једну речницу, која иде од клисуриног прелоја. У Палеору се наводњавају баште са купусом, патлицима, кромпиром и пасуљем. Речница у Љки такође је богата водом, и њоме се вадију њиве са кукурузом и баште.

У Милему је наводњавање особито развијено.

Три села: Новоселце, Страјниште и Гостолубе лане дуж једне речнице, коју употребљају за надање. Прво се у Новоселцу за шест дана њиве наводњавају, и тада се вода и не појављује у другим два села. Затим наводњава Страјниште за четири до шест дана; вода тада протиче поред Новоселца, употребљаје је Страјниште, а у Гостолубе је мала. Најзад наводњава Гостолубе за осам дана; вода тада протиче и поред Новоселца и поред Страјништа. Код свих Гостолубе са наводњавањем, ред поновом долази на Новоселце.

Наводњавање почиње 13. маја (месец дана по Тур-џадину), и траје до 14. септембра (до Крстовадан).

изу браздама између редова кукуруза и граде праве углове. Нивна распоред је представљен скицом III.

По дну долине између Водена и Водена су ниве са кукурузом. Оне се вадају. Између кукуруза су дугове, ораси, трешње, бреске и т. д., а овином су смоке. Нивна нива и управно на нива тече велики јав, од кога се одвајају јавови и спроводи у ниве.

Испод одсека у Водену је «Луг», тростран простор врло бујне културе. Основа троугла је при одсеку, а врх у палу. Поједени нивени стрепиштају се преко одсека, теку кроз Луг и састају се у крају његовом у реку. По Лугу су «башче», које су овијена појединачна Водена. У баштама је кукуруз са брескама, а овином су смоке, «клинке» (шпански) и т. д. У овом делу долине, која се наводњава, велики је врло бујно. Међутим, испод Луга, у овом делу равна, која се не наводњава, ниве се ниве стрипа жито и ваде ретва дрвета.

У Вртотину се из Водена наводњавају ниве и баште са житома. Око Горње Мале су ниве са кукурузом и баште са поврћем, а око Доње Мале само ниве са кукурузом.

Овај део састоји се равнице, који лежи северно од пута Вртотин—Пазар лежи је особите жито, Речине се вадема разводе у ниве. На овој се равници гаји «чешма» (кукуруз) и равна поврће.

Северозападно од Пазара, код чифлика Обора јесу две групе извора, који се зову «Глава». На дну долине, у вреличачком шљунку, јула 1918. год. набијали су четири извора, од којих су потицали потоци и састајали се у речницу. Ово је северозападна група извора. У другој, северозападној групи, извори су набијали у калчевинама, на дну корита, такође из вреличачког шљунка. Потоци од ових извора састају се у једну речницу, која се одмах спаја са оном северозападно. Тако постаје речница Балуча.

Спиритово има у равни око 100 потока баште са напирком, преним и модерним напирцима и т. д. Спиритовица наводњавају баште водом из Главе и имају две ваде: једну нива, а другу испод нива.

Воду из Главе употребљају још: Градините, Вадрините¹⁾ Обора и Касалар. Између Градините и Вадрините је пространи поље «Јавена» које је засејано највише кукурузом, затим напирком и дуваном. Овде је у влакној култури дуван, елемент савремене културе. У Вадринитима, до 1912. год., сељаци су сејали по 700 до 800 ова орних, који су такође

надали. Овај се орна јако ценно и сматрао најбољим пољо-
стружничког. Југоисточно од Обора су њиве са кукурузом,
и баште са «патитима» (промијерина), павириками, црним
патљацима, «кромитом» (црним луком) и т. д. 1918. год.
један баштован на Пазара био је онде засадио 20 полова.

Балуца и Пргас имају баште поред речнице Балце.
Ове баште раде баштовани Попарик, који уживају земљу
под закуп.

Даље на исток, покривши ово доњим током Вардара
и Галица, лежи су широка пустиња. Равни око Вардара и
Галица, међутим, представљају праве оазе.

Раван око Вардара је сва зелена. Баште Појмине у којој
је кукуруз. Испод Габрова по доњу око Габровског Потока¹⁾
и по равни око Вардара су кукуруз и поврће. Непод Лип-
това равни је сва под кукурузом. Испод Дринче у долини
око Вардара су велики простори са кукурузом, у њима
има бундеста и пасуља. У Сарацску њиве са кукурузом су
поред Вардара. У Топчијеву њиве са кукурузом и бостане
су до Вардара. Сва ова култура немала је за долинуку равну,
и у овој равни лежи поред реке. Ако се онде и не врши
наводњавање, оне њиве имају воду од налина, која је
веома плодна.

У долини Галица, равни испод Амбар-еја се нави-
јава, и ту су кукуруз и поврће. Ове баште засадио је
дуан на Балце, на другачијем обимети. Немећу Ниреш и
Градодора равни око Галица је под кукурузом и оне ба-
штане са поврћем. И њиве и баште се наводњавају. По
равни око Галица, испод Новог Села, тлаче се њиве са
кукурузом и баште са поврћем. И средином лета у корити
је вода, која се употребљује за наводњавање. У Тесели
до корита Галица су њиве са кукурузом. Око Делуара је
култура, која се наводњава из исте реке.

У Ломбату, по доњу ове долине која води од прекој
Дервенте²⁾ и крајем лета има воде. Наводне се водају баште
са поврћем. Висока култура те долинице представљена је
на фотографија 3.

У Селуцу, северно од железничке станице су баште,
које обрађују Балцани. Пошто онде нема речне воде, то
су ископани бунари на којих се вода извлачи и употре-
бљује за заливање.

Рисоред привредно — културних појасова у се-
верозападном делу околних котлина представљен је на
слици 22.

Распоред суве и влажне културе види се на приложеној картици.

Г.) Дудинаца.

Простори под дудовима су елементар и влажне и суве културе. Код влажне културе у дудинацама су уједно и ниве са кукурузом, док су код суве културе у дудинацама само дудови; услед слабе влаге овде се на једном истом простору не могу гајити две културе.

У Меглену се виде простори са редовним нивоим дудова, чије су круше необилне. Овакви су дудинаца испод Пољана, Гостолуба и т. д. На листу „Мегленациа“, рамера 1:50,000, који је 1916. год. издао Топографско Одељење Врховне Команде, по мегленској равници, око сених села, означени су редови дудова. Дудови се подсецају од 23. марта до 3. маја. У мају, за три недеље, дудови лишћем крише се сивилине бубе, а после тога се оно даје јаснијим и говедима. Чоуре од сивилиних буба („свирице“) продавале су се 1917. год. у Водену по 6.50 драхми ома. Поједини селаци на Пољана добијају годишње за чоуре по 100 наполеона (2000 драхми). Прича се, да је око 1872. год. ова чоура била 60 гроша (пома турске ларе).

Око Негоша, на теренима тераси ниски дудови су у нивоима кукуруза или у градинама диглене. По влажној грађани, лишћем од негошких дудова може се искористити толико сивилиних буба, да се добије сто зналаца ова кукуруза. За турско време ова кукуруз се продавала у Селузу по 12 до 15 гроша. У Гулишину (испод Негоша) „свирица“ (дудови) су испод села, на дну долине, као влажна култура. У Тешову, дудови су изнад села, са нивоима кукуруза, такође као влажна култура. У Вадалову су дудови ниски села, са баштама пасуља и нивоима кукуруза, омет као влажна култура. Код Водена, и у равни долињској, северозападно од града, и у Лузу, југоисточно од града, дудови су са нивоима кукуруза (као влажна култура), а ретко су овај сиви. Дудови су ниски, таког стабла и мале круше, пошто се често потпресивају. Воден и околина села имају толико дудова, да продају годишње на пола милиона ова чоура савршеним трговцима. Чоуре су се раније извозиле у Италију.

У Памру, дудови са ниским стаблом и малим, необилним крушима има и у баштама, у влажној култури. У равни Вардара, изнад Бајинце су дудови са нивоима кукуруза, а

У Водену, у самом граду, на месту где се састају Нова али и Чаршија, преко једног ниског одсека пада вода. Испод овог пада су две воденице. На бродовима воденицима још севи воденица. У Водену, између кућа и ниског сека је седам воденица; река је за њих разведена у великог пракова.

Али су за водопаде важне и фабрике. У Негошцу деца тераси изнад града и у самом граду су изнати, на њима су мали водопади и бродови. Одсека тераса испод ада је висока, и низ њега се стрможиштава велики водопад. У овом водопаду су фабрике, чија је највећа представљена ином ПП. У једној већој фабрици израђују се тунинг линије: пре шпик, а сада суково за одело грчке мајске. Инак у тој фабрици раде де двадесет Негошанаца. На истом одсеку су четири фабрике за «белу» ову не раде од 1911. год., што се не могу снабдевати енергијом. У Водену има нешто фабрика по одсеку, на водопадима. Све су то фабрике нове, које такође не раде од почетка европског рата.

Е.) Природни значај језера.

На јужно-македонским језерима рибарство је слабо развијено.

У Малеј Преспа њима се занимају селаци из Нивнице, а одсецима странаца. Мале Преспа има неколико места, а се рибари могу искористити. На тим довицима они немоде ноћи у мају, чекајући с провама да рибе прећу мајским и беоце мају.

Једно друштво од двадесет рибара раздели се на групе, које стоје на поменутих местима. Рибари лове мрежом, која се држи у руци и лове осваја. Двојица или тројица лавне рибаре око чиница и крпе лав. За ноћ једно друштво рибара може уздвигати око 1000 ома. Лав се дели и све појединачно.

Рибари на Маурома (на Костурском Језеру) лове рибу ноћу у мају. Тада улове за ноћ по 2 до 3000 ома. У Костурском Језеру има: шарана (карпа), сокоца, јегула, брњи и т. д. Селаци из околних Лезиница такође се не рибарством. У Патељу (на Острвском Језеру) има по 25 кућа, које живе од рибарства. У Загорском Језеру не рибу и лави и има селаци из Ајтоса. На Рудничком језеру долазе да лове рибари из Равне.

Поред једне особине језерске природе бива уништена: код језерских обала нарастају, културе ово језера имају под воду.

У Дунају (на обали Босанског Језера) 1918. године
Језеро је било толико прасило, да је поплавило башт

Скоро сва села око Острвошког Језера имале су општељна савезана нарасталина огледала. У Острву, нешто зеленијаче стањили и врши на коме је минаре, било је 1200 погона паша са кукурузом и бишти са паша. Последњих година, а нарочито од 1913. језерско огледало нарасло и попленило ову кукурузу. Дакле раније било је југославацког острвошког риваца од 1918. год. попленило су минаре; многобројни човоги данас нису на свт. Новинари цео југославацки крај Језера био је пре 1918. године криво са пашама и пашама. Простор који је он потопио износи на 1200 погона. У Кораланија, испод ку, поред Језера је просторна пашама, на којој су минаре од 1913. год. она су минаре делимично попленило. Испод Калемана је ривац, дугачак око 3, а широк од 1 м. Она је делом пашама Катриниче Реке. По којој минаре, паша са житом и кукурузом и са дрвима. Она је ривац делимично потопио.

HL7 **Clinical Data**

У високим, словесним селима између Мале Пресе и Малиг Асера (као на пр. у Џарџу) преко лета постоје бачијања. Оне и које на крајев овог села имају највише од најближих преко лета. За две месеца, од 23. маја до 1. јуна илеко од све стове прерађује ибачи. Стова се мре и-
возио пута преко дана. Она се тада утврђује у страни и прешушта на естранга, где је дочекује бачи и оспра-
муну у икобали или у иотом. Поред градина је икобали
солетова од прџа, где стоје илеко са сиром, ислон и урди
и бачи се икобали, илеко се илеко.

Od nevarenog, pomislanog mlasca (ja samer u koji
baci pravi isparenje. «Masc» (maslo) pravi se odno: u
slovak «dodati oni sirutini senu» se dva i po sat ispari
nevarenog mlasca. Pošto isparitina, ovaako pomisana i
sočiji mlascom, prenoči, sutra dan biće se u nadi ona is-
parivanja, koja se zove «var»: tako se mlađa masca i ispari
svešt isparitina. Ona se isparitina dalje vari: tada do-
dolje kurdiša, u gori se odela voda, koja se zove «var»
koja se prosipa.

Od 23. maja do Petrovdana, i skroje i mae i još stavlja nose redom na pazar u Korču i prodaju. Novinaš Džam na pojedince prema tome, koliko je ova maza da

Наше и Словени у великој мери су трговци и занатлије. Они не само оваквашу трговинску улогу свога града, већ одлазе те искористишу и Рупнатик.

Природно средиште највећег дела острвске котлине било је до скоро Кисурџ. У најновије доба та је улога прешла на Соровићеву. У Кисурџ се дуго пазар, на који су излази селаци доносили потребна Кисурџанс. На острвској котлини, на пр. на Палеора и Мокрена доносила се зелен, од Кајалора брашно и т. д.; на костурске котлине, на Нагоричани, Гореница и т. д. доносило се грожђе. У Кисурџ су они селаци куповали бакалску и другу робу. 1912. год., за време балканског рата, Турци су разорили кисурџку чаршију. После тога су Кисурџани у околним селима почели отворити дућане. Али се у Кисурџ и у рупнатикима данас држе пазар, и у њој ради неколико бакала, ковача и обућара. У Кисурџ има на стотине породица, чији очаци и мужеве ради у туђини. Они тако држе дућане и кафане, баве се по неколико година, и дођу те проведу у Кисурџ по неколико месеци. Док се баве у туђини они шаљу својим породицама новац за надрађивање. 1917. г. патили су се у Кисурџ многе породице због тога, што нису могли добити новац од својих хранитеља на Цариграда.

Природни живот чаршија скоро потпуно је зависан од околине. У Падну су на пр. многобројне продаванице воћа, а у Пазару многобројне продаванице поврћа. Пазар у Пејиница, који се дуго свик среда, био је чинио по жити нардерове равни; на Нишклара је на пр. на тај пазар дотеривано по 40 до 50 вола жита.

¹⁾ Надришта нису обележени на карти; они леже изадиго од Нешког Пазара.

На карти: ²⁾ Бурган; ³⁾ Гарган-Дерек; и ⁴⁾ Дербенд.

III. САОБРАЋАЈ

У овом одељку најпре ће се навести опште особине саобраћаја у јужној Македонији; на тога ће се говорити о коловезним, и најзад о воденим путевима.

А.) Опште саобраћајне особине.

У јужној Македонији чести су крајеви, у којима, због особитих географских прилика, становништво производи неких добара више, него што их троши. То су области извесних природних максимума. Други крајеви, међутим,

Географски Зборник кн. 581.

3

istranu Vlasni stочари, који проводе лето по планинским овој битољским, острвским и солунским котлима.

Известан саобраћај врши се и између ове и једне, и њаме, њаме и шуми на другој страни. У Токону на пр. сисопови јетма и планинске преносе се на магарцима и њимма на њаме испод села на - гумена у селу. У Сарачи сисопови на њаме поред Варара преносе се на гумена; селу на њаме сисопови са четари тома. Тој је саобраћај представљен фотографијом 10.

У Новом Селу, код Солуна, сисопови на поља преносе се на гумена у селу на магарцима. — У Токону ове преносе лета пасу њаме села, и тамо и пожују. Саво нече Токони њаме са њаме и магарцима, на којима су важи на њаме, да жују ове. — У Битољској котлини ове на пољским селу, на пр. на Сарачи, иду на дрва на истоу у планину њаме Панадије, а на југу у планину њаме Негови.

Б) Коњски путеви.

Коњски путеви су у потпуној зависности од земљишта, преко кога воде. Студа су према саставу и особинама земљишта и путева различити.

У острвској котлини равни на северу од њаме прете састоји се од песка. Путићи, који воде од Острога преко овог поља, на Жерина и Чегану, јесу у песку. У песку је и пут од Сарачице на Новоград. Је ови путеве котлини, као и пут који води преко равни између Ђамора и Палеора. Сви су ови путеви ите јене прешани. Прешана је тада на њаме дебели сав 1 дм: њаме, напротив, на време њаме, ови су јене блатњави.

Путић, који води од Новограда, на обали Острове Језера, на Сарачицу, неће се у страну котлине, а из преко трешних глина и песка. У овим месима станају јеруто се брзо узавидно продужују и њаме пута.

У Мегану је врло чест случај, да се путаћи привремено претварају у њаме на њаме. У Пољани на пр. путеви су између њаме, и њаме од њаме. У њаме се ваје њаме вода на речница, и деље разводи по њаме. У солунској котлини, у Гулици (испод Негови) пут такође служи као њаме. У равнини северозападно од Палеора путаћи који воде од Наврице на Граднику често је прешени јавовина, којима се њаме њаме. Овљина Сарачица, на доњем Вардари, од почетка новембра до краја априла је у води. Сарачица, њаме на сав

на одружених пар, тада гаје воду коњима, а некад се претвара
„са златом“.

С друге стране, има путева које су потпуно сува. Такав је на пр. стаза, која води изнадвоје Појана од Бајана преко Сврањана и Обора до Касаларс; она иде прво једне постоје од крстачањог шатруна. Гува је и стаза, која води од Крточа на Солуну, преко гробана испред Абди-Куле, између савјаа од шатруна. Док се у Сврањану има иде по води, дота су путаћи и стази утрн у савременој топи и плашљивости.

Колосања језерских огледала од великог су утицаја на копнени саобраћај.

У Петроском на пр. старца памто, како су око 1838. год. поплавила кућа биле у води; по десетинама и стотинама милосто се тада намене и притоку милош ишло. А крајем 19. века Петроско Језеро било је тако опало, да сељаци из Петроског, идући да Писели, имену обилазиле око језера, међу су икогда гледали икоко језерог вода изасувао.

God 1913. god. počelo je porastanje ogledale Ostrvoškog Jezera. U martu 1917. god. morala se zbog toga, ispružiti Ostrvom, na dužinu oko 3 km., željeznička pruga pomenasta prema kopnu. Ova je pruga položena 1923. god., i pomenute godine pravi put se pojavila potreba za novim prevoštanjem. Ispred Ostrva, u jednom vječnjakom rju, načini se nov željeznički uski, paralelan sa stariim, ali nešto više i malo udaljen od onoga. Poslije je porastanje Jezerskog ogledala potopilo i ostrvanske bašte, to se danas na Polani domosi pazele u Ostrvu.

Na istočnoj obali Ostrvskog Jezera potopljen je putić, koji vodi od Kuzmina za Korlača: izmi stala naš vječnolaznom padinom i odudara od same stene kao dao trag.

Преносна средства у војномом саобраћају делом су се знатно усавршила. Пре грађена солунско-битолске железнице у 1903. години, путем Солун—Пазар—Нодин—Острво—Терин претило се ваздушном саобраћају. На овом путу Владина је било станица, где су ваздухаје поштомали у тридесет минута.

13.1. Задача и основные сведения

Скобраћанске линије на Костурском Језеру представљају продужења скобраћанских композиција линија. Следи из овог изгледа од Костурског Језера (из Горњег, Чурилово, Горњег и Долег Команичево и т. д.) од Манастира, који

лежи на обали, пренио се до Костура на кајикњима. У Милану има око четрдесет кајика, које су једно и по барски чамци. Личнича леже такође на обали, али у страни од пута; због тога у њима има свега три кајика. Међутим Дујак, на јужној обали, врши ову услугу у јерменској слободају, коју има Миланово на источној. Седишта на свим јужно од Костурског Јазера, — на Зрељаци, Славина и т. д., — од Дујака до Костура пренио се на кајикњима; оних има око двадесет, и служе једно и по барбоски чамци.

Pomorski je saobraćaj usredsređen u Solunu. Od Nis Kuzle, na solunskom pristaništu, prima se preko smernolapadu na dugačak preko 1 km. Upravo na njoj stoje 20 stotina jedinica. Manje nose po tričet, a neke, veći imaju po tri jadra, po sto sedamdeset tona. Solunsko pristanište predstavlja se na fotografiji 11.

Ove jedinstvene odnovećuju svoju komadu Makedonije i Grčke. Iz Soluna nosi najviše žito. Sa grčkog soluna i ostrva, od Patrasa, od Korinje i t. d. u jesen donose vino u buradima, jabuke, duhan i t. d., a u zimsku pomorance. Trećina vinovog stada zavisna od ostrva. Pri poslovanju ostrva ostu dođu od Patrasa do Soluna za dva i po dana; ali nekaž probleme na ovom putu i petnaest dana, ostaju u i čekaју na ostrv.

- Eggs* 19, 102.
Eggsman 19, 31, 36, 38, 70, 79, 87,
 97, 102, 109, 111.
Eggsman's 14.
Eggsman's 118.
Eggs 39.
Eggs 39, 31, 38.
Eggs 39, 71, 72, 78, 84, 102, 122,
 123, 124, 129, 130.
Eggs 19, 70, 79, 102.
Eggsman's 31.
Eggsman's 31.
Eggs 36, 39, 101, 111.
Eggs 37.
Eggsman's 31, 110.
Eggsman's 12, 32, 107.
Eggs 31, 89.
Eggsman's 31, 111.
Eggs 39.
Eggsman's 31.
Eggsman's 39, 41, 31, 43, 41, 80,
 121, 122, 123.
Eggs 31.
Eggs 39.
Eggs 39, 81.
Eggs 39.
Eggs 6, 7, 8, 11, 39, 41, 62, 89,
 71, 72, 74, 75, 78, 82, 84, 87, 90,
 102, 103, 104, 106, 107, 122, 123,
 121, 123, 131, 132.
Eggsman's 109.
Eggsman's 32, 100.
Eggsman's 32, 112.
Eggs 32, 100.
Eggs 34, 62, 88, 89, 92, 93, 94, 111.
Eggs 12, 32, 33, 61, 100.
Eggs 39.
Eggs 39, 41, 22.
Eggs 39, 111.
Eggs 12, 14.
Eggs 39.
Eggs 39.
Eggsman's 39, 70, 82, 83.
Eggs 31.
Eggs 37, 31, 32, 34, 35, 62, 83,
 78, 85, 88, 101, 112, 129, 131, 132,
 123, 128, 133.
Eggs 39, 80, 130.
Eggsman's 34, 100.
Eggsman's 37, 34, 63, 111.
Eggs 77, 80.
Eggs 37, 31, 39, 47, 51, 52, 54, 61,
 62, 63, 78, 88, 89, 91, 95, 96, 108,
 111, 117, 120, 121, 123, 128, 129,
 130, 131, 133.
Eggs 31.
Eggsman's 39, 33, 62.
Eggsman's 39, 33, 62.
Eggsman's 39, 33, 62.
Eggsman's 39, 33, 62.
Eggs 31.
Eggs 32, 36.
Eggs 39.
Eggsman's 32, 107.
Eggsman's 32, 107.
Eggs 14.
Eggsman's 31.
Eggsman's 37, 34, 33, 44, 80, 82,
 83, 85, 89, 94, 121, 128, 131.
Eggs 34, 107.
Eggs 37.
Eggs 17.
Eggs 39, 46, 48, 52, 66, 74, 83,
 87, 113, 122.
Eggsman's 39, 78, 122.
Eggsman's 31, 43.
Eggsman's 39, 100.
Eggsman's 39, 81, 101, 110.
Eggs 7, 8, 71, 73, 77, 80, 103, 104,
 106, 107, 112, 124.
Eggsman's 18, 51, 89, 90, 83.
Eggs 18, 31, 84.
Eggs 33, 66.
Eggsman's 32, 32.
Eggs 31, 121, 131.
Eggs 31.
Eggs 39, 39, 39, 41, 122.
Eggs 39, 39.
Eggs 39.
Eggs 39.
Eggs 39, 70, 78, 81, 84, 111, 128,
 133.
Eggs 31.
Eggsman's 39.
Eggsman's 31.
Eggsman's 31, 29.
Eggsman's 39, 37, 80, 71, 73, 75,
 80, 81, 82, 100, 121.
Eggsman's 19.
Eggsman's 31, 33, 61, 113.

- Atelia* *Androm* 13, 22, 31, 38, 76,
78, 81, 87, 103, 104, 108, 109.
Atelia *Artemis* 29, 100, 123.
Atelia *Artemis* 22, 102.
Atelia *Artemis* 30.
Atelia *Artemis* 10, 30, 41, 114,
121.
Atelia *Artemis* 30, 18, 10, 31, 62.
Atelia *Artemis* 30.
Atelia *Artemis* 37.
Atelia *Artemis* 38.
Atelia *Artemis* 30, 41.
Atelia *Artemis* 1-9.
Atelia *Artemis* 101.
Atelia *Artemis* 17, 41, 78.
Atelia *Artemis* 21.
Atelia *Artemis* 21, 31, 61.
Atelia *Artemis* 111.
Atelia *Artemis* 31.
Atelia 22, 31, 38.
Atelia 18, 103, 108.
Atelia 21, 31, 62, 71, 77, 119,
120, 121.
Atelia 27, 41, 71, 81, 82, 85,
120, 121, 127, 132.
Atelia 26, 31, 68, 122, 128.
Atelia 21, 11, 47, 48, 19, 31, 35,
80.
Atelia 23, 101.
Atelia 41, 119, 128.
Atelia 21, 101.
Atelia 120.
Atelia 17, 41.
Atelia 27, 31, 62.
Atelia 18, 78, 79, 85.
Atelia 29.
Atelia 8, 26.
Atelia 26, 41, 44, 45, 47, 53, 62,
76, 80, 82, 88, 120, 123, 132.
Atelia 29, 41, 51, 45, 78, 117, 120,
121.
Atelia 29.
Atelia 29, 31.
Atelia 22, 31, 38, 101.
Atelia 29.
Atelia 22, 71, 77, 81, 114, 118, 124,
121.
Atelia 21.
Atelia 18, 31, 33, 36, 37, 81.
Atelia 122.
Atelia *Artemis* 26.
Atelia 26.
Atelia *Artemis* 18, 119.
Atelia 22.
Atelia *Artemis* 13.
Atelia *Artemis* 13, 20, 30, 38.
Atelia *Artemis* 31, 40, 37, 61, 71, 74,
75, 80, 83, 100, 121.
Atelia *Artemis* 19.
Atelia *Artemis* 22, 30.
Atelia *Artemis* 20, 30, 48, 49,
52, 54, 55, 56, 59, 61, 62, 56, 82.
Atelia *Artemis* 102.
Atelia *Artemis* 21, 30.
Atelia *Artemis* 21, 31, 100.
Atelia *Artemis* 13, 70, 81, 114,
121.
Atelia *Artemis* 21.
Atelia *Artemis* 21.
Atelia *Artemis* 27.
Atelia *Artemis* 29.
Atelia *Artemis* 17, 43, 61, 52,
53, 55, 57, 59, 70, 85, 88, 113.
Atelia *Artemis* 21.
Atelia *Artemis* 21.
Atelia *Artemis* 31.
Atelia 21.
Atelia 18, 119.
Atelia 17, 119.
Atelia 21.
Atelia 21, 31, 62.
Atelia *Artemis* 32, 100.
Atelia 30, 102.
Atelia 22, 69, 111.
Atelia *Artemis* 27.
Atelia *Artemis* 18.
Atelia *Artemis* 19.
Atelia 14, 16, 23, 62, 65, 101, 127.
Atelia 22, 71, 77, 78, 84, 102, 122.
Atelia *Artemis* 16, 43, 45, 53, 57.
Atelia 22, 61.
Atelia 31, 100.
Atelia 26, 44, 46, 71, 122.
Atelia 31.
Atelia 8, 19, 21, 77, 88, 87, 101,
103, 114, 118, 120, 121.
Atelia 31.
Atelia *Artemis* 32, 102.
Atelia *Artemis* 31.
Atelia *Artemis* 31.
Atelia 21.
Atelia *Artemis* 26.
Atelia 22, 107.
Atelia 27.
Atelia 27, 31, 62.
Atelia 27.
Atelia 31.
Atelia 21.
Atelia 131.

- Supplément* 28, 49, 50, 53, 54, 63, 102, 120.
Supplément 29.
Supplément 28, 107, 120, 131, 132.
Supplément 29.
Supplément 23, 47, 48, 49, 54, 54, 55, 58, 61, 62, 102.
Supplément *Prima* 128.
Supplément 28.
Supplément 41.
Supplément 28, 70, 72, 115.
Supplément 34.
Supplément 23.
Supplément 28, 108.
Supplément 23, 72, 77, 84, 116, 120, 120.
Supplément 23.
Supplément 21, 104.
Supplément 28, 23, 62.
Supplément 24, 102.
Supplément 6, 7, 90, 102.
Supplément 23.
Supplément 28.
Supplément 28.
Supplément 23.
Supplément 21, 91, 92, 93, 103, 111, 112, 125, 130.
Supplément *Prima* 6.
Supplément 128, 131.
Supplément 4.
Supplément 23, 120.
Supplément 23.
Supplément 104.
Supplément 108, 113.
Supplément 27, 103.
Supplément 125.
Supplément 24, 36.
Supplément 23, 60, 102.
Supplément 24, 36.
Supplément 23.
Supplément 23, 102.
Supplément 10.
Supplément 28.
Supplément 20, 38, 112.
Supplément 23, 131.
Supplément 12.
Supplément 23, 70, 77, 84, 116, 120, 120.
Supplément 23, 28, 60, 100.
Supplément 8, 28, 33, 34, 62, 120.
Supplément 23, 30, 62, 120.
Supplément 17, 103.
Supplément 110.
Supplément 23, 64, 101.
Supplément 12, 24, 38, 80, 88, 91, 92, 95, 102, 116, 120, 131.
Supplément 13, 32, 62.
Supplément *Prima* 8, 9, 10, 70, 71, 74, 78, 80, 84, 85, 88, 100, 102, 112, 114, 118, 119, 123, 126, 130, 133, 134.
Supplément 21, 71.
Supplément 72.
Supplément 29.
Supplément 28.
Supplément 28.
Supplément 28.
Supplément 28, 58, 60, 102.
Supplément 28, 70, 80, 82, 117, 120.
Supplément 28, 41.
Supplément 23, 58, 100, 101.
Supplément 23.
Supplément 28, 24, 62, 64.
Supplément 31.
Supplément *Prima* 6.
Supplément 28, 31, 32, 63, 73, 83, 88, 117, 124, 130.
Supplément 34, 58.
Supplément 21, 43, 48.
Supplément 17, 33, 38, 37.
Supplément 28.
Supplément 30, 38, 92, 111, 112.
Supplément 108.
Supplément 7, 10, 11, 33, 35, 112, 112.
Supplément 23.
Supplément 10.
Supplément 28.
Supplément 8.
Supplément *Prima* *Prima* 80.
Supplément 13, 110.
Supplément 80.
Supplément 48, 51, 62.
Supplément 21, 24, 70, 125.
Supplément 24, 102.
Supplément 24.
Supplément 127.
Supplément 28, 109.
Supplément 12, 17.
Supplément 28.
Supplément 20, 44, 47, 51, 54, 59, 73, 80, 81, 82, 84, 86, 115.
Supplément 27.
Supplément 100.
Supplément 100.
Supplément 120.
Supplément 23, 27, 60.
Supplément 28.
Supplément 28.
Supplément 28.
Supplément 24.
Supplément 28, 41, 73, 81, 83, 88, 100, 107, 122.

Лерин 12, 20, 44, 47, 52, 60, 90, 91,
93, 103, 130, 131, 133.

Леска 15.

Лесковец 21.

Лесково 25.

Лехово 22.

Либихово 28.

Либихово 18, 110.

Ливада 105.

Ливадица 29.

Лиле-бургас 113.

Липариново 27.

Липици 23.

Липор 27, 116.

Литовој 28, 54, 65.

Личица 19, 74, 80, 85, 103, 114,

119, 125, 130, 131, 134.

Лозан 27.

Лозаново 27.

Лопница 91.

Луврада 18, 54, 58, 110.

Луг 89, 121, 123, 130.

Лугадино 37.

Лугуци 25, 41.

Лудово 18.

Луковец 24.

Луковица 53, 64, 131.

Љк 16.

Љка 23, 71, 77, 84, 91, 116, 119,

124, 131.

Љанчишта 91, 92.

Љесковец 44.

Љесковик 44.

Љубетино 22, 73, 79.

Љумница 30.

Мавреново 27.

Маврово 19, 41, 52, 58, 59, 74, 80,

85, 87, 100, 101, 102, 103, 114, 119,

125, 128, 130, 133, 134.

Мајадаг 30, 102.

Макријево 106, 107.

Мала 20.

Мала Ливада 29, 39, 41, 127.

Мала Преспа 9, 15, 16, 43, 44, 46,

47, 51, 52, 56, 98, 99, 125, 126.

Мали Нишел 53, 66.

Маловици 32, 105.

Мало Језеро 8, 9, 10, 13, 16, 43, 45,

47, 50, 51, 53, 57, 97, 98, 108, 118,

126.

Мамутово 108.

Манастир 24.

Мандачево 27.

Мањак 18.

Марена 26, 53, 62.

Маркова Бања 8, 118.

Марковени 18.

Марково Кале 100.

Марсел 90.

Марсово Поље 90, 96.

Маршани 34.

Махмудли 33.

Мачуково 31.

Меглен 6, 7, 9, 14, 24, 40, 43, 45,

51, 52, 53, 56, 61, 71, 73, 77, 81,

87, 101, 116, 119, 123, 124, 131,

132.

Мегленица 71, 116.

Медово 16, 43.

Междурек 34.

Ментешели 29.

Мијалево 31, 104.

Мирово 35.

Мисмер 26, 54, 63, 113.

Митрополија-Мала 93.

Могила 18, 110.

Мокрени 22, 91, 106, 113, 119, 129,

130.

Мокренска Река 101.

Моношиште 26, 44, 45, 48, 52, 53,

62, 73, 79, 85, 86, 88, 116.

Моравца 33, 106.

Моралар 23.

Морихово 55, 59, 63, 99.

Мулајли 31.

Мустафагово Село 28.

Мустачево 29.

Мутулово 34, 108.

Напрти 109.

Нареш 33, 77, 86, 117, 122, 124, 127.

Невеска 22.

Неволени 20.

Невољан 12, 22.

Невор 25.

Негован 37, 132.

Неговени 21, 103.

Негочани 20.

Недирчево 27.

Неоказ 21, 102.

Нередска 127.

Нерет 20.

Нерецка 91.

Несрам 17, 41, 50, 51, 57, 75, 85,

100, 110, 115, 128, 130.

Нестими 18.

Нивица 15, 98, 99, 125.

«Ники» 95.

Пазар на друв 88.

Пазарли 35.

Пазарска Карадере 25.

Пазарско Блато 9.

Пајик 6, 7, 39, 41, 65, 117, 127, 133.

Палсор 22, 45, 46, 51, 52, 59, 71,

77, 78, 84, 87, 91, 101, 116, 119,

124, 129, 130, 132.

Пападија 21, 132.

Папрат 34.

Паралово 99.

Патарос 31.

Патели 22, 51, 55, 59, 72, 108, 112,

125, 133.

Патерси 31, 104.

Патечин 23, 51, 64, 101, 109.

Патрас 134.

Пачаура 92.

Пејово 34.

Перишор 53, 62, 113.

Перново 35, 107.

Песјак 18, 119, 130.

Петгаз 28.

Петорази 21.

Петрово 29, 71.

Петрско 8, 22, 72, 77, 84, 116, 118,

131, 133.

Петрско Језеро 7, 8, 9, 72, 77, 84,

91, 108, 118, 130, 133.

Пешошница 21, 103.

Пилкати 17, 54, 58, 110.

Пилурич 28, 75, 117.

Пиреј 55, 61.

Пископија 26, 53, 64.

Планица 34.

Пласничево 28.

Плишевица 21.

Плугар 28.

Пљаса 55, 62.

Пожарско 52, 54, 62, 63.

Поздившиште 19.

Полјани 24, 51, 61, 71, 77, 78, 84,

87, 116, 120, 123, 124, 132.

Пољоска 55, 57.

Попли 16, 99.

Попово Село 101.

Попожане 21, 99.

Порчали 34.

Постол 8, 28, 53, 54, 65, 75, 117,

118.

Постолари 33, 107.

Пот 26.

Почеп 24.

Прахнане 27, 73, 79, 85, 86, 116.

Пргас 122.

Пасија 26.

Паче 6.

Пача 131.

Пача Мала 54, 63, 89, 92, 94, 110,

111, 125.

Пача град 12, 22, 72, 77, 84, 116,

126, 132.

Пача Село 17, 26, 27, 31, 36, 43, 46,

52, 53, 54, 57, 62, 75, 77, 78, 85,

87, 104, 116, 117, 122, 132.

Новоселце 25, 54, 64, 119.

Паче 25.

Паче 26, 45, 47, 52, 53, 62, 76,

91, 92, 94, 96, 113, 117, 120, 123,

125, 128, 130, 131, 132.

Паче 27, 40, 117, 121, 122, 124, 127,

131, 132.

Пача 21, 53, 59, 100, 103.

Пача 108.

«Одос Венизелос» 95.

«Одос Егнација» 95.

Одос 33.

Одос 19, 51, 59, 70, 78, 114.

Одоско 17, 53, 58.

Одосина 20.

Одоси 93.

Одосица 31.

Одосово 102.

Одосец 51, 57, 100.

Одосари 27, 40, 53, 64.

Одосарци 29.

Одоси-чифлик 26.

Одосник 16.

Одоси 15, 43, 46, 47, 52, 53, 56.

Одосица 21, 103.

Одосово 12, 23, 70, 78, 98, 99, 100,

115, 119.

Одосово 23, 47, 48, 51, 52, 53, 55,

61, 72, 77, 83, 84, 101, 108, 116,

126, 132, 133.

Одосовско Језеро 7, 8, 9, 10, 12,

32, 55, 72, 77, 84, 101, 116, 125,

126, 132, 133.

Одосица 34.

Одоси 17, 76, 79, 85, 115.

Одоси 25, 54, 65.

Одосица 26, 113.

Одосица 17.

Пазар 8, 9, 10, 28, 54, 65, 74, 75,

81, 90, 91, 94, 95, 96, 102, 111,

112, 117, 118, 120, 121, 122, 123,

124, 129, 131, 132, 133.

[illegible]

[illegible]

Haverhill 60.
 Hingham 50.
 Hingham 60.
 Hingham 60.
 Hingham 60.
 Hingham 60.

Гидротермалы 58.
 Гипер 60.
 Гиперпара 60, 61.
 Гипотерм 61.
 Гипер 58.
 Гипер 100.
 Гидротермалы 60, 101.
 Гипотермалы 58.
 Гипер 60.
 Гипер 61.
 Гипотерм 62.
 Гипотерм 100.
 Гипотерм 12, 48, 60, 61

1. *Yucca* 61.
 2. *Yucca* 61.
 3. *Yucca* 61.
 4. *Yucca* 61.
 5. *Yucca* 61.
 6. *Yucca* 61.
 7. *Yucca* 61.
 8. *Yucca* 61.
 9. *Yucca* 61.
 10. *Yucca* 61.
 11. *Yucca* 61.
 12. *Yucca* 61.
 13. *Yucca* 61.
 14. *Yucca* 61.
 15. *Yucca* 61.
 16. *Yucca* 61.
 17. *Yucca* 61.
 18. *Yucca* 61.
 19. *Yucca* 61.
 20. *Yucca* 61.
 21. *Yucca* 61.
 22. *Yucca* 61.
 23. *Yucca* 61.
 24. *Yucca* 61.
 25. *Yucca* 61.
 26. *Yucca* 61.
 27. *Yucca* 61.
 28. *Yucca* 61.
 29. *Yucca* 61.
 30. *Yucca* 61.
 31. *Yucca* 61.
 32. *Yucca* 61.
 33. *Yucca* 61.
 34. *Yucca* 61.
 35. *Yucca* 61.
 36. *Yucca* 61.
 37. *Yucca* 61.
 38. *Yucca* 61.
 39. *Yucca* 61.
 40. *Yucca* 61.
 41. *Yucca* 61.
 42. *Yucca* 61.
 43. *Yucca* 61.
 44. *Yucca* 61.
 45. *Yucca* 61.
 46. *Yucca* 61.
 47. *Yucca* 61.
 48. *Yucca* 61.
 49. *Yucca* 61.
 50. *Yucca* 61.
 51. *Yucca* 61.
 52. *Yucca* 61.
 53. *Yucca* 61.
 54. *Yucca* 61.
 55. *Yucca* 61.
 56. *Yucca* 61.
 57. *Yucca* 61.
 58. *Yucca* 61.
 59. *Yucca* 61.
 60. *Yucca* 61.
 61. *Yucca* 61.
 62. *Yucca* 61.
 63. *Yucca* 61.
 64. *Yucca* 61.
 65. *Yucca* 61.
 66. *Yucca* 61.
 67. *Yucca* 61.
 68. *Yucca* 61.
 69. *Yucca* 61.
 70. *Yucca* 61.
 71. *Yucca* 61.
 72. *Yucca* 61.
 73. *Yucca* 61.
 74. *Yucca* 61.
 75. *Yucca* 61.
 76. *Yucca* 61.
 77. *Yucca* 61.
 78. *Yucca* 61.
 79. *Yucca* 61.
 80. *Yucca* 61.
 81. *Yucca* 61.
 82. *Yucca* 61.
 83. *Yucca* 61.
 84. *Yucca* 61.
 85. *Yucca* 61.
 86. *Yucca* 61.
 87. *Yucca* 61.
 88. *Yucca* 61.
 89. *Yucca* 61.
 90. *Yucca* 61.
 91. *Yucca* 61.
 92. *Yucca* 61.
 93. *Yucca* 61.
 94. *Yucca* 61.
 95. *Yucca* 61.
 96. *Yucca* 61.
 97. *Yucca* 61.
 98. *Yucca* 61.
 99. *Yucca* 61.
 100. *Yucca* 61.

1. *Amorpha* 12.
 2. *Amorpha* 11.
 3. *Amorpha* 10.
 4. *Amorpha* 9.
 5. *Amorpha* 8.
 6. *Amorpha* 7.
 7. *Amorpha* 6.
 8. *Amorpha* 5.
 9. *Amorpha* 4.
 10. *Amorpha* 3.
 11. *Amorpha* 2.
 12. *Amorpha* 1.

Abstract

1000

Age Group	Male (%)	Female (%)
18-24	~15	~15
25-34	~25	~25
35-44	~35	~35
45-54	~45	~45
55-64	~55	~55
65+	~65	~65

118 *Journal of Management Inquiry* 18(1)

Akana-Farmington 02
 Andover 03
 Arlington 04
 Attleboro 05
 Attleboro 06
 Attleboro 07
 Attleboro 08
 Attleboro 09
 Attleboro 10
 Attleboro 11
 Attleboro 12
 Attleboro 13
 Attleboro 14
 Attleboro 15
 Attleboro 16
 Attleboro 17
 Attleboro 18
 Attleboro 19
 Attleboro 20
 Attleboro 21
 Attleboro 22
 Attleboro 23
 Attleboro 24
 Attleboro 25
 Attleboro 26
 Attleboro 27
 Attleboro 28
 Attleboro 29
 Attleboro 30
 Attleboro 31
 Attleboro 32
 Attleboro 33
 Attleboro 34
 Attleboro 35
 Attleboro 36
 Attleboro 37
 Attleboro 38
 Attleboro 39
 Attleboro 40
 Attleboro 41
 Attleboro 42
 Attleboro 43
 Attleboro 44
 Attleboro 45
 Attleboro 46
 Attleboro 47
 Attleboro 48
 Attleboro 49
 Attleboro 50
 Attleboro 51
 Attleboro 52
 Attleboro 53
 Attleboro 54
 Attleboro 55
 Attleboro 56
 Attleboro 57
 Attleboro 58
 Attleboro 59
 Attleboro 60
 Attleboro 61
 Attleboro 62
 Attleboro 63
 Attleboro 64
 Attleboro 65
 Attleboro 66
 Attleboro 67
 Attleboro 68
 Attleboro 69
 Attleboro 70
 Attleboro 71
 Attleboro 72
 Attleboro 73
 Attleboro 74
 Attleboro 75
 Attleboro 76
 Attleboro 77
 Attleboro 78
 Attleboro 79
 Attleboro 80
 Attleboro 81
 Attleboro 82
 Attleboro 83
 Attleboro 84
 Attleboro 85
 Attleboro 86
 Attleboro 87
 Attleboro 88
 Attleboro 89
 Attleboro 90
 Attleboro 91
 Attleboro 92
 Attleboro 93
 Attleboro 94
 Attleboro 95
 Attleboro 96
 Attleboro 97
 Attleboro 98
 Attleboro 99
 Attleboro 100

January 64.
 June 64.
 January 47.
 January 69.
 June 64.
 January 64.
 June 64.
 January 64.
 June 64.

Asioryza 62.
Asioryzomyza 58.
Asius 57.
Asiomyza 63.
Asiomyza 57.
Asiomyzomyza 49, 62.
Asiomyzomyza 64.
Asiomyza 47, 59.
Asiomyza 64.
Asiomyzomyza 58.
Asiomyza 63.
Asiomyzomyza 58.
Asiomyza 63.
Asiomyzomyza 63.
Asius 62.

Syntherisma G.
Syntherisma M.
Syntherisma N.
Syntherisma O.
Syntherisma P., W.
Syntherisma Q.
Syntherisma R.
Syntherisma S.
Syntherisma T.
Syntherisma U.
Syntherisma V.
Syntherisma W.
Syntherisma X.
Syntherisma Y.
Syntherisma Z.

